

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ
INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

LUKAS KRIŠČIŪNAS
II kurso studentas

**VIŠEGRADO GRUPĖS SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESO
YPATYBĖS**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: doc. dr. Vladas Sirutavičius

Vilnius, 2021

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....

(data)

.....

(v., pavardė)

.....

(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....

(data)

.....

(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas:

Dr. Marijuš Antonovič

(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Kriščiūnas L. Višegrado grupės sprendimų priėmimo proceso ypatybės: Tarptautinių santykių ir diplomatinės specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas V. Sirutavičius. – L., 2021. – 67 p.

Reikšminiai žodžiai: Višegrado grupė, tarptautinė politika, diplomacija, Vidurio Europa, regioninis bendradarbiavimas, daugiašališkumas, nacionaliniai interesai, organizacija, V4 pirmininkaujančios valstybės, sprendimų priėmimo procesas.

Šiame darbe nagrinėjamas Višegrado grupės narių bendradarbiavimas ir nebendradarbiavimas priimanant sprendimus. Sprendimų priėmimo efektyvumas vertinamas atsižvelgiant į nacionalinių interesų sutapimą/nesutapimą prioritetinėse užsienio politikos ir saugumo srityse ir V4 pirmininkaujančios valstybės vaidmenį, derinant šalių interesus ir formuojant bendrą V4 darbotvarkę.

Pateikiama 2015 metų migracijos krizės, Rytų Kaimynystės politikos ir V4 santykių su Rusija atvejų giluminė analizė, siekiant įvardinti veiksnius, kurie daro įtaką V4 sprendimų priėmimo procesui; pagal atliktą analizę paaiškėja, kad V4 šalių bendradarbiavimui ir nebendradarbiavimui daro įtaką papildomas - Europos sąjungos politikos veiksnys.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas „Višegrado grupės sprendimų priėmimo proceso ypatybės“ yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą;
4. Susipažino su rašto darbų metodiniais nurodymais ir žino, jog už rašto darbo plagijavimą baudžiama šalinimu iš universiteto.

Lukas Kriščiūnas

Turinys

Santrumpos.....	6
Įvadas	7
Darbo aktualumas ir problema	7
Tyrimo objektas	8
Darbo naujumas ir reikšmė	8
Darbo tikslas ir uždaviniai	8
Ginamoji tezė	9
1. Metodologija.....	9
1.1. Tyrimo strategija.....	9
1.2. Duomenų rinkimas.....	9
2. Višegrado grupės susikūrimas, organizacijos formalus sprendimų priėmimo proceso pobūdis	10
2.1. V4 šalių tapimas NATO ir ES dalimi, naujos darbotvarkės poreikis	10
2.2. Naujos darbotvarkės susiformavimas ir jos turinys	11
2.3. V4 institucinė struktūra ir sprendimų priėmimo mechanizmas.....	12
2.4. V4 bendradarbiavimo konceptualizavimas, sritys ir galimybės.....	14
3. Atvejų analizė	16
3.1. Migracijos krizė	17
3.1.1. Migracijos krizės įveikimo būdų paieškos: įtampa tarp V4 ir ES	17
3.1.2. V4 pirmininkaujančių valstybių indėlis į migracijos politikos formavimą	19
3.1.3. V4 šalių migracijos politika	22
3.1.4. V4 sprendimų priėmimo proceso problema migracijos krizės kontekste.....	26
3.2. Rytų Kaimynystė	27
3.2.1. Stojimas į ES – paskata V4 veiklai Rytų kaimynystėje.....	27
3.2.2. V4 ir Rytų Partnerystė.....	28
3.2.3. V4 sprendimai ir indėlis į Rytų Kaimynystės politiką	29
3.2.4. V4 šalių ir pirmininkaujančių indėlis į Rytų Partnerystės politikos formavimą.....	32
3.2.5. V4 sprendimų priėmimo proceso problema Rytų Kaimynystės politikoje.....	36
3.3. Santykiai su Rusija ir Ukrainos krizė.....	40
3.3.1. V4 santykiai su Rusija prieš Ukrainos krizę	40
3.3.2. V4 šalių požiūrių skirtumai ir bendros pozicijos susiformavimas per Ukrainos krizę	46
3.3.3. V4 sprendimų priėmimo proceso problema Rusijos santykių ir Ukrainos krizės kontekste	51
Išvados.....	54
Šaltinių ir literatūros sąrašas.....	57
Internetiniai šaltiniai	57
Literatūra.....	60
Šaltiniai	62
SUMMARY	66

Santrumpos

V4 – Višegrado grupė arba Višegrado ketvertas

V4+ – Višegrado grupės bendradarbiavimo su trečiosiomis šalimis formatas

TVF – Tarptautinis Višegrado Fondas

ES – Europos Sąjunga

EKP – Europos Kaimynystės politika

BUSP – Bendroji užsienio ir saugumo politika

ETT – Europos Teisingumo Teismas

EPS – Ekonominė ir pinigų sąjunga

TVR – Teisingumo ir vidaus reikalų taryba

ESGP – Europos saugumo ir gynybos politika

COREPER I ir COREPER II - Europos Sąjungos valstybių narių vyriausybės nuolatinių atstovų komitetai.

PSK – Politinis ir saugumo komitetas

NATO – Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija

MAP – Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos narystės veiksmų planas

JTO – Jungtinių Tautų Organizacija

B3 – Baltijos šalys – Lietuva, Latvija ir Lenkija

NVO – nevyriausybinė organizacija

URM – užsienio reikalų ministerija

MKRM – Migracijos krizių reagavimo mechanizmas

COVID–19 –tai infekcinė liga, kuri paveikia plaučius ir kvėpavimo takus. 2020 m. sausio mėnesį Kinijoje kilo šios ligos pandemija, infekcija ėmė plisti į kitas pasaulio šalis ir tapo pandemija.

Ivadas

Darbo aktualumas ir problema

Višegrado grupė (V4), kurią sudaro keturios Vidurio Europos valstybės, susiformavo 1993 metais. Anot vieno iš V4 iniciatorių Vaclavo Havelo, organizacija turėjo padėti Lenkijai, Vengrijai, Čekijai ir Slovakijai *sugrįžti į Europą* ir įveikti pokomunistinės visuomenės kamuojamas problemas¹. Šalims tapus ES ir NATO narėmis, V4 kilo nauji tikslai bei uždaviniai. Ambicingesni darėsi ir pačių šalių-narių nacionaliniai interesai, kilo būtinybė juos derinti, taip pat, gilinti integraciją su ES ir NATO. Praktikoje ne retai grupės narių interesai išsiskirdavo arba nepavykdavo priimti bendro sprendimo. Dėl to, mokslininkai ir politikai ėmė abejoti Višegrado grupės efektyvumu ir perspektyvomis.

Akademiniam ir politiniam diskurse V4 vertinimai yra priešaringi. Skeptikai mano, kad V4 organizacija nėra efektyvi. Jos veikla priklauso nuo valstybių-narių nacionalinių, kai kada savanaudiškų, interesų. Vyrauja įsitikinimas, kad nacionaliniai tikslai apriboja V4 narių bendro veikimo galimybes, daro neigiamą įtaką sprendimų priėmimo proceso efektyvumui, nes bendradarbiaujama tik tada, kai šalių interesai sutampa². Kiti autoriai pažymi V4 organizacijos *lankstumą*, derinant šalių interesus, ir V4 sprendimų priėmimo mechanizmo efektyvumą³. Siekiant tinkamai įvertinti V4 būklę, tikslinga kalbėti ne tik apie nacionalinių interesų svarbą, bet ir apie jų derinimą.

V4 efektyvumo analizėje daugiausiai dėmesio skiriama formaliam sprendimų priėmimo procesui. Akcentuojami prezidentų ir ministrų pirmininkų viršūnių susitikimai, oficialūs ekspertų ir darbo grupių veiklos rezultatai: bendradarbiavimas Europos politikoje, regioninių problemų sprendimas ir t.t. Įprastai tokia analizė apima kai kuriuos ilgalaikius V4 tikslus bei prioritetus, institucinės sąrangos, sprendimų priėmimo procedūrinius aspektus, viešai deklaruojamas V4 bendras pozicijas, bendradarbiavimo rezultatus. Neretai į analizę įtraukiami kiti sprendimų priėmimo proceso dalyviai arba neformalūs veikėjai: NVO atstovai, verslo grupės, žiniasklaida. Tačiau beveik netiriamas V4 pirmininkaujančių valstybių vaidmuo formuojant V4 darbotvarkę ir derinant šalių interesus. Atsižvelgiant į tai, kyla natūralus klausimas, kaip vertinti V4 sprendimų priėmimo proceso efektyvumą?

¹Buvusio Čekoslovakijos prezidento Vaclavo Havelo kalba Lenkijos parlamente. Varšuva, 1990 m. sausio 25 d.: <<https://www.visegradgroup.eu/the-visegrad-book/havel-vaclav-speech-in> > [žr. 2021 – 03 – 02].

²Garai, N., *Challenges faced by the Visegrad Group in the 'European dimension' of cooperation*, International issues & Slovak Foreign Policy Affairs (27), nr. 1 – 2, 2018. P. 24 – 42.

³Toro C., Butler E. ir Gruber K., *Visegrad: The Evolving Pattern of Coordination and Partnership After EU Enlargement*, Europe-Asia Studies (66), nr. 3, 2013.

Šiame darbe V4 sprendimų priėmimo procesą vadinsiu *efektyviu*, jei šalys bendradarbiauja, t. y. šalims pavyksta priimti bendrą V4 sprendimą. Darbe laikysiuosi prielaidos, kad organizacijos efektyvumas priklauso nuo kelių svarbesnių veiksnių: 1) V4 šalių nacionalinių interesų sutapimo ir nesutapimo prioritetinėse užsienio politikos ir saugumo srityse ir 2) V4 pirmininkaujančios valstybės vaidmens, derinant šalių interesus ir formuojant bendrą V4 darbotvarkę. Tačiau V4 šalys dėl įvairių priežasčių gali nebendradarbiauti ir susilaikyti nuo dalyvavimo V4 bendros pozicijos formavimo procese. Nuosekliai aptarus V4 formaluosius/institucinius sprendimų priėmimo procedūrinius aspektus, kyla klausimas, *kada* Višegrado grupės narės yra linkusios bendradarbiauti ir nebendradarbiauti?

Tyrimo objektas

Višegrado grupės sprendimų priėmimo proceso analize siekiama atskleisti organizacijos veiksnius, kurie skatina šalių bendradarbiavimą ir nebendradarbiavimą. Giluminė atvejų analizė padės nustatyti šalių nacionalinių interesų derinimo ir kompromiso galimybes, bendros pozicijos susiformavimo aplinkybes. Analizuosiu tris sprendimų priėmimo atvejus: 2014 – 2016 metų migracijos krizės, ES Rytų Kaimynystės politikos ir V4 santykių su Rusija.

Darbo naujumas ir reikšmė

Šiame darbe nagrinėjamos Višegrado grupės šalių bendradarbiavimo ir nebendradarbiavimo priežastys, siekiant atskleisti V4 sprendimų priėmimo ypatumus. Nors yra ne mažai darbų, kuriuose tiriamas V4 sprendimų priėmimo procesas, tačiau trūksta bandymų aiškintis, kas sąlygoja V4 šalių bendradarbiavimą ir nebendradarbiavimą. Tyrimuose daugiausia dėmesio skiriama formaliems, procedūriniais sprendimų priėmimo proceso aspektams, bet netiriamas V4 pirmininkaujančių valstybių vaidmuo. Be to, tyrėjai apsiriboja vieno V4 bendradarbiavimo atvejo analize, todėl nėra tyrimų, kuriuose būtų atsižvelgiama į V4 sprendimų priėmimo efektyvumą per skirtingų V4 šalių bendradarbiavimo atvejų polemiką. Mokslinę analizę praturtins darbas su gausia empirine medžiaga, oficialiais dokumentais ir atskirų politikų pasisakymais.

Darbo tikslas ir uždaviniai

Tikslas yra išsiaiškinti, kada Višegrado grupės nariai yra linkę bendradarbiauti ir nebendradarbiauti. Darbe formuluojami trys uždaviniai: 1) aptarti V4 institucinę sąrangą ir sprendimų priėmimo procesą, pagrindines bendradarbiavimo sritis; 2) analizuoti šalių bendradarbiavimą/nebendradarbiavimą, priimant sprendimus: a) 2014 – 2016 metų migracijos krizės

metu; b) ES Rytų Kaimynystės politikoje; c) santykiuose su Rusija ir Ukrainos krizės kontekste; 3) atskleisti veiksnius, kurie padeda/nepadeda V4 šalims derinti interesus ir priimti bendrą sprendimą.

Ginamoji tezė

V4 šalims, priimant sprendimus, daro įtaką keli svarbesni veiksniai ir jų sąveika: nacionalinių interesų sutapimas ir nesutapimas, pirmininkaujančios valstybės gebėjimas derinti šalių narių interesus ir siekti kompromisinio sprendimo.

1. Metodologija

1.1. Tyrimo strategija

Siekiant išsiaiškinti, *kada* V4 nariai yra linkę bendradarbiauti arba nebendradarbiauti, yra svarbu pasirinkti atvejus, kurie turėtų atitinkamas baigtis. Dėl šios priežasties reikia suformuoti tokią tyrimo strategiją, kuri leistų pakankamai lanksčiai analizuoti galimų priežasčių dėl (ne)bendradarbiavimo masyvą. Kadangi V4 šalių apsisprendimas bendradarbiauti priklauso nuo kompleksiško konteksto, reikalinga giluminė (kokybinė) kiekvieno iš atvejų analizė. Tai suponuoja kitą darbo uždavinį: išsiaiškinti, kurioms sąlygoms esant/veikiant yra daroma įtaka formuojant bendrą V4 poziciją. Šio tyrimo metu, taikant lyginamosios atvejų analizės metodą⁴, bus nagrinėjami trys atvejai: ES Rytų Kaimynystės politikos formavimasis, 2014-2016 m. migrantų krizė Europoje ir V4 santykiai su Rusija.

Mažos imties atvejų metodo taikymas yra aktualus, nes „intensyvus [kokybinis] atvejų nagrinėjimas padidina tyrėjo jautrumą veiksniams, kurie slypi už atrastų modelių veikimo konkrečiame kontekste“⁵. Kelių atvejų tyrimas turėtų padėti tirti V4 sprendimų priėmimo proceso (ne)efektyvumą panašiuose kontekstuose. Pasirinktais atvejais, atsižvelgiant į atitinkamus kintamuosius, rezultatai yra žinomi, tačiau būdai skiriasi. Atvejų lyginimo metu sieksiu atrasti priežastis, kurios gali lemti skirtingą sprendimų priėmimo rezultatų baigtį konkrečiame kontekste. Tokio sumanymo esmė – atrasti ir panaudoti prieštaringas išvadas refleksijai ir V4 sprendimų priėmimo proceso problematikai atskleisti.

1.2. Duomenų rinkimas

Empirinio tyrimo uždavinys yra naujų faktų rinkimas, gautos informacijos glaudinimas ir sisteminimas. Lyginamosios atvejų analizės apologetas Robertas K. Yin pažymi dokumentinės informacijos svarbą⁶. Įvairūs komunikatai, pranešimai, administraciniai dokumentai, oficialūs tyrimai

⁴Yin, R. K. *Case study research: Design and methods*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2003.

⁵Bryman A., *Social Research Methods*. New York: Oxford University Press, 2012.

⁶Yin, R. K., *ten pat*, 2003.

ir straipsniai yra įvardijami kaip *dokumentai*. Čia reikia priminti, kad priklausomas šio tyrimo kintamasis yra sprendimų priėmimo *rezultatas* (angl. *outcome*) arba V4 bendroji pozicija tam tikru klausimu. Bendrosios V4 pozicijos yra formuojamos oficialiuose dokumentuose, tokiuose kaip bendri pareiškimai, V4 komunikatai, deklaracijos. Vis dėlto, oficialūs V4 dokumentai nėra vien tik bendros pozicijos. Reikia atkreipti dėmesį, kad aptariami dokumentai yra ir empirinės nuorodos, kurios leidžia atpažinti neatitikimą tarp V4 oficialios pozicijos ir realiai įgyvendintos politikos. Be jau minėto atitinkamų dokumentų sąrašo, taip pat svarbu atrasti straipsnius, viešuosius pareiškimus, pranešimus iš diskusijų forumų ir kitus administracinius dokumentus, tokius kaip V4 pirmininkaujančių valstybių metines ir V4 narių metines užsienio politikos ataskaitas, valstybių politikų pareiškimus.

Peržiūrėjus atitinkamus dokumentus, bus atrastos nuorodos į konkrečius atvejus, o tai padės kritiškiau vertinti bendras V4 pozicijas. Surinkus tyrimui svarbius dokumentus, jie bus išdėstyti chronologine tvarka. Tokiu būdu, galima bus atsekti V4 narių sąveikos procesą konkrečiu klausimu ir fiksuoti atitinkamos situacijos vystymąsi. Empiriniai duomenys padės įvertinti priežastis, kurios galėjo lemti potencialaus konflikto ar sutarimo dėl bendros pozicijos formavimo rezultatą politikoje.

2. Višegrado grupės susikūrimas, organizacijos formalus sprendimų priėmimo proceso pobūdis

Šiame skyriuje aptariamos Višegrado grupės (V4) susiformavimo priežastys, aplinkybės, paskirtis, institucinė sąranga arba formalus sprendimų priėmimo proceso pobūdis. Šie veiksniai daro įtaką V4 sprendimų priėmimui, todėl svarbu juos aptarti. Atsižvelgiant į tai, kad sprendimų priėmimo formaliųjų aspektų ir bendradarbiavimo sričių aptarimas yra vienas iš šio darbo uždavinių, tam bus skiriama daugiausia dėmesio.

2.1. V4 šalių tapimas NATO ir ES dalimi, naujos darbotvarkės poreikis

Pasibaigus Šaltajam karui Rytų ir Vidurio Europoje susiformavo galios vakuumas. Naujai įsikūrusios arba savo nepriklausomybę atkūrusios, sąlyginai mažos ir vidutinio dydžio regiono valstybės tapo suvereniais, už savo likimą atsakingais tarptautinės sistemos subjektais. Varšuvos sutarties organizacija taip pat nustojo veikusi, o subyrėjus SSRS nebeliko supervalstybės, kuri būtų atsakinga už šių valstybių, anksčiau priklausiusių socialistinio pasaulio institucinėms struktūroms, saugumą ir gynybą. Atsižvelgiant į šiuos pokyčius, kurie daro įtaką atitinkamų valstybių egzistavimo pobūdžiui, formavosi naujos regioninės/subregioninės šalių organizuotos grupės. Šios (sub)regioninės grupės turėjo kelis pagrindinius uždavinius: politinį (turėtų spręsti šalių dabarties ir praeities nesutarimus, sušvelninti jų raiškos pobūdį), integracinį (padeda integruotis į ES ir NATO

struktūras), bendros veiklos formavimo, prioritizavimo ir tarptautinių/regioninių/globalių problemų sprendimo⁷.

1991 metais susiformavusi Višegrado grupė atitinka subregioninės struktūros bendradarbiavimo logiką⁸. Pirminis susiformavusios Višegrado grupės tikslas – keturių Vidurio Europos valstybių, turinčių panašias kultūrinės ir istorines patirtis, socioekonominės aplinkybes, silpnības ir stiprybes, apjungimas siekiant tapti euroatlantinio saugumo, politinių ir ekonominių struktūrų NATO ir ES narėmis. Nuo 2004 metų gegužės 1 d. visos keturios valstybės buvo integruotos į jas ir V4 siekinys – įgyvendintas. Visos keturios Vidurio Europos valstybės nusprendė ir toliau bendradarbiauti, išlaikydamos V4, oficialaus ir neoficialaus bendradarbiavimo formatą. Buvo suformuoti nauji grupės tikslai, bendrus interesus atliepiančios darbotvarkės.

2.2. Naujos darbotvarkės susiformavimas ir jos turinys

Praėjus vos dvylikai dienų po V4 oficialaus įstojimo į ES, 2004 metų gegužės 12 d. pasirašyta Kromeržyžo deklaracija⁹. Pagal ją, ketinama stiprinti Vidurio Europos regiono tapatybę, išlaikyti dėmesį regioninėms veikloms ir iniciatyvoms, aktyviau įsitraukti į ES ir NATO struktūrų veiklą. Daugelis projektų turėtų būti orientuoti į Vidurio Europos regiono demokratiškumo ir europietiškos tapatybės stiprinimą bei pastangas Europos plėtros politikoje, t. y. papildomą dėmesį Rytų ir Pietryčių Europos regionams. Dėl to, bendri interesai ir projektai apima „šalis kituose regionuose, kitas regionines grupes Europoje, taip pat trečiąsias šalis ir tarptautines organizacijas“¹⁰. Tai nereiškia, kad ES ir NATO yra vienintelės V4 veiklos sritys. Kadangi V4 išskiria prioritetinius regionus, kuriuose turėtų būti įgyvendinami projektai ir iniciatyvos, tai suponuoja V4 sėkmės ir efektyvumo užsienio politikoje vertinimą tik tuose regionuose, kurie yra svarbūs pačiai grupei.

V4 bendro intereso ir darbotvarkės formavimo pagrindinė dalyvė - V4 pirmininkaujanti valstybė – kasmetinės grupinės veiklos formuotoja ir V4 šalių interesų derintoja. Bendro intereso nustatymas yra nenutrūkstamas sąveikos tarp V4 šalių procesas. Nors grupės viduje siekiama kelti visoms V4 šalims aktualius klausimus, tenka spręsti dėl bendros V4 pozicijos formavimo, bendro V4 veiksmo. Dėl to, kaip ir daugelyje tarptautinių ar regioninių organizacijų, V4 sprendimų priėmimo proceso efektyvumas ir darbotvarkės formavimas nėra įmanomas be šalių konsensuso galimybės.

⁷Cottey, A. *Sub-regional Cooperation in Europe: An Assessment*. Bruges Regional Integration & Global Governance Paper nr. 3, 2009: <<http://aei.pitt.edu/33535/>> [žr. 2020 – 12 – 12].

⁸Višegrado deklaracija, 1991 m., <<http://www.visegradgroup.eu/documents/visegrad-declarations/visegrad-declaration-110412>> [žr. 2021 – 01 – 09].

⁹Kromeržyžo deklaracija, gegužės 12 d., 2004: <<http://www.visegradgroup.eu/2004/declaration-of-prime>> [žr. 2020 – 12 – 12].

¹⁰Kromeržyžo deklaracija, *ten pat.* 2004.

Višegrado grupė aktyviai bendradarbiauja su ES. Kromeržyžo deklaracijoje teigiama: „Višegrado šalys yra tvirtai pasiryžusios kartu prisidėti prie bendrų Europos Sąjungos tikslų ir uždavinių įgyvendinimo bei sėkmingai tęsti Europos integraciją¹¹“. 2011 metais buvo pasirašyta Bratislavos deklaracija, kurioje išplečiami ir konkretizuojami V4 tikslai, pateikiamas aiškesnis supratimas apie bendradarbiavimo reikšmę. Viename iš deklaracijos punktų fiksuojamas toks siekinys: „<...> padidinti Višegrado grupės matomumą trečiojoje šalyse – tiek įgyvendinant bendrą Europos užsienio ir saugumo politiką, tiek vykdant veiklas už Sąjungos ribų.¹²“

Taigi besikeičiant galios balansui ir saugumo poreikiams, Vidurio Europos šalys suformavo Višegrado grupę, kuri jau pradžioje turi aiškia paskirtį. Po ES ir NATO plėtros, V4 veiklos prioritetai turėjo kisti. Kromeržyžo deklaracija yra esminis dokumentas, kuris nusako nūdienos V4 veiklos esmę, suteikia gaires konkrečioms veiklos sritims, prioritetams. Be to, šio dokumento priede fiksuojamas formalusis V4 sprendimų priėmimo proceso pobūdis, jo ribos ir logika, išskiriami formalūs veikėjai. Tolesniuose skirsniuose bus aptariama V4 institucinė struktūra ir sprendimų priėmimo mechanizmas, V4 bendradarbiavimo sritys ir galimybės.

2.3. V4 institucinė struktūra ir sprendimų priėmimo mechanizmas

Kromeržyžo deklaracijos priede skiriami trys instituciniai bendradarbiavimo lygmenys, kurie atitinka prezidentinės, įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžių padalijimo struktūrą¹³. Vieną iš bendradarbiavimo lygmenų sudaro prezidentų viršūnių susitikimai. Viršūnių susitikimų metu priimami bendri dokumentai, pareiškimai, deklaracijos. Teisėkūrą apima V4 parlamentarai, kurie aptaria ir koordinuoja teisėkūros programas, bendradarbiauja. Komunikacija parlamentuose vyksta parlamentų pirmininkų bei Europos reikalų komitetų pirmininkų lygmenyse.

Pagrindinis bendradarbiavimo formatas – vyriausybinis. Jo pagrindą sudaro kasmetinis rotacijos principas: kiekvienais metais prezidentaujanti valstybė rengia savo programą, formuoja darbotvarkę, o tai turėtų užtikrinti ir V4 bendradarbiavimo tęstinumą bei ilgalaikius tikslus. Kasmet yra rengiamas ministrų pirmininkų viršūnių susitikimas. Jo metu pasirašomi įvairūs bendri projektai, brėžiamos bendro veikimo gairės. Prieš ministrų pirmininkų susitikimus vyksta užsienio reikalų viceministrų susitikimai, o ministrai pirmininkai su užsienio reikalų ministrais susitinka prieš tarptautinius renginius, tokius kaip ES viršūnių susitikimai. Kadangi įgyvendintinų uždavinių

¹¹Kromeržyžo deklaracija, *ten pat.* 2004.

¹²Bratislavos deklaracija, *The Bratislava Declaration of the Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on the occasion of the 20th anniversary of the Visegrad Group*, vasario 15 d., 2011: <<http://www.visegradgroup.eu/2011/the-bratislava>> [žr. 2020 – 12 – 12].

¹³Kromeržyžo deklaracijos priedas, *Guidelines on the Future Areas of Visegrad Cooperation*, 2004: <<http://www.visegradgroup.eu/cooperation/guidelines-on-the-future-110412>> [žr. 2021 – 01 – 09].

spektras yra pakankamai platus, skirtingų sričių ministrai taip pat susitinka aptarti vienus ar kitus atskirus klausimus. Pastarieji susitikimai gali vykti ir V4+ formate¹⁴.

Siekiant užtikrinti glaudesnę bendradarbiavimą, šalia ministrų pirmininkų susitikimų veikia URM nacionaliniai koordinatoriai. Jie keičiasi kasmet rotacijos principu, suteikiant galimybę kiekvienai valstybei prisiimti šias pareigas. Nacionaliniai koordinatoriai atsakingi už dukart per metus vykstančių URM departamentų direktorių lygmens konsultacijų rengimą. Nuolatinis konsultavimasis ir bendradarbiavimas turi vykti ir tarp nuolatinių atstovybių NATO ir ES bei JTO.

Pirmininkaujančių valstybių kasmetinės rotacijos tvarka leidžia V4 išlaikyti lankstumą ir formuoti darbotvarkę, atsižvelgiant į besikeičiančius prioritetus ir kartu – išlaikyti tęstinumą. Ši tvarka gali būti prilyginta institucionalizuotam ES trijų valstybių-narių grupių rotacijos principui Taryboje, tačiau V4 institucionalizacija paremta ne formalia organizacine struktūra¹⁵, bet neformalia galimybe pristatyti ir derinti regiono nacionalinius interesus. Dėl tokio laisvumo V4 bendradarbiavimas išlieka šiek tiek ribotas, nes bendradarbiaujama tada, kai interesai potencialiai dera, o tai reiškia, kad šalims nėra būtina koreguoti esamas nuostatas kiekvienu klausimu, todėl bendradarbiavimo prielaida savaime nėra užtikrinama¹⁶.

Iš esmės, formalusis V4 sprendimų priėmimo procesas yra grindžiamas periodiškais vyriausybės atstovų susitikimais, oficialiais viršūnių susitikimais ir pirmininkavimo programomis (vadinamaisiais vienerių metų veiksmų planais)¹⁷. V4 šalys yra sukūrusios Tarptautinį Višegrado fondą (TVF)¹⁸. TVF yra vienintelė V4 organizacija, turinti savo sekretoriatą. Jos biudžetas nuolat auga¹⁹. TVF apima piliečių bendradarbiavimo ir įtraukimo dimensiją – ypač mokslinių tyrimų, inovacijų, švietimo ir kultūros srityse. TVF išgyvena plėtrą ir vis labiau tampa V4 patrauklumo skatinimo priemone.

Taigi, V4 institucinė sąranga ir sprendimų priėmimo mechanizmas sukuria intensyvios valstybių sąveikos galimybę bent trijose valdžios struktūrose: prezidentinėje, parlamentinėje ir vyriausybėje. Tai palengvina tarpvalstybinį bendradarbiavimą. V4 bendradarbiavimo būdas yra daugiau tarpvyriausybiniis, nebiurokratinis (išskyrus TVF). Jo turinys siejamas V4 šalių bendrų projektų įgyvendinimu, ypatingą dėmesį telkiant glaudžiam bendradarbiavimui su ES ir NATO

¹⁴V4+ yra susitikimų formatas, kai į V4 susitikimus yra įtraukiamos kitos suinteresuotos šalys ar subregioninės grupės.

¹⁵Išskyrus TVF.

¹⁶Pcolinska S., *Security Implications of Central Europe's In-Betweenness*, disertacija. University of Bath, 2011.

¹⁷Visegrad Group, *Aims and Structure*: <<http://www.visegradgroup.eu/aims-and-structure/aims-and-structure>> [žr. 2020 – 12 – 13].

¹⁸TVF įkurtas 2000 metų birželio 9 dieną.

¹⁹VisegradFund, *Infographics*, 2020: <https://www.visegradfund.org/explore/infographics/> [žr. 2020 – 12 – 13].

šalimis. Egzistuojantys V4 šalių bendradarbiavimo formatai ir V4 sprendimų priėmimo mechanizmo pobūdis leidžia kalbėti apie V4 bendradarbiavimą dvišaliuose ir daugiašaliuose formatuose.

2.4. V4 bendradarbiavimo konceptualizavimas, sritys ir galimybės

Višegrado grupės politinis bendradarbiavimas apima dvi dimensijas – vidinę ir išorinę. Pirmoji nusako V4 šalių bendradarbiavimą tarp Višegrado grupės šalių, o antroji – V4 bendradarbiavimą dvišaliuose ir daugiašaliuose formatuose, ES ir NATO lygmenyje. Pagal V4 sprendimų priėmimo procedūrinės taisyklės, bet kokie sprendimai V4 viduje priimami konsensuso būdu, dalyvaujant visų narių atstovams. Praktikoje Višegrado grupės *modus operandi* apima tokias galimas baigtis:

1. Visos šalys nuo pat pradžių sutaria dėl tam tikros bendros pozicijos; klausimas tampa darbotvarkės dalimi.
2. Šalių pozicijos šiek tiek skiriasi, tačiau bendra pozicija suformuojama, laikantis kompromiso principo; klausimas tampa darbotvarkės dalimi.
3. Šalių pozicijos tam tikru politiniu klausimu kardinaliai skiriasi, šalys laikosi savo pradinių pozicijų ir nepasiekiamas joks kompromisas dėl bendros pozicijos; klausimas netampa darbotvarkės dalimi.

V4 vidinio bendradarbiavimo galimybės ir ribos didžiąja dalimi buvo aptartos ankstesniuose skirsniuose. Esminis dalykas, kurį verta akcentuoti, V4 vidinis bendradarbiavimas vyksta tarp V4 šalių. Jis apima tokias pagrindines sritis – kultūrą, infrastruktūrą, švietimą, aplinką, Šengeno sritį ir sąlyginį bendradarbiavimą gynybos srityje.

Kromeržyžo deklaracijos skyriuose apie bendradarbiavimą su kitais partneriais, NATO, ES bei kitomis tarptautinėmis organizacijomis formuojami tokie veiklą apibrėžiantys orientyrai: „bendradarbiavimas su suinteresuotomis Vidurio Europos šalimis“, „bendradarbiavimas su kitomis regioninėmis struktūromis“, „įsipareigojimas stiprinti transatlantinį solidarumą ir sanglaudą“, „galimas abipusis susitarimas“, „parama šalių integracijai į tarptautines organizacijas ir įstaigas“ ir „konsultacijos, bendradarbiavimas ir informacijos keitimasis tarptautinėse organizacijose“²⁰. Visa tai leidžia kalbėti apie V4 išorinio bendradarbiavimo galimybes.

Viena iš svarbiausių išorinio bendradarbiavimo struktūrų – ES. Pirmajame deklaracijos punkte apie bendradarbiavimą ES teigiama: „Konsultacijos ir bendradarbiavimas aktualiais bendro intereso klausimais“. Nors šis punktas nėra iki galo apibrėžtas, vėliau nurodomos konkrečios sritys, kurios domina V4 nares. BUSP aptariamose gairėse minima „Platesnės Europos – naujos kaimynystės“ idėja, akcentuojant Vakarų Balkanų valstybes²¹. Tai yra tiesioginė sąsaja su ES plėtros politika ir jos

²⁰JTO, Europos Taryba, EBPO ir kt.

²¹ES Rytų Partnerystės politika dar nebuvo išskirta, nes ši iniciatyva atsirado tik 2009 metais.

dabartine Europos kaimynystės politika (EKP), kuri siejama su V4 Kromeržyžo deklaracijoje esančiu įsipareigojimu remti pretendentes į ES. Kitos pagrindinės V4 bendradarbiavimo ES sritys yra teisingumas ir vidaus reikalai (TVR), ekonominis bendradarbiavimas Europos ekonominėje erdvėje, pasirengimas prisijungimui prie Europos pinigų sąjungos (EPS), Europos saugumo ir gynybos politika (ESGP) ir santykių stiprinimas tarp ES ir NATO. V4 bendradarbiavimas ES apima tokius prioritetus: valstybių kandidatūrą ir integraciją į ES institucijas, ES institucinį atstovavimą, energetikos politiką, Rytų kaimynystės ir Vakarų Balkanų politiką, Šengeno erdvės ir gynybos politiką. Iš esmės, tai yra V4 narėms aktualios, bendro intereso su ES sritys, kurios dažniausiai ir tampa V4 išorinio bendradarbiavimo darbotvarkių ašimi.

Kita vertus, Višegrado grupės sprendimų priėmimo mechanizmas kai kuriose srityse persidengia su ES struktūros reikalavimais. Dažniausiai V4 politikos formavimas priklauso nuo ES darbotvarkės ir ES politikos ciklo²²: ES politikos formavimo procesai yra pažymėti ne tik oficialiais viršūnių susitikimais, bet ir žemesnio rango neoficialių susitikimų tradicija. Tai suteikia galimybę mažesnių valstybių²³ grupėms kokybiškiau įsitraukti į sprendimų priėmimo procesą, formuoti savo poziciją, galiausiai, atsilaikyti prieš didesnių valstybių spaudimą. Pati ES Taryba siūlo pakankamai plačias galimybes atstovauti suderintoms V4 pozicijoms. Pavyzdžiui, Nuolatinis atstovų komitetas (COREPER I ir COREPER II), Politikos ir saugumo komitetas (PSK) ir įvairios su BUSP susijusios darbo grupės įprastai posėdžiauja kas savaitę arba dažniau. Be to, V4 bendradarbiavimas su ES pirmininkaujančiomis šalimis ir V4+ formatas suteikia galimybę siūlyti arba koreguoti bendrą V4 politiką. Tarp V4+ formato susitikimų reguliariausias yra „V4 + B3“²⁴. Jame svarstomi bendri strateginės reikšmės klausimai, o suformuota bendra pozicija padeda derybose ES. Taigi kolektyvinių/grupinių veiksmų derinimo mechanizmas ES viduje padeda siekti nacionalinių ir grupinių interesų²⁵.

Ne mažiau svarbi V4 išorinio bendradarbiavimo struktūra – NATO. V4 bendradarbiavimas gynybos srityje suintensyvėjo po 1997 m. birželio 8 d. Madride vykusio NATO viršūnių susitikimo. Pagrindinis dokumentas, kuriame formuojamas bendradarbiavimas gynybos srityje - „Ilgalaikė bendradarbiavimo gynybos srityje vizija“²⁶. 2014 metų kovo 14 d. pasirašytame dokumente nurodomi tokie prioritetai gynybos srityje: 1) gynybos pajėgumų vystymas ir būtinos įrangos įsigijimas; 2) daugiašalių karinių vienetų formavimas ir tarptautinių veiklų vykdymas; 3) švietimas, mokymas ir karinės pratybos. V4 būtinų gynybinių pajėgumų vystymas efektyviam NATO ir ES funkcionavimui

²²Toro, C., Butler, E. ir Gruber, K. *Ten pat.* P.

²³Nors Lenkija yra didelė valstybė.

²⁴B3 – Baltijos valstybių trejetas (Latvija, Estija ir Lietuva).

²⁵Toro, C., Butler, E. ir Gruber, K. *Ten pat.* P.

²⁶Visegrad Group, *Long Term Vision of the Visegrad Countries on Deepening Their Defence Cooperation*, Višegradas, kovo 14 d., 2014.

yra įgyvendinamas pagal NATO *išmaniosios gynybos* iniciatyvą. Iniciatyva suteikia galimybę koordinuotai dalytis ir keistis tarpvalstybiniais pajėgumais²⁷. 2012 metų Balandžio 18 d. V4 deklaracijoje „Atsakomybė stipresnei NATO“ išvardyti konkretūs veiksmai, skirti prisidėti prie *išmanaus* NATO projekto²⁸: „Oro pilotų mokymai“, „Cheminė, biologinė, radiologinė ir branduolinė gynyba“, „Bendra logistika“, „Medicinos įstaigų daugiašaliai eksperimentai“, „Oro patrulių pajėgumų jūrose stiprinimas“, „Kovos su savadarbiais sprogstamaisiais užtaisais mokymai“. Ilgalaikė V4 bendradarbiavimo vizija taip pat numato pastangas kurti daugiašalius karinius vienetus ir vykdyti tarptautinio pobūdžio veiklą. Ši idėja yra įgyvendinama formuojant jungtinius karinius pajėgumus, kurie gali būti pasiūlyti tiek NATO, tiek ES kaip priemonė saugumo ir gynybos politikos stiprinimui²⁹. Vienas iš tokių projektų – nuo 2016 metų veikianti Višegrado kovinė grupė ES struktūroje.

Taigi, galima skirti dvi Višegrado grupės bendradarbiavimo dimensijas – vidinę ir išorinę. Pagrindinis skirtumas tarp jų – santykinai didesnis vidinio bendradarbiavimo priklausymas nuo procedūrinių V4 sprendimo priėmimo taisyklių ir mažesnis priklausymas nuo išorinių struktūrų (ypač ES ir NATO). Galima skirti V4 bendradarbiavimo sritis, tačiau V4 bendradarbiavimo rezultatai priklauso nuo V4 šalių nacionalinių interesų suderinamumo ir kompromiso galimybės, kitų tarptautinių organizacijų įtakos. Detalesnė V4 bendradarbiavimo analizė Migracijos krizės, Rytų Partnerystės ir santykių su Rusija kontekste, siekiant aptarti V4 sprendimų priėmimo procesą, bus pateikta tolimesniuose skirsniuose.

3. Atvejų analizė

Šioje darbo dalyje analizuosiu V4 (ne)bendradarbiavimo atvejus. Kaip minėta anksčiau (žr. 2.3 skirsnį), Višegrado grupės nariai bendradarbiauja, kai V4 šalių interesai sutampa ir yra įmanomas šalių pozicijų suderinamumas. Per V4 sprendimų priėmimo procesą atsiskleidžia nacionaliniai interesai, pozicijos, jų derinimo galimybės, todėl V4 bendradarbiavimą ir nebendradarbiavimą analizuosiu, pasitelkdamas tris atvejus: 1) 2014 – 2016 m. migracijos krizės Europoje, 2) ES Rytų Kaimynystės politikos ir 3) santykių su Rusija, pažymint Ukrainos atvejį. Pirminis šios darbo dalies tikslas – atrasti veiksnius, kurie lemia V4 šalių (ne)bendradarbiavimą.

²⁷NATO, *Smart Defense*: <<https://www.nato.int/docu/review/topics/en/Smart-Defence.htm>> [žr. 2021 – 03 – 11].

²⁸Višegrado grupės deklaracija dėl atsakomybės stipresnei NATO, *Declaration of the Visegrad Group – Responsibility for a Strong NATO*, balandžio 18 d., 2012: <<https://www.visegradgroup.eu/documents/official-statements/declaration-of-the>> [žr. 2021 – 03 – 10].

²⁹Urbanski M., Dolega K., *The Visegrad Group in the Western Security System*, *Security & Defence Quarterly* (9), nr. 4, 2015. P. 28 – 29.

3.1. Migracijos krizė

Migracijos krizės suvaldymo tema tapo aktuali ne tik V4, bet ir visai ES. Daugiausia sunkumų patyrė migracijos keliuose išsidėsčiusios valstybės (ypač Vakarų Balkanų šalys, Sirija, Irakas ir Afrikos žemyno šalys). Migracijos krizės kontekste, V4 pirmininkaujančioms valstybėms pavyksta apjungti grupės narių interesus ir suformuoti bendrą poziciją, galiausiai, aktyviai dalyvauti ES politikos formavime. Atvejo analizė apima laikotarpį nuo 2014 metų pabaigos iki 2016 metų pabaigos (įtraukiant kai kuriuos įvykius ir iš 2017 m. laikotarpio). Šios analizės metu skirsiu dėmesio ir V4 sprendimų priėmimo mechanizmui (įskaitant V4 pirmininkaujančių valstybių programas) aptarti, kuris turėjo įtakos derinant šalių interesus.

3.1.1. Migracijos krizės įveikimo būdų paieškos: įtampa tarp V4 ir ES

Diskusijos migracijos krizės klausimu prasidėjo 2014 metų pabaigoje – 2015 metų pradžioje. Dar neregėtas mastas migrantų, visų pirma, iš Afrikos ir Sirijos plūdo į ES. Daugybė jų žuvo pakeliui į Europą, keliantis per Viduržemio jūrą. Europos Vadovų Taryba susiklosčiusią padėtį pavadino *tragiška*³⁰. Pirmoji ES reakcija buvo atsargi: nebendradarbiauti su šalimis, kurios atsakingos už migracijos židinius ir įvertinti migrantų perkėlimo į Europą programų galimybę³¹. Nepaisant kelių valstybių išimčių, buvo neįmanoma nepastebėti valstybių stiprios reakcijos į susidariusią situaciją. Graikija ir Italija patyrė didžiausią migrantų naštą.

Krizės pradžioje V4 šalys nesiėmė jokio aktyvesnio vaidmens, apsiribojo išreikšta užuojauta migracijos aukoms. Tačiau vis prastėjanti situacija dėl krizės valdymo skatino imtis realių politinių veiksmų: 2015 m. gegužės mėnesį ES Komisija paskelbia Europos darbotvarkę migracijai suvaldyti³², kurioje įvestos ES valstybių narių *atsakomybės* ir *solidarumo* sąvokos. Konkretus skaičius migrantų iš Italijos ir Graikijos turėjo būti perkelti į kitas ES valstybes. Nors tai nebuvo savanoriškas valstybių įsipareigojimas iš esmės spręsti migracijos krizę, toks Komisijos sprendimas dėl krizės suvaldymo įtraukė visas ES valstybes-nares. ES veiklos pokyčiai, siekiant suvaldyti migracijos krizę, paskatino V4 šalių reakciją.

Siekdamos išsaugoti valstybinį suverenitetą, skirtingos valstybių grupės (įskaitant V4 šalis) vedė diskusijas dėl migrantų perkėlimo kvotų sistemos praktinio įgyvendinimo, dalyvavo pozicijų formavime ir derybose. Visa tai vyko 2015 metų vasaros mėnesiais. Pagrindinė derybų tema – atsisakymas persikirstyti 40 tūkstančių migrantų iš Italijos ir Graikijos. Visi V4 nariai nenorėjo pritarti

³⁰ES Vadovų Tarybos neeilinis susitikimas, *Pareiškimas*, balandžio 23 d., 2015: <<https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2015/04/23/special-euco-statement/>> [žr. 2020 – 12 – 29].

³¹ES Vadovų Tarybos neeilinis susitikimas, *Protokolas*, balandžio 23 d., 2015: <<https://www.consilium.europa.eu/lt/meetings/european-council/2015/04/23/>> [žr. 2020 – 12 – 29].

³²Europos Komisijos komunikatas, *Europos migracijos darbotvarkė*, gegužės 13 d., 2015: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0240>> [žr. 2020 – 12 – 29].

ES siūlomai migrantų persikirstymo pagal valstybėms priskirtas kvotas sistemai. Vis dėlto, nuo birželio iki rugpjūčio mėn., tai yra pradinių migracijos stadijų metu, individuali V4 šalių veikla (neįskaitant įvairių diskusijų) atitiko ES siūlymus į krizę ir situacijos valdymą. Tačiau migrantams vis labiau plūstant ir ES nepriimant reikalingų sprendimų situacijai spręsti, V4 šalių pozicija ėmė skirtis. Atsižvelgiant į tai, ES pasidalijo į dvi stovyklas – sisteminius sprendimus palaikančias šalis (Vakarų Europos valstybes) ir šalis, kurios buvo prieš tokius sprendimus (Vidurio-Rytų Europos šalis t. y. V4 ir Baltijos valstybės, ir Ispanija). Derybos V4 lygmenyje suveikė kaip atitinkamas pozicijas vienijantis mechanizmas. Ilgainiui atskirų V4 valstybių nepritarimas privalomai kvotų sistemai tapo raudona linija derybose su ES.

Rugsėjo 14 d. vyko ES vidaus reikalų ministrų susitikimas, kurio metu buvo sprendžiami migracijos krizės valdymo ir kvotų sistemos taikymo klausimai, tačiau valstybių konsensuso pasiekti nepavyko. Galutinis ES siūlymas dėl kvotų sistemos buvo patvirtintas tik 2015 metų rugsėjo 21 d. Po šio įvykio, spalio-lapkričio mėnesiais prasidėjo intensyvių derybų laikotarpis tarp ES šalių. V4 šalys iki pat spalio mėnesio laikėsi vieningos pozicijos dėl ES migracijos politikos, kurią jai pavyko suformuoti per V4 šalių susitikimą rugsėjo 4 d.

Išimtimi tapo Lenkijos pozicijos išsiskyrimas iš kitų V4 šalių. Jeigu Čekija, Vengrija ir Slovakija nepritarė privalomai kvotų sistemai, tai Lenkija nusprendė nesilaikyti suderintos V4 pozicijos. Lenkijos ministrė pirmininkė E. Kopacz aiškino, kad Lenkijos pakitusią poziciją ES sprendimų priėmimo lygmenyje reikėtų suvokti kaip išpareigojimą ES. Vis dėlto, tikroji Lenkijos pozicijos pokyčio priežastis – valdžią prarandančių politikų ambicijos. 2015 metų rudenį Lenkijoje buvo išrinkta nauja valdžia. Dėl to, Lenkija grįžo prie ankstesnės pozicijos ir retorikos migracijos politikos atžvilgiu.

V4 šalių nepritarimas ES politikai ryškiausiai atsiskleidė per Slovakijos ir Vengrijos gruodžio mėn. skundą dėl Europos Tarybos taikomos migracijos politikos Europos Teisingumo Teismui (ETT). Tuo tarpu, kitos V4 šalys susilaikė nuo panašių veiksmų. Čekija atsisakė kvotų sistemos, tačiau bijojo susilpninti savo santykinai nuosaikias pozicijas³³. Lenkija taip pat nediršo prisijungti prie 2015 m. Vengrijos ir Slovakijos skundo ETT, tačiau nuosekliai nepritarė valstybės suverenumą varžančiai ES politikai³⁴.

Vėliau vykusiuose ES (Europos Vadovų Tarybos arba ES Tarybos) posėdžiuose V4 valstybės laikėsi vieningos pozicijos migracijos politikos srityje. Migrantų, jų kilmės šalių ir ES išorinių sienų

³³Ministras pirmininkas Bohuslavo Sobotka, *Rozhovor predseda vlady Bohuslava Sobotky pro denik Pravo*, ČSSD, gruodžio 19 d. 2015: <<https://www.cssd.cz/media/cssd-v-mediich/rozhovor-predsedy-vlady-bohuslava-sobotky-pro-denik-pravo>> [žr. 2020 – 12 – 19].

³⁴Ciensi, Jan., *Why Poland doesn't want refugees?* Politico, geg. 17 d., 2017: <<https://www.politico.eu/article/politics-nationalism-and-religion-explain-why-poland-doesnt-want-refugees/>> [žr. 2020 – 12 -29]

apsaugos temos tapo įprasta V4 šalių derybų visuose lygmenyse dalimi (pvz. V4 ir Korėjos aukščiausio lygio susitikime 2015 m. gruodžio mėn.; 2016 m. sausio mėn. susitikime su Slovėnijos, Serbijos ir Makedonijos atstovais ir t.t.). Vengrija tapo valstybe, kurią migracijos krizė paveikė labiausiai ir kuriai kitos V4 šalys buvo pasirengusios padėti užtikrinant vidaus saugumą³⁵.

Tiesioginiai nesutarimai tarp ES ir V4 vėl kilo 2016 metų balandžio mėn. pabaigoje ir gegužės mėn. pradžioje. Viso to priežastis - Europos Komisijos komunikatas dėl „Bendros Europos prieglobsčio sistemos ir teisinių kelių stiprinimo“³⁶. Jame laikomasi prielaidos, kad migrantų perkėlimo mechanizmas turėtų tapti įprasta praktika, o ne išimtinu sprendimu migracijos krizės suvaldymo kontekste. Šis ES strateginis vingis yra permąstomas Slovakijos pirmininkavimo ES Tarybai metu (birželio-gruodžio mėn.). Slovakija pasiūlo alternatyvą – *lankstaus solidarumo* sistemą, kurią palaiko visos V4 šalys³⁷. Be to, V4 sutariama dėl bendradarbiavimo su valstybėmis, kurios atsakingos už išorinę ES sienos apsaugą ir paramos bandymams atnaujinti Šengeno sistemą.

Apibendrinant, migracijos krizė tapo beprecedenčiu įvykiu ne tik ES, bet ir V4 istorijoje. Ketvertuko šalys 2014 – 2016 metų laikotarpiu vieningai laikėsi neigiamos pozicijos dėl ES siūlomų privalomų migrantų paskirstymo kvotų sistemos diegimo, siūlė savo sprendimus, į kuriuos nebuvo atsižvelgta.

3.1.2. V4 pirmininkaujančių valstybių indėlis į migracijos politikos formavimą

Pirmą kartą migracijos krizė tapo V4 darbotvarkės dalimi pirmininkaujant Čekijai. 2015 – 2016 metų programoje kalbama apie būtinybę atrasti bendrą poziciją tarp V4 šalių dėl: 1) migracijos darbotvarkės ir 2) Europos teisės aktų dėl migracijos³⁸. Beveik tuo pačiu metu pasirodė V4 valstybių vyriausybių vadovų deklaracija, kurioje kritikuojama Europos migracijos politika. Višegrado ketvertukas ES Komisijos pasiūlytą darbotvarkę aiškino kaip nepakankamą, nes joje nebuvo sprendžiamos tranzitinių šalių, visų pirma, Vakarų Balkanų valstybių problemos: solidarumas su Vakarų Balkanų šalimis yra V4 ilgalaikis interesas. Be to, V4 šalys nesutiko dėl privalomo prieglobsčio prašytojų perskirstymo pagal nustatytą kvotų sistemą. Bendra V4 šalių deklaracija

³⁵Kiekviena V4 valstybė prizađėjo išsiųsti į Vengriją po 50 policijos pareigūnų. Be to, Lenkija išsiuntė į Vengriją penkias specialiai aprūpintas transporto priemones. Žr. Daily News Hungary, *Official: V4 countries to contribute police for protection of southern border*, spalio 15 d., 2015: <<https://dailynewshungary.com/official-v4-countries-to-contribute-police-for-protection-of-southern-border/>> [žr. 2020 – 12 – 29]. Taip pat, News Agency of the Slovak Republic, *Fico: 25 Police Officers to Be Sent to Hungary Due to Migration Crisis*, liep. 29 d., 2016: <<https://newsnow.tasr.sk/foreign/3219/>> [žr. 2020 – 12 – 29].

³⁶Europos Komisijos komunikatas, *Towards a Reform of the Common European Asylum System and Enhancing Legal Avenues to Europe*, balandžio 6 d., 2016.

³⁷Vegh, Z. *'Flexible Solidarity'*, gruodžio 19 d., 2016 : <<https://www.visegradgroup.eu/flexible-solidarity>> [žr. 2021 – 03 - 03].

³⁸Visegrad Group, *2015-2016 Czech Presidency*: <<http://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/20152016-czech>> [žr. 2020 – 12 – 29].

nurodo tai, kad ES turėtų atsižvelgti į migracijos gelmines priežastis, reikalinga tobulinti ES sprendimus ir atsižvelgti į valstybių galimybę pačioms spręsti dėl migrantų likimo jų teritorijoje³⁹.

2015 metų rugsėjo mėn., Čekijos iniciatyva, vyko specialus viršūnių susitikimas migracijos problemai spręsti. Prahoje šalys derėjosi tokiais esminėmis temomis: 1) dėl migrantų neaiškaus statuso: per 2015 metus buvo nustatytas 1,83 mln. neteisėtų migrantų skaičius, o prieglobsčio ES erdvėje prašė tik 1,25 mln. migrantų⁴⁰; 2) dėl poreikio reaguoti į ES „antrąjį teisės aktų paketą“. Pagal naujai priimtą teisės aktų paketą, Vengrijai nepatiko, kad ši buvo įtraukta tarp valstybių, kurios turėtų būti atsakingos už migrantų perkėlimą savo teritorijoje, tačiau teisės aktais sugriežtintos ES migrantų perkėlimo taisyklės ir jų nepaisymo sąlygos⁴¹. Taigi specialaus V4 šalių viršūnių susitikimo metu valstybės buvo suinteresuotos derinti bendrą poziciją, kad būtų galima išlaikyti vienybę derybose ES lygmenyje. Todėl pagrindinis susitikimo tikslas – pastangos rasti bendrą poziciją migracijos krizės klausimu, kuri turėtų būti pristatyta per ES derybas. Susitikimo metu buvo priimtos trys pagrindinės V4 suderintos išvados⁴²: 1) V4 valstybės gerbia Europos teisės aktus migracijos ir prieglobsčio politikos srityje; 2) V4 valstybės kritikuoja ES dėl netinkamų priemonių taikymo, pagal kurias mažinamas migrantų skaičius Europoje (atsižvelgiant į migracijos kilmės ir tranzitines šalis); 3) V4 valstybės ES siūlomo solidarumo principo taikymą priima tik su sąlyga, jei bus atsižvelgta į kiekvienos iš valstybių-narių specifiką, todėl atsisako ES lygmeny sukurtos privalomos kvotų sistemos.

2016 metų pradžioje (sausio ir vasario mėn.) įvyko du V4 viršūnių susitikimai. Jų metu galima pastebėti akivaizdų santykių tarp ES ir V4 atšilimą, sprendžiant nesutarimus migracijos politikoje. V4 valstybės yra suinteresuotos išsaugoti efektyvų Šengeno erdvės funkcionavimą ir yra pasirengusios priimti ES siūlymus. V4 atstovai pritarė kai kurioms konkrečioms ES politikoms, pavyzdžiui, steigti Europos pasienio ir pakrančių apsaugos tarnybą ir įgyvendinti bendrą ES ir Turkijos veiksmų planą. Susitikimų metu buvo nuspręsta teikti paramą dideles migracijos bangas išgyvenančioms Vakarų Balkanų šalims. 2016 m. vasario mėnesį vyko neeilinis V4 šalių susitikimas, kuriame buvo minima Višegrado grupės 25 – tujų metų sukaktis, tačiau jo metu daugiausia dėmesio skirta migracijos klausimams. ES siūlomas privalomas migrantų persikirstymo mechanizmas buvo ir toliau atmetamas visų V4 šalių.

³⁹Visegrad Group, *Joint Statement of the Heads of Government of the Visegrad Group Countries*, 2015: <<http://www.visegradgroup.eu/calendar/2015/joint-statement-of-the-150904>> [žr. 2020 – 12 – 29].

⁴⁰European Parliamentary Research Service Blog, *Migration and Asylum in the EU: Animated Infographic*, 2016: <<https://epthinktank.eu/2016/05/10/migration-and-asylum-in-the-eu-animated-infographic/>> [žr. 2020 – 12 – 29].

⁴¹ES Tarybos dokumentas, *Establishing Provisional Measures in the Area of International Protection for the benefit of Italy and Greece*, rugsėjo 22 d., 2015.

⁴²Bendros V4 šalių vyriausybės vadovų išvados dėl migracijos suvaldymo, Praha, rugsėjo 4 d., 2015 m.: <<http://www.visegradgroup.eu/calendar/2015/joint-statement-of-the-150904>> [žr. 2020 – 12 – 29].

Galiausiai, po 2016 m. balandžio mėn. pasirodžiusio Europos Komisijos komunikato dėl migracijos politikos valdymo, 2016 rugsėjo mėn. V4 ministrai pirmininkai nusprendė pritarti Slovakijos „lankstaus solidarumo“ idėjai, kuri buvo suformuota jos pirmininkavimo ES Tarybai metu: „Migracijos politika turėtų būti grindžiama „lankstaus solidarumo“ principu. Ši koncepcija turėtų leisti valstybėms-narėms pačioms nuspręsti dėl konkretaus indėlio, atsižvelgiant į jų patirtį ir galimybes. Toks persikirstymo mechanizmas turėtų būti savanoriškas⁴³. Taigi, nors 2016 metais V4 pozicija tarsi buvo linkusi keistis, prisitaikyti prie ES siūlymų, pasirodęs ES EK komunikatas dėl privalomų kvotų taikymo paskatino V4 šalis susitelkti, nepritarti ES siūlymams dėl migrantų persikirstymo pagal privalomą kvotų sistemą ir ieškoti alternatyvaus sprendimo, kurį ES mastu pasiūlė Slovakija.

2016 metų pabaigoje, Lenkijai prezidentaujant V4, Varšuvoje įvyko Višegrado šalių vidaus reikalų ministrų susitikimas, kuriame pakartotinai suformuojama bendra pozicija dėl migracijos krizės. Valstybės dar kartą sutiko, kad privalomi migrantų perkėlimo mechanizmai nėra veiksmingi: mechanizmai netrukdo migrantams patekti į Europą ir dalina Europos valstybes į atskiras stovyklas. Pagrindinis V4 suderintas siūlymas – *Migracijos krizių reagavimo mechanizmas* (MKRM). Jo pagrindinis tikslas – įgalinti informacijos keitimosi sistemą, kurios dėka ES valstybės galėtų išreikšti savo poreikius ir taip koordinuoti bendrą veiklą per migracijos krizes⁴⁴. Mechanizmas būtų atviras visoms ES narėms. MKRM pagrindinis siekinys – užtikrinti valstybių bendradarbiavimą migracijos srityje. Vis dėlto, MKRM išliko tik V4 valstybių projektu dėl jo neformalaus pobūdžio ir ribotų taikymo galimybių, turint omeny, jo potencialą dubliuoti ES veiklą.

Taigi V4 sprendimų priėmimo proceso metu V4 pirmininkaujančios valstybės aktyviai įsitraukė į migracijos krizės sprendimų būdų paiešką. Tiek Čekijos, tiek Slovakijos, tiek Lenkijos iniciatyvų dėka pavyko palengvinti V4 bendradarbiavimo procesą, suformuoti siūlymus dėl migracijos politikos. Pozicijų derinimo eiga vyko pakankamai sklandžiai, jos metu nebuvo šalių, kurios iš principo nepritartų bendriems siūlymams. Atsižvelgiant į tai, V4 pirmininkaujančių valstybių vaidmuo yra svarbus, tačiau nėra lemiamas. V4 šalių bendradarbiavimui įtaką darė ES pozicija, t. y. ES Komisijos retorika ir jos balandžio mėn. komunikatas dėl krizės valdymo. Kita vertus, V4 šalys nuo pat pradžių buvo linkusios bendradarbiauti. Vadinasi, migracijos krizės metu bendradarbiavimo priešasčių galima ieškoti ir kitur.

⁴³Visegrad Group, *Joint Statement of the Heads of Government of the V4 Countries (V4 Prime Ministers)*, Briuselis, rugsėjo 16 d., 2016: <https://www.visegradgroup.eu/documents/official-statements/joint-statement-of-the-161215-1> [žr. 2021 – 03 – 22].

⁴⁴Visegrad Group, *Joint Statement of V4 Interior Ministers on the Establishment of the Migration Crisis Response Mechanism*, lapkr. 21 d., 2016: <<http://www.visegradgroup.eu/calendar/2016/joint-statement-of-v4>> [žr. 2020 – 12 – 29].

3.1.3. V4 šalių migracijos politika

Kaip žinia, bet kokie priimami sprendimai V4 lygmenyje nėra teisiškai privalomi, valstybės gali veikti nepriklausomai nuo kitų V4 narių ir įgyvendinti tik jai aktualias politikas. Migracijos krizės suvaldymo metu galima išvelgti tam tikrų skirtumų tarp V4 šalių, visų pirma, priemonių, siekiant suvaldyti migracijos bangą. Taigi, kyla klausimas, ar galima kalbėti apie atskirų šalių indėlį į migracijos politikos formavimą ir kas suartina V4 šalis bendradarbiavimui? Atsakymo į V4 sprendimų priėmimo proceso efektyvumą ieškosiu per atskirų valstybių santykį su migracijos krize⁴⁵.

Dėl skirtingų priežasčių Vengrija tapo viena iš pagrindinių šalių, kurios priešinosi ES siūlymui taikyti privalomas migrantų perskirstymo kvotas. Vengrijos atsisakymas vykdyti ES nutarimus ir pasipriešinimas migrantų antplūdžiui buvo glaudžiai susijęs su nacionalistine retorika, kurią palaikė tuometinė valdžia. Pirma, vyriausybė skatino vengrus bijoti migrantų, siejo jų atvykimą su terorizmo grėsme ir kaltino ES politiką dėl pabėgėlių srauto augimo⁴⁶. Valdanti „Fidesz“ partija (2015 birželio mėn.) paskelbė valstybės sienų apsaugos planą, kuriame numatoma 175 km. ilgio Serbijos-Vengrijos pasienyje iškiliančios tvoros statyba⁴⁷. Šalyje taip pat vyko aktyvi antiimigracinė medijų kampanija, kurios tikslas – atgrasyti prieglobsčio prašytojus⁴⁸. Tuo pačiu, Ministras pirmininkas Viktoras Orbanas siekė pakeisti nacionalinius įstatymus, kurie neleistų šalyje įvesti ES kvotų sistemas. Siekdamas įteisinti pokyčius, buvo surengtas rekomendacinio pobūdžio referendumas, kuris neįvyko dėl per mažo dalyvių skaičiaus⁴⁹. Atsižvelgiant į tai, teko apsiriboti kitais projektais, kurie nukreipti į migrantų kilmės šalių stiprinimą ir migracijos kelių („tranzitinių zonų“) valdymą. Vienas iš konkrečių Vengrijos politinių siūlymų – vadinamųjų „karštųjų taškų“ statyba ES išorinės sienos paribiuose ir jų funkcionavimo užtikrinimas, siekiant atskirti tikruosius karo pabėgėlius nuo nelegalių migrantų.

Be to, iki migracijos krizės Vengrijoje susidurta su prieglobsčio politikos įgyvendinimo problemomis. Visų pirma, šios šalies populiacijos pobūdis yra homogeniškas, o tai niekada nevertė kurti migracijos politikos strategijos, tad 2015 metų migracijos krizė užklupo šią šalį

⁴⁵Atsižvelgiant į mano darbo tikslą, nėra būtina nuodugnai nagrinėti viso migracijos ir prieglobsčio politikos vystymosi proceso V4 šalyse. Skirsnyje apsiribojau atskirais 2014 pabaigos – 2015 m. pradžios laikotarpiu įvykiais, kurių man pakaks išvadoms dėl V4 sprendimų priėmimo proceso efektyvumo.

⁴⁶Euractive, *Hungary's PM Orbancalls EU refugee quota plan 'mad'*, geg. 8 d. 2015: <<https://www.euractiv.com/section/all/news/hungary-s-pm-orban-calls-eu-refugee-quota-plan-mad/>> [žr. 2020 – 12 – 30].

⁴⁷Euroactive, *Hungary to build fence at Serbian border*, birž. 17, 2015: <<https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/hungary-to-build-fence-at-serbian-border/>> [žr. 2020 – 12 – 30].

⁴⁸Vengrijoje buvo kabinami reklaminiai skydai su tokiais ir panašiais užrašais: „Jei atvykstate į Vengriją, negalite atimti vengrų darbų“ arba „Jei atvykstate į Vengriją, turite gerbti mūsų kultūrą!“ Žr. Kolar, T., *The Migration Crisis and the Rise of Right-wing Extremism and Euroscepticism*, Institute for Politics and Society, birželis, 2016.

⁴⁹Than K., Peto S., *Hungary could ban mandatory EU migrant quotas in November*, Reuters, spal. 4 d., 2016: <<https://www.reuters.com/article/uk-europe-migrants-hungary-law-idUKKCN1241M9>> [žr. 2020 – 12 – 30].

nepasiruošusią⁵⁰. Antra, Vengrija turi akivaizdžių teisinių problemų. Dėl šios priežasties 2012 metais Vengrijos valdžia jautė pernelyg didelį spaudimą, todėl buvo nuspręsta priimti nevykusį prieglobsčio prašytojų įstatymą, kuris įsigaliojo 2013 metais⁵¹. Šalis migracijos krizės kontekste nebuvo paruošusi ne tik teisės aktų, kurie galėtų užtikrinti sklandžią migrantų integravimo sistemą, bet ir infrastruktūros. Helsinkio komiteto duomenimis, migrantų apgyvendinimo pastatų būklė tuo metu buvo kritinė, o vietos teisinė sistema neatitiko žmogaus orumo sąlygų⁵². Bene esminė priežastis politikos neveiksmingumui - didžiausias migrantų srautas ES: Vengrijos teritorija apima populiariausią migracijos kelią, kuris šalį pasiekia iš Vakarų Balkanų pusės ir per Vengriją veda į kitas Europos šalis (dažniausiai - Vokietiją). Tad Vengrija nesugebėjo suvaldyti tokio didelio kiekio migrantų nei administracine, teisine, nei logistine prasme. Tokią Vengrijos padėtį lydėjo V. Orbano baimės kurstymas ir už procesus „atsakingų“ valstybių paieškos⁵³.

Situacija Čekijoje – išskirtinė tarp V4 šalių. Prasidėjus migracijos krizei, Čekija nebuvo nei migrantų tikslinė, nei jų tranzitinė šalimi. Čekijos vidaus reikalų ministerija atkreipė dėmesį į tai, kad tuometinė migracijos banga Čekijos nepalietė. Nepaisant šio fakto, įvykiai užsienyje skatino politines diskusijas, visuomenės nuomonių raišką. Visų pirma, vadinamosios euroskeptiškos ir antiimigracinės partijos pradėjo gerai organizuotą viešosios nuomonės formavimo kampaniją. Jos turinys ypač matomas 2016 m. rudenį vykusiuose savivaldų rinkimuose⁵⁴. Čekijos visuomenė buvo linkusi jautriai vertinti migrantų problemą, sieti ją su teroristinių išpuolių grėsme. Gan plačiai paplito požiūris, kad migrantai yra potenciali grėsmė nacionaliniam saugumui. Šį kontekstą geriausiai įkūnija buvusio finansų ministro (dabartinio ministro pirmininko) Andriejaus Babišo pozicija: jis nepritarė tuometiniams valdžios veiksams, išreiškė poreikį atsisakyti Šengeno sistemos ir remti Slovakijos ir Vengrijos skundą, palaikė tuometinio vidaus reikalų ministro ir prezidento poziciją dėl migrantų kuriamų saugumo grėsmių⁵⁵. Antiislamiška ir populistinė retorika taip pat buvo girdima ir Čekijos prezidento Zemano pasisakymuose („islam – mirties religija“)⁵⁶. Galiausiai, Čekijos vyriausybė

⁵⁰Etniniu požiūriu Vengrija yra homogeniška valstybė (92% jos gyventojų yra vengrai); romai ir vokiečiai yra gausiausios etninės mažumos. Vengrijai tapus ES nare, galima pastebėti nuolatinį migrantų skaičiaus augimą

⁵¹AIDA, *New Law on Asylum Enters into Force in Hungary Allowing Widespread Detention of Asylum Seekers*, 2013.

⁵²The Hungarian Helsinki Committee, *Criminalization of Homelessness in Hungary*, 2013: <https://www.helsinki.hu/en/criminalization-of-homelessness-in-hungary/> [žr. 2020 – 12 – 30].

⁵³Euroactive, *Orban says migrant crisis is 'Germany's' problem*, rugs. 3 d., 2015: <<https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/orban-says-migrant-crisis-is-germany-s-problem/>> [žr. 2020 – 12 – 30].

⁵⁴Antiimigracinė retorika pastebima dviejose stovyklose: 1) su Martinu Konvička susijusių antiislamiškų judėjimų veiksmuose ir 2) verslininko Tomijo Okamuros įkurtų „Laisvės ir tiesioginės demokratijos“ (SPD) bei „Aušros“ judėjimuose.

⁵⁵Frum, D., *The Toxic Politics of Migration in the Czech Republic*, The Atlantic, spal. 23 d., 2017: <<https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/10/czech-elections/543669/>> [žr. 2020 – 12 – 30].

⁵⁶The Guardian, *Miloš Zeman: the hardline Czech leader fanning hostility to refugees*, rugs. 14 d., 2016: <<https://www.theguardian.com/world/2016/sep/14/milos-zeman-czech-leader-refugees>> [žr. 2020 – 12 – 30].

pasirašo deklaraciją, kurioje išdėstomi principai dėl migracijos politikos⁵⁷: tarp jų nėra numatytas pabėgėlių priėmimas pagal kvotų sistemą. Viešoji nuomonė migrantų atžvilgiu taip pat nebuvo palanki. Jos formavimas vėl suintensyvėjo prieš 2017 metų rinkimus į parlamentą. Antiimigracinę retoriką taikiusi SPD partija laimėjo 22 vietas žemuosiuose rūmuose ir buvo ketvirta partija pagal populiarumą. Po rinkimų Čekijos pozicija migracijos atžvilgiu išliko nepakitusi. Ministras pirmininkas Babišas ir toliau manė, kad migrantų perskirstymo sistema nesprenžia pačios problemos. Atsižvelgiant į tai, Čekijos vyriausybė išliko skeptiška tiek ES siūlomai kvotų sistemai, tiek savanoriško perkėlimo politikoms⁵⁸.

Lenkija susitarė su V4 partneriais dėl ES siūlomų kvotų atmetimo, tačiau ir jos veiksniuose būta nenuoseklumo. Tuometinė Lenkijos ministrė pirmininkė Kopacz patyrė mažiausiai trigubą spaudimą – iš ES, iš Lenkijos visuomenės ir iš V4, todėl jos pozicija keitėsi. Rugsėjo pradžioje Kopacz per Lenkijos radiją pareiškia: „Sprendimai, neatsižvelgiant į konkrečias šalies galimybes, gali būti visiškai neproduktyvūs. Dėl šios priežasties mes prieštaraujame bet kokioms automatinėms kvotoms, tačiau esame pasirengę kalbėti apie mūsų bendradarbiavimo savanoriškais sąlygomis galimybes.“⁵⁹ Nors rugsėjo 4 d. V4 viršūnių susitikime Kopacz sutiko dėl siūlymo atmeti kvotų sistemą, rugsėjo 12 d. Kopacz teigia: „nuolatinės privalomosios kvotos prieštarautų ES kompromiso dvasiai“⁶⁰. Tačiau jau rugsėjo viduryje pastebima laipsniška jos retorikos kaita: „Mes parodysime solidarumą su žmonėmis, kurie bėga nuo mirties ir žalos“⁶¹. Galiausiai, ji pritarė privalomai kvotų sistemai, o valdančioji partija „Pilietinė platforma“ išpareigojo pastatyti dešimt pabėgėlių centrų⁶². Vis dėlto, tokia Kopacz elgsenos kaita yra nuosekli, turint omeny jos ypatingą ryšį su tuometiniu Europos vadovų Tarybos pirmininku, buvusiu „Pilietinės platformos“ lyderiu ir Lenkijos ministru pirmininku Donaldu Tusku. Taigi Kopacz pasidavė ES spaudimui.

Vieningos V4 pozicijos nesilaikymas Lenkijoje ilgai netruko. Jau 2015 m. spalio mėn. įvyko parlamento rinkimai. Juos laimėjo opozicinė, konservatyvi „Teisė ir teisingumas“. Kai ši partija

⁵⁷Čekijos Respublikos migracijos politikos principai : <<https://www.mvcr.cz/mvcren/article/the-czech-government-s-migration-policy-principles.aspx>> [žr. 2020 – 12 – 30].

⁵⁸Institut pro politiku a společnost, *Uprchlícká krize a Česká republika*, žr. spalio mėn. *Politinerekomendaciją*, 2015: <<https://www.politikaspolecnost.cz/paper/uprchlicka-krize-a-ceska-republika/>> [žr. 2020 – 12 – 30].

⁵⁹Radio Poland, *PM Kopacz says Poland will not accept refugee quotas*, rugs. 3 d., 2015: <<http://archiwum.thenews.pl/1/10/Artykul/219744,PM-Kopacz-says-Poland-will-not-accept-refugee-quotas> > [žr. 2020 – 12 – 30].

⁶⁰Independent, *Refugee crisis: Plans to agree quotas to relocate 160,000 asylum-seekers draws rage from Eastern European countries*, rugs. 12 d., 2015: <<https://www.independent.co.uk/news/world/europe/refugee-crisis-plans-agree-quotas-relocate-160-000-asylum-seekers-draws-rage-eastern-european-countries-10498505.html>> [žr. 2020 – 12 – 30].

⁶¹Scally, D. *Poland set to vote for harder line on refugees*, “The Irish Times”, spal. 24 d., 2015: <<https://www.irishtimes.com/news/world/europe/poland-set-to-vote-for-harder-line-on-refugees-1.2403983>> [žr. 2020 – 12 – 30].

⁶² Deutsche Welle, *Poland abandons promise to take in refugees after Brussels attacks*, 2015: <<https://www.dw.com/en/poland-abandons-promise-to-take-in-refugees-after-brussels-attacks/a-19137258> > [žr. 2020 – 12 – 30].

perėmė valdžią, Lenkijos pozicija ES kvotų klausimu pasikeitė. Naujai paskirta ministrė pirmininkė Beata Szydło pradėjo ankstesnę politiką neigiančią kampaniją. Buvo atsisakyta priimti pabėgėlius, teigiant, kad „tūkstančiai migrantų <...> čia atvyksta tik norėdami pasigerinti savo gyvenimo sąlygas“. Išaugusią migraciją pradėti sieti su grėsme nacionaliniam saugumui, terorizmu bei platinamomis ligomis. Panašaus pobūdžio pareiškimai sietini ir su partijos pirmininku Jaroslavu Kačinskiu, kuris apkaltino pabėgėlius „įvežant įvairiausių parazitus, kurie nėra pavojingi jų pačių šalyse, tačiau gali pasirodyti pavojingi Europos vietos gyventojams“⁶³. Lenkija į savo teritoriją nepriėmė nei vieno pabėgėlio iki 2018 gruodžio 19 d., kai prieš Kalėdas buvo nuspręsta suteikti prieglobstį vienai Norvegijoje priglauštai mamai su dvejomis dukterimis⁶⁴.

Slovakija (panašiai kaip Čekija) laikėsi pozicijos dėl valstybių savanoriškos galimybės persikirstyti atrinktus prieglobsčio prašytojus. Šalyje yra pakankamai griežtos prieglobsčio statuso nustatymo ir jo suteikimo taisyklės, tačiau jų derinimas su ES politika vis dar nebaigtas. Šiuo metu Slovakijos politika yra orientuota į užsieniečių integravimą, siekiant sukurti homogenišką visuomenę pagal slovakiškos kultūros modelį. Migracijos krizės metu Slovakija nebuvo nei tikslinė, nei tranzitinė migrantų šalimi, tačiau ji laikėsi griežtos retorikos jų atžvilgiu. Slovakijos valdžia nenorėjo įsileisti migrantų į savo teritoriją. Roberto Fico vyriausybė atsisakė priimti islamo išpažinėjus, siekiant „užkirsti kelią vieningos musulmonų bendruomenės sukūrimui šalyje“⁶⁵. Slovakijos vyriausybė argumentą prieš kvotų sistemą susiejo su teroristinių aktų baime ir asmenų antplūdžio iš arabų pasaulio, o kvotų sistemą vadino „ES diktatu“, pažeidžiančiu valstybės suverenitetą⁶⁶.

Migracijos krizė sutapo su Slovakijos pirmininkavimo ES Tarybai laikotarpiu, kai viena iš pagrindinių privalomos kvotų sistemos priešininkių, Slovakija 2016 m. antroje pusėje pasiūlė savo migracijos krizės suvaldymo planą. Vienas iš pagrindinių Slovakijos pirmininkavimo ES Tarybai prioritetų – tvari ES migracijos ir prieglobsčio politika⁶⁷. Buvo priimtas *efektyvus solidarumo* dokumentas⁶⁸, kurio pagrindinis tikslas – išspręsti nesutarimus dėl ES kvotų sistemos ir pasiūlyti tokį krizės suvaldymo modelį, kuris būtų priimtinas visoms ES narėms. Dokumente nekalbama apie privalomų kvotų būtinybę. Pasiūlyto mechanizmo pagrindu tapo pagalbos teikimas atskiroms

⁶³ Szczerbiak, A. *How Is The European Migration Crisis Affecting Polish Politics?* “Social Europe”, 2015: <www.socialeurope.eu/49234> [žr. 2020 – 12 – 30].

⁶⁴Life Site News, *Poland accepts refugee mother who fled Norway's child welfare services*, gruodž. 19, 2018: <www.lifesitenews.com/news/poland-accepts-refugee-mother-who-fled-norways-child-welfare-services> [žr. 2020 – 12 – 30].

⁶⁵Cunningham B., *'We protect Slovakia'*, “Politico”, vasario 10 d., 2016: <<https://www.politico.eu/article/slovakia-fico-migrants-refugees-asylum-crisis-smer-election/>> [žr. 2020 – 12 – 30].

⁶⁶Euroactiv, *Many EU countries say “no” to immigration quotas*, birželio 8 d., 2015: <https://www.euroactiv.com/section/justice-home-affairs/news/many-eu-countries-say-no-to-immigration-quotas/> [žr. 2021 – 03 – 03]

⁶⁷Slovakijos pirmininkavimo ES Tarybai programa (liepos 1 d. – gruodžio 31 d.), 2016.

⁶⁸Pirminiame plano variante kalbėta apie *lankstų-solidarumą*.

valstybėms, t. y. finansinė ar techninė pagalba arba prieglobsčio prašytojų pasidalijimas. Tokią poziciją Slovakija grindė savo patirtimi, kai prieglobsčio prašytojai iš Austrijos buvo apgyvendinti Slovakijoje⁶⁹. Slovakų siūlymui nepritarė visos ES valstybės, išskyrus V4. Galutinėje Europos Vadovų Tarybos ataskaitoje teigiama, kad *atsakomybės* ir *solidarumo* principų įgyvendinimas vis dar išlieka bendru ES tikslu, tačiau Slovakijos *lankstaus (efektyvaus) solidarumo* siūlymas nesusilaukė palaikymo ES.

Taigi V4 šalis, visų pirma, bendradarbiavimui suvienijo iš migracijos krizės kylanti grėsmė nacionaliniam saugumui ir suverenitetui. Iš esmės, visas valstybes krizė užklupo nepasiruošusias. Daugelyje jų neveikė ne tik migrantų priėmimui reikalinga teisinė, administracinė ir logistinė sistema, bet ir susidurta su vietos politikos įgyvendinimo problemomis. Spragos šalių vidaus politikoje ir susidariusios situacijos nekontroliavimas šalyse kėlė pilietinių visuomenių nepasitenkinimą. Tai privedė prie politinės visuomenės populizmo ir valstybių vadovų neigiamos retorikos migrantų atžvilgiu. Visa tai sustiprino poreikį ieškoti valstybių vidaus problemas sprendžiančių migracijos krizės suvaldymo priemonių. Kadangi V4 šalių pamatiniai interesai sutapo, V4 pirmininkaujanti valstybė sklandžiai derino šalių pozicijas, formavo bendrą darbotvarkę. V4 šalių bendradarbiavimo poreikį sustiprino šalims nepriimtini ES siūlymai. Tai išryškino V4 ir ES santykių koliziją. V4 bendradarbiavimas ir V4 šalių aktyvus įsitraukimas į krizės sukeltų problemų sprendimo paieškas darė įtaką ES sprendimų priėmimo procesui.

3.1.4. V4 sprendimų priėmimo proceso problema migracijos krizės kontekste

Migracijos krizės klausimas tapo Višegrado ketvertuko sprendimų priėmimo proceso dalimi: migracijos krizės tema apėmė daugelį V4 ilgalaikių interesų (užsienio politiką Vakarų Balkanų šalyse, ES išorinių sienų apsaugą, bendradarbiavimo su ES institucijomis ir kt.). Iš migracijos krizės kylančios valstybių politinės ir socialinės problemos bei ES Komisijos sprendimas dėl privalomų migrantų perkėlimo kvotų sustiprino V4 valstybių ryšius.

Migracijos krizė atskleidė V4 bendradarbiavimo pobūdį. Kylančios užsienio politikos problemos yra sprendžiamos dviejuose sprendimų priėmimo lygmenyse. Pirmasis lygmuo – Višegrado grupė ir jos santykis su trečiosiomis šalimis. Antrasis – ES. V4 gebėjimas susitarti dviejų neeilinio pobūdžio viršūnių susitikimo metu ir suformuotos pozicijos laikymasis ES plenariniame posėdyje rodo, kad, esant palankioms V4 vidinės konjunktūros sąlygomis, V4 šalių suformuota bendra pozicija išliko nepakitusi.

⁶⁹Terenzani M., *Slovakia to house Austrian asylum-seekers in Gabčíkovo*, „The Slovakia Spectator“, liep. 15 d., 2015: <<https://spectator.sme.sk/c/20058828/slovakia-to-house-austrian-asylum-seekers-in-gabcikovo.html>> [žr. 2020 – 12 – 30].

Giluminės analizės metu paaiškėjo, kad V4 šalys iš esmės neturėjo patirties krizei įveikti: daugeliu atvejų migracijos ir užsieniečių integracijos vietos sistemos praktiškai neveikė. Migrantų priėmimo ir jų integravimo klausimas yra problemiškas V4 atžvilgiu. Visų pirma, visos keturios valstybės yra daugiau mažiau kultūriškai homogeniškos, išsiskiria panašiais religiniais principais bei siekiu išsaugoti valstybės suverenitetą: šalis bendradarbiauti paskatino kylanti grėsmė nacionaliniam saugumui ir suverenitetui. Antra, V4 šalių požiūriu, suvereni valstybė yra pati atsakinga už pabėgėlių priėmimo (arba nepriėmimo) taisyklių nustatymą. Trečia, kadangi visose keturiose valstybėse įsivyravo panašus požiūris dėl iš migracijos kylančių problemų (migrantų susiejimas su terorizmu ir radikaliu islamu), buvo siekiama atrasti kitoniškas priemones krizei spręsti. Vienas jų galima vadinti radikaliomis (Vengrijos sprendimas pastatyti tvorą nuo migrantų ir pasitelkti kariuomenę), kitas neveiksmingomis, tačiau reikia atsižvelgti į skirtingas valstybių patirtis. Migracijos krizė vienas valstybes paveikė labiau nei kitas.

Taigi V4 šalys, priimdamos sprendimus migracijos krizės atveju, glaudžiai bendradarbiavo. Pirma, Višegrado grupės šalys sugebėjo suformuoti ir išlaikyti vieningą poziciją ES politikos atžvilgiu. Šalis vienija bendras grėsmės nacionaliniams saugumui suvokimas – atvykėliai, kurių integracija yra problemiška. Antra, nors V4 valstybių priemonės krizei įveikti skiriasi, per grupės narių neformaliosios veiklos pobūdį atsiskleidžia, kad jos nėra lemiamas veiksnys šalių pozicijų išsiskyrimui. Šiame kontekste, V4 pirmininkaujančių valstybių vaidmuo, derinant šalių interesus, buvo simbolinis, nes visų valstybių pamatiniai interesai dėl migracijos politikos sutapo. Trečia, V4 siūlymus migracijos krizės kontekste galima suvokti kaip alternatyvią poziciją ES sprendimų priėmimo procese, o pačią V4 struktūrą kaip šalis diskusijai apjungiančią erdvę, kurioje įgalinama skirtingų veikėjų sąveika ir vieningas veikimas. Ketvirta, ES Komisijos 2015 metų balandžio mėn. pozicija dėl privalomų migrantų kvotų taikymo ES valstybėse tik sustiprino V4 šalių bendradarbiavimo poreikį.

3.2. Rytų Kaimynystė

Šiame skirsnyje tęsiu V4 sprendimų priėmimo proceso analizę per ES Rytų kaimynystės politikos atvejį.

3.2.1. Stojimas į ES – paskata V4 veiklai Rytų kaimynystėje

Čekijai, Vengrijai, Lenkijai ir Slovakijai įstojus į ES keitėsi šalių požiūris į Rytų kaimynystę. Rytų Kaimynystės klausimas tapo V4 darbotvarkės dalimi⁷⁰. Tai atsitiko dėl kelių esminių priežasčių. Pirma, pati ES pertvarkė kaimynystės politikos prioritetus, pritaikė ją prie naujų realiųjų, o tai suteikė

⁷⁰Čekijos, Vengrijos, Lenkijos ir Slovakijos ministrų pirmininkų deklaracija dėl Višegrado grupės šalių bendradarbiavimo po įstojimo į Europos sąjungą. 2004 m. gugužės 12 d.: <<https://www.visegradgroup.eu/documents/visegrad-declarations/visegrad-declaration-110412-1>> [žr. 2021 – 01 – 18].

galimybę V4 šalims dalyvauti šiame procese. Antra, kai kuriose Rytų kaimynystės valstybėse, tokiose kaip Sakartvelas ir Ukraina, vyko reikšmingi politiniai pokyčiai („Rožių“ ir „Oranžinė“ revoliucijos), kurie suteikė galimybę ir stimulą naujiems ES siūlymams. Trečia, V4 šalys rėmė ES ir NATO organizacijų plėtrą. Nuo šiol V4 šalys palaikė santykius tiek su Rytų kaimynėmis, tiek Vakarų Balkanų šalimis, padedant joms stabilumo, klestėjimo, demokratijos ir integracijos į euroatlantines struktūras kelyje⁷¹. Tiesa, atskirų šalių aktyvumas kaimynystės politikoje nebuvo vienodas. Išsiskyrė Lenkijos pozicija dėl ES Rytų Kaimynystės. Tuo tarpu, V4 teikė siūlymus, bet realus poveikis buvo ribotas.

3.2.2. V4 ir Rytų Partnerystė

Nuo 2004 metų Višegrado grupė įvairiais būdais stengėsi būti aktyvia Rytų Europos kaimynystės politikos formuotoja. Visų pirma, V4 užsiėmė aktyviu Rytų kaimynystės šalių lobizmu ES struktūroje. Tai ypač išryškėjo Ukrainos atveju: po „Oranžinės revoliucijos“ V4 išreiškia palaikymą Ukrainos ilgalaikiai Europos perspektyvai⁷². Be to, derybose dėl 2007 – 2013 daugiametės ES finansinės paramos V4 ragino užtikrinti tinkamą finansavimą ES kaimynystės politikai⁷³. V4 ne tik siekė įtikinti kitas ES valstybes Rytų politikos nauda, bet ir skatino Rytų kaimynes įgyvendinti reikalingas reformas, kurias galėtų priartinti jų narystę ES.

V4 bendradarbiavimas su Rytų kaimynėmis vyko ne tik politiniame, bet ir tarpsektoriniame lygmenyje⁷⁴. Vos tapusios ES narėmis, Komerzyžo deklaracijoje V4 pažymi paramą Rytų kaimynėms⁷⁵. Tai tampa vienu iš svarbiausių užsienio politikos prioritetų. Šios politikos raiška įgavo skirtingas formas. V4 šalys dalijosi politinių režimų transformacijos patirtimi, vystė projektus, kurie susiję su patirties ir žinių perdavimu politinėje ir socioekonominėje srityse, siekiant pereiti nuo autoritarizmo prie demokratijos ir nuo centralizuoto planavimo prie rinkos ekonomikos.

Nors ES Kaimynystės politika (EKP) suteikė tam tikrą pagrindą Rytų politikai, joje trūko konkrečių prioritetų išskyrimo. Šis trūkumas suponavo Višegrado grupės siekį pabrėžti aiškesnės Europos perspektyvos poreikį Rytų kaimynystėje⁷⁶. Skirtingi V4 šalių politikai buvo įsitikinę, kad

⁷¹Kromerzyžo deklaracijos priedas, *Guidelines on the Future Areas of Visegrad Cooperation*, 2004: <<http://www.visegradgroup.eu/cooperation/guidelines-on-the-future-110412>> [žr. 2021 – 01 – 18].

⁷²Višegrado grupės šalių užsienio reikalų ministrų pareiškimas, 2004 m. gruodžio 7 d.: <<https://www.visegradgroup.eu/2004/statement-of-the>> [žr. 2021 – 01 – 18]

⁷³Višegrado grupės šalių ministrų pirmininkų susitikimas, 2004 m. gruodžio 8 d., Varšuva: <<https://www.visegradgroup.eu/2004/meeting-of-prime>> [žr. 2021 – 01 – 18].

⁷⁴Nuo 2004 m. bendradarbiavimas su Ukraina vyko gynybos, vidaus reikalų (pvz. pasienio kontrolės ir prieglobsčio) bei aplinkos srityse. Taip pat TVF nuo 2005 metų įgyvendinama speciali studijų stipendijų programa, kuri skirta ir Rytų kaimynių studentams.

⁷⁵Kromerzyžo deklaracija, *Declaration of Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on cooperation of the Visegrad Group countries after their accession to the European Union*, geg. 12 d., 2004: <<http://www.visegradgroup.eu/2004/declaration-of-prime>> [žr. 2020 – 12 – 12].

⁷⁶V4 šalių ministrų pirmininkų deklaracija, spalio 10 d., 2006: <<https://www.visegradgroup.eu/official-statements/documents/declaration-of-the>> [žr. 2021 – 02 – 17].

ES Rytų kaimynystė turėtų būti vertinama lygiai taip pat kaip ir Pietų kaimynystė, bendruose pareiškimuose stengėsi išryškinti konkrečių valstybių problemas⁷⁷. Nuo šiol praktiškai kiekvienas bendras aukščiausio lygio V4 pareiškimas pasiūsdavo aiškia žinią apie būtinybę stiprinti ES bendradarbiavimą su Rytų kaimynais. Tuo pat metu V4 pati stengėsi išpildyti tokio bendradarbiavimo sąlygas su atskiromis Rytų kaimynystės šalimis, pasitelkiant dažniau vykstančias konsultacijas su ES šalimis, kurios suinteresuotos Rytų dimensijos stiprinimu (pvz. Vokietija, Švedija ir Baltijos šalimis).

V4 aktyvios pastangos prisidėjo prie naujo, visapusiškesnio ES kaimynystės politikos formavimo. Jau 2007 metais savo pirmininkavimo ES Tarybai metu Vokietija propagavo idėją atskirti EKP rytinę ir pietinę dimensijas. Tuo pačiu, Europos komisija pradėjo formuoti sustiprintos Rytų politikos konceptą. Šios iniciatyvos darsyk patvirtino, kad EKP nėra pakankama ir atvėrė kelią Lenkijos ir Švedijos Rytų Partnerystės idėjai⁷⁸. 2008 m. šios šalys pateikia neoficialų dokumentą, kuriame numatomi ES šios iniciatyvos apmatai, kuriems pritarė V4 šalys⁷⁹.

V4 veikla liudijo, kad galima kalbėti apie V4 šalių indėlį į ES Rytų Partnerystės politiką. Siekiant efektyvesnio šios politikos įgyvendinimo, buvo rengiami pakankamai dažni susitikimai tarp V4 šalių vyriausybės atstovų, prezidentų, parlamentų pirmininkų, konsultuotasi su bendraminčiais, pasitelkiant V4+ formatą – ypač Švedija, Bulgarija, Estija, Lietuva, Latvija, Rumunija ir Slovėnija. Svarbų vaidmenį pabaigiamiesiems darbams atliko Čekija, kuri tuo metu pirmininkavo ES Tarybai. Pagrindinius veiklos aspektus atskleisiu tolimesniuose skirsniuose.

3.2.3. V4 sprendimai ir indėlis į Rytų Kaimynystės politiką

Višegrado grupės esminis efektyvaus funkcionavimo kriterijus – vieningas visų keturių šalių veikimas politiniame lygmenyje. Dar prieš atsirandant ES Rytų Partnerystės politikai, V4 viduje buvo priimta „Bendrų deklaracijų“ ir „pareiškimų“, patvirtinančių paramą Rytų šalims, siekiant plėtoti jų santykį su ES⁸⁰. Vis dėlto, jų indėlis į ES Rytų politiką nebuvo žymus iki pat 2006 metų liepos mėnesio. Būtent šiuo metu Vokietija pradeda sustiprintos EKP („EKP plus“) idėjos propagavimo kampaniją, į kurią įsitraukia Lenkija ir Lietuva. Pastarosios valstybės rugsėjo mėn. parengia strateginius dokumentus, kurie nurodo į EKP tobulinimą. Išskiriami „europietiški kaimynai“, kuriems

⁷⁷V4 šalių penktojo ES reikalų parlamentų komitetų susitikimo pareiškimas, sausio 15 – 16 d., 2007: <<https://www.visegradgroup.eu/2007/statement-of-the-5th>> [žr. 2021 – 02 – 17].

⁷⁸Casablanca S., *The Dilemma of the EU Neighbourhood Policy: Mediterranean vs. Eastern Partnership*. Žr. „Eastern Europe in Brief“, Eastern Europe Studies centre, 2015.

⁷⁹Bendras V4, Švedijos ir Ukrainos šalių užsienio reikalų ministrų pareiškimas, 2008 m. balandžio 23 d.: <<https://www.visegradgroup.eu/2008/joint-statement-of-the-110412>> [žr. 2021 – 02 – 17].

⁸⁰Žr. 2004 m. Komerzyžo deklaraciją, 2005 metų Žemutinio Kazimiero deklaraciją, 2006 metų spalio 10 d. V4 ministrų pirmininkų deklaraciją, 2007 metų sausio 22 d. politinį pareiškimą dėl Europos kaimynystės politikos stiprinimo, 2008 metų balandžio 23 d. V4, Švedijos ir Ukrainos užsienio reikalų ministrų bendrą pareiškimą, 2009 metų birželio 3 d. bendrą V4 šalių parlamentų pirmininkų pareiškimą dėl pritarimo Rytų Partnerystės iniciatyvai. Deklaracijas ir pareiškimus rasti čia: <<https://www.visegradgroup.eu/documents/official-statements>> [žr. 2021 – 02 – 17].

reikalinga institucinė parama ir „Europos kaimynai“, kurie to reikalauja⁸¹. Šios tendencijos ir Europos Komisijos gruodžio mėn. išleistas komunikatas dėl „Europos kaimynystės politikos stiprinimo“⁸² žymi prasidėjusį intensyvesnį V4 įsitraukimą formuojant ES Rytų politiką.

2007 metų sausio 22 dieną V4 pabrėžia savo pasiryžimą „prisidėti stiprinant Europos kaimynystės politiką <...> [ir] per ateinančias savaites parengti išsamius siūlymus dėl EKP stiprinimo“⁸³. Vėliau, t. y. balandžio mėnesį, buvo parengtas išsamesnis šešių puslapių dokumentas „Višegrado grupės indėlis į Europos kaimynystės politikos stiprinimo diskusiją“⁸⁴, kuris buvo pateiktas Bendrųjų reikalų ir išorės santykių tarybai. Jame aiškiai išskirti Viduržemio jūros ir Rytų kaimynystės regionai, pabrėžiami pagrindiniai jų skirtumai, santykis su Europa ir ES. Dokumente šalys raginamos stiprinti Rytų dimensiją trimis būdais. Pirma, rekomendacijoje dėl „Valdymo priemonių“ skatinama skirti daugiau dėmesio ir išteklių EKP iniciatyvai: „V4 yra linkusios didinti pajėgumus. Mes netikime, kad pasitelkiami pakankami finansiniai ištekliai reformoms įgyvendinti ir jas skatinti“. Antra, pabrėžiamas bet kurios Europos valstybės siekis tapti ES nare teisėtumas. Trečia, patvirtinama regioninio bendradarbiavimo tarp ES ir jos rytinių kaimynių nauda ir išskiriamas tarpsektorinis bendradarbiavimas⁸⁵. Šie ir kiti deklaratyvūs teiginiai žymi V4 šalių bendros pozicijos susiformavimą Rytų kaimynystės atžvilgiu ir leidžia kalbėti apie V4 įsitraukimą į ES Rytų Kaimynystės politikos formavimą.

Pasitelkiant „V4+“ priemonę, V4 tampa valstybes jungiančiu forumu per įvairaus pobūdžio konsultacijas, bendradarbiavimą su kitomis valstybėmis ir subregioniniais forumais, siekia atsižvelgti į specifinius Rytų Europos šalių interesus. Susitikimuose dalyvauja Šiaurės Tarybos, Baltijos šalių, Švedijos, Rumunijos ir Bulgarijos atstovai. Pavyzdžiui, 2008 metų rugsėjo 26 d. vykusiame V4 ministrų ir Europos reikalų šalių sekretoriatų susitikime Rumunija ir Bulgarija pakartotinai išreiškia pritarimą ES Rytų Partnerystei. Susirinkusios šalys ragina ES „spartinti ES Rytų Partnerystės darbus, kad būtų pasiektas jų įgyvendinamas ir taikymas bendradarbiaujant su Rytų partneriais“⁸⁶. Vėliau, Lapkričio 24 dieną, V4 surengė Baltijos šalių, Švedijos, Rumunijos ir Bulgarijos užsienio reikalų ministrų susitikimą Varšuvoje. Šio susitikimo rezultatas – bendras pareiškimas dėl reikalavimo, kad

⁸¹Kempe, I. *The EU and its Neighbours: In Search of New Forms of Partnership*. International Issues and Slovak Foreign Policy Affairs (17), nr. 4, 2008. P. 10.

⁸²Europos Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui, *Dėl Europos Kaimynystės politikos stiprinimo*. COM 726 galutinis, Briuselis, gruodžio 4 d., 2006:<https://ec.europa.eu/archives/docs/enp/pdf/pdf/com06_726_lt.pdf> [žr. 2021 – 01 – 19].

⁸³V4 Bendras pareiškimas dėl EKP, *Joint Political Statement of the Visegrad Group on the Strengthening of the European Neighbourhood Policy*, sausio 22 d., 2007: <<https://www.visegradgroup.eu/official-statements/documents/joint-political>> [žr. 2021 – 01 – 19].

⁸⁴Višegrado grupės indėlis, *The Visegrad Group Contribution to the Discussion on the Strengthening of the European Neighbourhood Policy*. Dokumentas pateiktas Bendrųjų reikalų ir išorės santykių tarybai (GAERC), 2007.

⁸⁵Iš esmės atkartoja Vokietijos „EKP Plus“ programos siūlymus.

⁸⁶Ministrų ir sekretoriatų deklaracija Europos reikalams, *Declaration of the Ministers and Secretaries of State for European Affairs of Bulgaria, Hungary, Poland, Romania and Slovakia*, Varšuva, rugsėjo 26 d., 2008.

ES Taryba patvirtintų 2008 m. gruodžio 3 d. Komisijos siūlymą dėl EKP. Tikėtasi, kad „Rytų partnerystei bus formuluojami ambicingesni tikslai“, įskaitant didesnę ES paramą teisės aktų rengimo sričiai, laisvosios prekybos zonos steigimui, bevizio režimo diegimui bei regioninių projektų įgyvendinimui⁸⁷.

V4 ir Rytų kaimynystės pareigūnų susitikimai vyko kaip atskiri renginiai ir kaip specialios sesijos per V4 viršūnių susitikimus ar reguliarius ministrų susitikimus. Savo efektyvumu ypač išsiskyrė „V4 + Ukrainos“ formatas⁸⁸. V4 siekė kuo labiau įtraukti šią šalį į ES ir NATO (V4 palaiko MAP Ukrainai idėją) integracinius procesus, skatinti radikalias permainas Ukrainoje. Dėl to Ukraina pradėjo palaikyti V4 šalis. Pavyzdžiui, po 2008 metų birželio 10 d. V4 ministrų pirmininkų susitikimo Lenkijoje, Ukrainos ministrė pirmininkė Julija Tymošenko televizijos korespondentei teigė esanti įsitikinusi, kad šių valstybių lyderiai ves Ukrainą, dalinsis patirtimi, patarimais ir politine pagalba, kol ši taps ES nare ir Višegrado „Ketvertukas“ taps „Penketuku“⁸⁹. Vis dėlto, Ukraina nebuvo linkusi priimti reikalingas radikalias reformas ir apsiribojo deklaratyviais pareiškimais. Todėl V4 šalys buvo priverstos laikytis konservatyvios „senųjų“ ES narių (ypač Prancūzijos ir Vokietijos) pozicijos dėl Ukrainos euroatlantinės integracijos.

Kiti nemažiau svarbūs susitikimai, kurių metu apjungiami skirtingų šalių ministrai pirmininkai ir skirtingų sektorių ministrai, yra vertingi bent dėl kelių priežasčių. Visų pirma, tai gali mažinti atskirties jausmą tarp ES ir jos Rytų kaimynių, suteikti prieigą prie dialogo su V4 valstybėmis. Antra, Rytų kaimynai įgyja papildomą platformą, kurioje gali teikti savo siūlymus ar pozicijas ES kontekste. Tokio pobūdžio susitikimai suteikia galimybę nustatyti ir aptarti bendras problemas, parengti bendradarbiavimo darbotvarkes ir nustatyti būdus/priemones Rytų kaimynių integracijai į ES. Trečia, visa tai sukuria galimybę kurti ateities perspektyvas Rytų kaimynystėje⁹⁰.

Galiausiai, pasitelkiant TVF projektus ir vystant dvišalių kontaktų perspektyvą, įgalinamas „socializacijos“ procesas ir pozicijų užsienio politikoje stiprinimas⁹¹. TVF projektai turi atitikti bent vieną iš tų metų ministrų konferencijos metu nustatytų prioritetų ir atitikti Višegrado grupės užsienio politikos prioritetus, įskaitant veiklas Rytuose⁹². Tai lėmė, kad ne maža dalis to mato projektų apėmė

⁸⁷V4, Švedijos, Rumunijos, Bulgarijos ir Baltijos valstybių bendras pareiškimas, *Joint Statement of the Foreign Ministers of the Visegrad Group Countries, and of Bulgaria, Estonia, Lithuania, Latvia, Romania and Sweden*. Varšuva, lapkričio 24 d., 2008: <<https://www.visegradgroup.eu/2008/joint-statement-of-the-110412-4>> [žr. 2021 – 01 – 19].

⁸⁸Koltsov, V., Lomzhets Y., *Foreign Policy Imperatives for the Development of the Visegrad Group and Ukraine*. Baltic Journal of Economic Studies (6), nr. 4, 2020.

⁸⁹Pagal ją „Penketuką“ turėtų sudaryti V4 valstybės ir Ukraina. *Ukrainian One Plus One*. TV raportas, birželio 10 d., 2008.

⁹⁰Višegrado grupės bendras pareiškimas dėl Rytų Partnerystės ateities, balandžio 8 d. 2020: <<https://www.visegradgroup.eu/documents/official-statements/the-visegrad-group-joint-200409>> [žr. 2021 – 01 – 19].

⁹¹Solonenko, I., *European Neighbourhood Policy after Four Years: Has it Had any Impact on the Reform Process in Ukraine?* International Issues and Slovak Foreign Policy Affairs (17), nr. 4, 2008.

⁹²International Visegrad Fund, *Annual Report of the International Visegrad Fund 2007*, Bratislava, 2007.

Rytų šalis. Įgyvendinti projektai padėjo burti *think tankus*, įskaitant pagrindinius užsienio ir saugumo politikos analitikus, kad šie atliktų tyrimus Višegrado grupės tema. Taip pat buvo skatinamas bendradarbiavimas ir konsultavimasis su atitinkamų valstybinėmis institucijomis. Diegti finansinės paramos būdai, kurie suteikė galimybes rengti akademinės konferencijas, seminarus. Iš esmės, V4 indėlis formuojant TVF projektų politiką yra nukreiptas į V4 užsienio politikos pozicijų gerinimą, bendradarbiavimo masto plėtimą, veiksmingumą ir to skatinimą. Pavyzdžiui, siekiant suvaldyti COVID-19 sukeltą epidemiologinę ir socioekonominę krizę Rytų Partnerystės šalyse, Višegrado šalys, bendradarbiaudamos su Pietų Korėja pagal „V4EastSolidarity“ programą, sukauptė 430 tūkst. eurų finansinės-humanitarinės pagalbos paketą⁹³.

Taigi V4 pakankamai aktyviai įsitraukė į ES Rytų Kaimynystės tobulinimo programas, diskusijas. V4 suformulavo aiškias pozicijas, kurios padėjo telkti kitas, panašiai mąstančias, šalis.

3.2.4. V4 šalių ir pirmininkaujančių indėlis į Rytų Partnerystės politikos formavimą

Čekija, pirmininkaudama V4 (nuo 2007 m. liepos mėn. iki 2008 m. birželio mėn.) ir ES Vadovų Tarybai (2009 m. sausio-birželio mėn.) palaikė permainas ES Rytų politikoje. Be to, šalis pasinaudojo V4 platforma, rengiantis ES Tarybos pirmininkavimo pradžiai⁹⁴. 2008 metų balandžio mėn. V4 ministrai bendrai pareiškė, kad Čekijos pirmininkavimas ES Taryboje yra gera proga toliau stiprinti ES ir Višegrado grupės bendradarbiavimą ir intensyvinti dialogą dėl bendrų prioritetų⁹⁵. Tą patį mėnesį Čekijos vyriausybė bendradarbiavo su V4 šalimis, parengė savo siūlymus ES Rytų politikos tobulinimui⁹⁶, tarp kurių, siūlymai ES–Baltarusijos Bendrų reikalų ir išorės santykių tarybai. Tuo vėliau pasinaudojo Lenkija, kuri kartu su Švedija parengė kokybiškesnę, Rytų Partnerystės iniciatyvos, siūlymą Bendrųjų reikalų ir išorės santykių tarybai. Pagrindinis Čekijos ir Lenkijos-Švedijos siūlymų skirtumas buvo tas, kad čekai palaikė mažiau institucionalizuotą, ne tokį oficialų ir finansiškai bei kitaip įpareigojantį pagalbos mechanizmą, tuo tarpu, Lenkijos-Švedijos siūlymas buvo konkretnis, savo esme panašus į Prancūzijos Viduržemio jūros šalių sąjungos iniciatyvą. Nors Čekija buvo aktyvi, jos siūlymai nesusilaukė pritarimo ES lygmenyje, o veikla per V4 platformą apsiribojo deklaratyviu turiniu.

⁹³TVF, *V4+ Korea Jointly Assist Fight Against the Pandemic in Georgia and Ukraine*, vasario 1 d., 2021: <https://www.visegradfund.org/news/v4_korea_against_pandemic/> [žr. 2021 – 03 – 13].

⁹⁴Ieškant būdu kaip efektyviau išnaudoti šią unikalią poziciją per Čekijos pirmininkavimą ES Tarybai, birželio 5 – 6 d. Čekijos užsienio reikalų ministerijos iniciatyva buvo surengta V4 konferencija „Višegradas ir Čekijos pirmininkavimas ES“. Konferencija finansuota TVF ir organizuota TVF rėmuose per „Strateginę programą“.

⁹⁵Bendras V4 užsienio reikalų ministrų pareiškimas, *Joint Statement of the Ministry of Foreign Affairs of the Visegrad Group Countries*, Čekija, balandžio 23 d., 2008: <<https://www.visegradgroup.eu/2008/joint-statement-of-the>> [žr. 2021 – 01 – 19].

⁹⁶Čekijos Respublikos užsienio reikalų ministerija, *ENP and Eastern Neighbourhood – Time to Act*, balandžio 10 d., 2008.

Reiktų atsižvelgti į tai, kad Rytų Partnerystės iniciatyva pradėjo veikti Čekijos pirmininkavimo ES Tarybai metu. 2009 m. sausio – birželio mėn. vykęs Čekijos pirmininkavimas tapo akstinu, kuris padėjo propaguoti V4 bendras pozicijas ES reikaluose dėl Rytų Partnerystės idėjos įgyvendinimo⁹⁷. Pirmininkavimo ES Tarybai metu, programoje dėl išorinių ES santykių, numatytas prioritetas stiprinti Europos kaimynystės politiką ir įvardijamas būdas – Rytų Partnerystės iniciatyva⁹⁸. Tačiau, ilgainiui, paaiškėjo, kad Čekijos veiksmai sąlygojo pritarimą Rytų Partnerystės iniciatyvos turiniui, kuriam pagrindą padėjo Lenkija ir Švedija. Šios ambicingos iniciatyvos įgyvendinimas neapsiėjo be iššūkių, kuriuos teko įveikti: Čekija buvo kaltinama, kad ji yra „nepajėgi“ spręsti tokių klausimų⁹⁹, situaciją apsunkino 2009 m. kovo mėn. pabaigoje įvykusi Mireko Topolaneko vyriausybės griūtis¹⁰⁰ ir tebesitęsiantys iššūkiai dėl 2007 – 2009 metų pasaulinės finansų krizės. Vis dėlto, Čekija sugebėjo išlikti nuosekli Rytų politikos klausimu iki pat 2009 metų gegužės 7 dienos, kai buvo pasirašyta Prahos deklaracija ir oficialiai pradėta ES Rytų Partnerystės politika.

Lenkijai Rytų kaimynystės politikos plėtotė yra prioritetinga tarp V4 šalių. Tačiau dėl jos pakankamai griežtos pozicijos, Višegrado grupė – tik dar viena bendradarbiavimo koalicijų. Lenkija pirmininkavimą V4 pradėjo 2008 metų liepą su šūkiu transformuoti Vidurio Europos „regioninį brendimą“¹⁰¹. Prie nurodyto Rytų Kaimynystės prioriteto atskleidžiamas tikėjimas V4 šalių politine, ekonomine ir socialine transformacijos „sėkme“ kaip neįkainojama patirtimi, kuri potencialiai gali prisidėti prie ES Kaimynystės politikos tobulinimo – ypatingą dėmesį telkiant Rytų politikai ir Vakarų Balkanų šalims. Vis dėlto, Lenkija nepasinaudojo 2008 – 2009 metų V4 pirmininkavimo galimybe telkiant kitas V4 šalis dėl ambicingesnės ir labiau institucionalizuotos Rytų politikos, o ES Rytų Partnerystės iniciatyva tapo Lenkijos ir Švedijos bendradarbiavimo vaisiumi.

Lenkija nepasirinko V4 šalių kaip pagrindinių sąjungininkių Rytų Partnerystės formulavimo procese, nes kitos V4 valstybės laikėsi nuosaikesnio požiūrio dėl permainingų ES Rytų kaimynystės politikoje. Lenkija nusprendė bendradarbiauti su Švedija. ES Komisija iš esmės pritarė Lenkijos-Švedijos neoficialiems siūlymams dėl ES plėtros Rytų politikoje¹⁰². Galiausiai, buvo priimtas

⁹⁷Kral, D., *The Czech Republic and the Eastern Partnership – From a By Product to a Beloved Child?* Žr. Albrycht I., *The Eastern Partnership in the Context of the European Neighbourhood Policy and V4 Agenda*, Institut Kosciuszki, Krokova, 2010. P. 9 – 11.

⁹⁸Čekijos pirmininkavimo ES tarybai programa, *Work Programme of the Czech Presidency of the Council of the EU in 2009*, 2009. P. 3, 27-28.

⁹⁹“The New York Times” darbuotojai, *Czech Prime minister Says Sarkozy Comments Jeopardize EU treaty*, vasario 9 d., 2009: <www.nytimes.com/2009/02/09/world/europe/09iht-10czech.20045929.html> [žr. 2021 – 03 – 13].

¹⁰⁰Barber, T., *Switch-off Ends Czech Life Support Presidency*, Financial Times, birželio 16 d., 2009: <www.ft.com/content/ec98d840-5a95-11de-8c14-00144feabdc0> [žr. 2021 – 03 – 13].

¹⁰¹Lenkijos V4 pirmininkavimo programa, *Programme of the Polish Presidency of the Visegrad Group*, 2008 – 2009: <<https://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/2008-2009-polish-110412>> [žr. 2021 – 03 – 14].

¹⁰² ES Komisijos komunikatas, “Rytų partnerystė”, Briuselis, gruodžio 3 d., 2008, COM (2008) 823/4. P. 2 – 3.

kompromisas dėl Rytų Partnerystės iniciatyvos tarp visų 27 ES valstybių, o Lenkija išsiskyrė aktyvumu ES lygmenyje ir veikla už V4 ribų.

Vengrija V4 pirmininkavo nuo 2009 m. liepos mėn. iki 2010 m. birželio mėn. Programoje pažymima, kad Vengrija yra „suinteresuota“ sklandžia Rytų Partnerystės projekto plėtra. Joje išvardijami keturi prioritetai, du iš jų yra susiję su Rytų Partnerystės politika. Pirmasis apima V4 bendradarbiavimą su Rytų Partnerystės šalimis, o antrasis – „pagalbą demokratijos kūrybai mūsų [V4] kaimynystėje“. Iš esmės, Vengrijos V4 pirmininkavimas, santykiuose su Rytų politika, buvo orientuotas į *Status quo* išlaikymą, pažymint išskirtinį dėmesį Moldovai ir ypač – Ukrainai¹⁰³. Vengrijos interesas Ukrainoje – parama vengrų apgyvendintam Užkarpatės regionui, o Moldovoje – platesnių šalies reformų įgyvendinimas, kuris apima paramą elitui, gerai valdysenai, ES integracijos ir modernizacijos projektus¹⁰⁴.

V4 programoje atsiskleidžia faktas, kad Vengrija V4 bendradarbiavimą ir jo vaidmenį Rytų Europoje suvokia kaip valstybių grupę, kuriai reikia didesnių veikėjų paramos, nors pabrėžiamas poreikis stiprinti ryšius tarp ES Komisijos ir Rytų partnerių¹⁰⁵. Vengrija nesuvokia nei savęs, nei V4 kaip pagrindinių žaidėjų, todėl daugiašališkumo skatinimas ir pragmatizmas – pagrindinė strateginė perspektyva. Tokia užsienio politikos kryptis galėtų padėti Vengrijai išvengti nereikalingų konfliktų su kai kuriomis Vakarų Europos šalimis, o radikalių sprendimų atsisakymas ir stabilumas regione, leistų užbaigti pradėtus projektus Ukrainoje, Moldovoje ir Azerbaidžane¹⁰⁶. Kitaip tariant, Vengrijos pozicija yra nesiimti drastiškų priemonių, sprendimus Rytų politikoje paliekant kitiems. Štai kodėl Vengrija prioritetą teikia santykiams su Vakarų Balkanų šalimis. Pačioje programoje teigiama, kad V4 sėkmė Rytų Partnerystės politikoje priklauso ne nuo savarankiško Višegrado grupės veikimo, bet gebėjimo sutelkti pajėgumus ir išteklius ES bendrų nutarimų palaikymui ir plėtotei. Išimtimi tapęs 2010 m. kovo mėn. Budapešte suorganizuotas daugiašalis forumas Rytų Partnerystės temai aptarti¹⁰⁷, tėra bandymas su niekuo nesusipykti. Be abejo, visa tai galima aiškinti ir per Vengrijos pragmatizmą užsienio politikoje, kuris daugeliu atvejų priklauso nuo Rusijos, t. y. nenoro turėti „papildomų“

¹⁰³Racz, A., *Hungary and the Eastern Partnership*, žr. Albrycht, I., *The Eastern Partnership in the Context of the European Neighbourhood Policy and V4 Agenda*, Budapeštas: CEU Centre for EU Enlargement Studies, 2010. P. 19 – 35.

¹⁰⁴Duleba, A., Racz, A., Rihačkova, V., Sadowski R., *Visegrad 4 the Eastern Partnership: Towards the Vilnius Summit*, Research Center of the Slovak Foreign Policy Association, Bratislava, 2013. P. 19.

¹⁰⁵Vengrijos 2009 – 2010 metų pirmininkavimo V4 programa, 2009: <<https://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/2009-2010-hungarian-110412>> [žr. 2021 – 03 – 13].

¹⁰⁶Dobrowiecki, P., Stepper, P., *Hungary's Foreign Policy and the EU's Eastern Partnership*, Antall Jozsef Knowledge Centre, 2020: <<https://ajt.k.hu/en/research/research-blog/hungarys-foreign-policy-and-the-eus-eastern-partnership>> [žr. 2021 – 03 – 14].

¹⁰⁷Bendras Višegrado grupės užsienio reikalų ministrų pareiškimas, *Joint Statement of the Foreign Ministers of the Visegrad Group*, kovo 2 d. 2010: <<https://www.visegradgroup.eu/2010/joint-statement-of-the>> [žr. 2021 – 03 – 13].

priešų, kurie gali trukdyti nacionalinių/ekonominių interesų įgyvendinimui ir Vengrijos etninių mažumų statuso pablogėjimui Užkarpatėje.

Slovakija nuo pat pradžių palaikė ES Rytų Kaimynystės politikos tobulinimo iniciatyvas, tačiau savo aktyvumu ar indėliu niekuo neišsiskyrė. Dar prieš 2004 m. Slovakijai tapus ES nare, ji aktyviai rėmė demokratizacijos procesus regione, ypatingą dėmesį skirdama Ukrainai ir Baltarusijai, palaikė Ukrainos euroatlantinės integracijos perspektyvą¹⁰⁸. 2008 m., kai buvo pristatyta Rytų Partnerystės iniciatyva, tuometinis užsienio reikalų ministras Janas Kubišas konstatavo, kad Rytų Partnerystė yra „labai geras pasirengimas būsimam visos Europos suvienijimui viename projekte“¹⁰⁹. Slovakija suprato, kad Rytų Partnerystės programa turi „vertybinę ir etinę dimensiją“ ir tai gali padėti Rytų šalims įveikti politines ir socioekonominės problemas politinio režimo transformacijos kelyje¹¹⁰. 2009 m. ES Rytų Partnerystė buvo patvirtinta kaip vienas iš Slovakijos užsienio politikos prioritetų¹¹¹. Tų pačių metų metinėje URM ataskaitoje atsispindi tariamas indėlis į ES Rytų Partnerystės politiką, teigiama, kad Slovakija buvo „vienas iš dvasinių iniciatyvos tėvų“ ir atliko svarbų vaidmenį jos paruošiamuosiuose etapuose¹¹². Tačiau Slovakijos pozicija – pasisakyti už kuo stipresnę ES narių kolektyvinį įsipareigojimą, užtikrinant ES Rytų Partnerystės veiksmingumą. Palyginus su Lenkija, ji niekuo neišsiskyrė. Plėtodama santykius su Ukraina, Moldova ir Baltarusija¹¹³, Slovakija (kaip ir kitos V4 šalys, išskyrus Lenkiją) derėjosi dvišaliuose ir daugiašaliuose formuose su partneriais dėl ES Asociacijos susitarimo (ypač su Ukraina), bevizio režimo įgyvendinimo, didesnio ES finansinių priemonių paketo, ES teisės derinimo, administracinių pajėgumų stiprinimo ir antikorupcinės veiklos. Aptariamam laikotarpiu, Slovakija nepirmininkavo V4, jos indėlis per šią organizaciją nėra ypatingas.

Taigi V4 pirmininkaujančios šalys, išskyrus Lenkiją, nebuvo nusiteikusios imtis radikalių politinių permainų Rytų kaimynystėje. Dėl to, bendradarbiavimas V4 formate buvo reikšmingas tik tiek, kiek jis buvo paremtas bendromis, deklaratyviomis pozicijomis. Geriausias deklaratyvaus aktyvizmo pavyzdys – Čekija, kuri Rytų Partnerystės iniciatyvos konsolidaciją suvokė kaip prioritetą savo pirmininkavimo ES Tarybai metu. Nors radikalesnių permainų poreikis neatsispindėjo Lenkijos 2008 – 2009 metų V4 pirmininkavimo laikotarpiu, ši šalis nusprendė jas įgyvendinti per bendradarbiavimą su Švedija, siekiant tiesiogiai paveikti sprendimus ES lygmenyje. Šį paradoksą galima aiškinti Lenkijos netikėjimu V4 organizacijos efektyvumu, įgyvendinant jos nacionalinius

¹⁰⁸Marušiak, J., *Slovakia and the Eastern Partnership*, žr. Brezani P., *Yearbook of Slovakia's Foreign Policy 2009*, Bratislava: Research Centre of the Slovak Foreign Policy Association, 2010. P. 147.

¹⁰⁹Marušiak, J., *Slovakia and the Eastern Partnership*. P. 147.

¹¹⁰Marušiak, J., *Ten pat*. P. 147.

¹¹¹Slovakijos užsienio politika Rytų Partnerystės atžvilgiu išlaikė tęstinumą net ir pasikeitus vyriausybei 2010 m. Rytų politikos prioritetą užsienio reikalų ministerija taikė tiek Fico (2006 m. – 2010 m.), tiek Radičovos (2010 - 2012) vyriausybėms.

¹¹²Ministry of Foreign Affairs of the Slovak Republic, *Annual Report Ministry of Foreign Affairs of the Slovak Republic, Foreign Policy in 2009*, 2009: <https://www.mzv.sk/web/en/ministry/publications/annual_report> [žr. 2021 – 03 – 14].

¹¹³Vėliau ir Gruzija.

interesus atitinkančią ir į konkrečias permainas orientuotą Rytų politiką. Vengrijos V4 darbotvarkėje nėra suinteresuotumo imtis kardinalių reformų Rytų kaimynystėje. Vengrijai labiau rūpėjo V4 bendradarbiavimas, siekiant užtikrinti vengrų gyvenimo sąlygas Ukrainos Užkarpatės regione. Slovakija, aptariamam laikotarpiu, nepirmininkavo V4 ir pasižymėjo pasyvia, nuosaikia pozicija ir pritarimu bendrai ES politikai.

3.2.5. V4 sprendimų priėmimo proceso problema Rytų Kaimynystės politikoje

ES Rytų Kaimynystės politikoje V4 šalys bendradarbiauja. V4 dalyvavo Rytų šalių sektorių rėmimo programose, finansavimo didinimo iniciatyvose, asocijuotos narystės ES siūlymuose, galiausiai, rėmė ES Rytų Partnerystės politikos formavimo ir vystymo iniciatyvas. Kitaip tariant, daugelis ES Rytų politikos sprendimų atitiko V4 nuostatas ir V4 šalys kurį laiką bendradarbiavo, tačiau realus Višegrado grupės indėlis į Rytų Partnerystės iniciatyvos susiformavimą yra ribotas¹¹⁴.

Nuo 2004 metų ES Rytų politikos klausimas tapo vis ryškesniu V4 bendradarbiavimo motyvu. Tai atsispindėjo ir konkrečioje valstybių-narių retorikoje, ir bendrose V4 pozicijose. Aktyvesni V4 bandymai prisidėti prie ES Rytų politikos formavimo pastebimi po Ukrainos „Oranžinės revoliucijos“. Kaip vėliau paaiškėjo, EKP atitiko V4 nuostatas, tačiau V4 vaidmuo Rytų politikos formavime buvo atsargus. Konkrečius sprendimus priėmė kiti tarptautinių santykių veikėjai – Vokietija („EKP-Plus“), Prancūzija („Viduržemio jūros šalių sąjunga) ir ES dvišalės sąjungos („Rytų Partnerystė“). Vis dėlto, V4 šalys bendradarbiavo, tačiau V4 veiksmai buvo deklaratyviai nuosaikūs, orientuoti į pritarimą tam tikroms kitų formatų ar valstybių idėjoms, pozicijoms, kurios neleido Ketvertukui išsiskirti.

V4 bendradarbiavimas Rytų politikoje atskleidžia tam tikrus V4 šalių bendradarbiavimo trūkumus. Pirma, nepaisant to, kad pamatiniai V4 šalių interesai Rytų politikoje sutapo, santykinai didesnis Lenkijos įsipareigojimų Rytų kaimynystėje (įskaitant Ukrainą) intensyvumas atsivėrė kaip „struktūrinė“ V4 silpnybė. Lenkijos dydis ir jos ilgalaikis savęs suvokimas kaip regioninės galios verčia manyti, kad Lenkija gali aktyviai veikti ir už V4 rėmų. Tai atsitiko 2009 metais, kai Lenkija, nepaisant 2008 – 2009 metais vykusio pirmininkavimo V4, Rytų Partnerystės kontekste nusprendė bendradarbiauti su Švedija. Pagrindiniai Rytų Partnerystės principai daugeliu atvejų buvo aptarti V4, tačiau nieko panašaus į Lenkijos ir Švedijos siūlymus nebūta. Šioje vietoje svarbu paminėti, kad Švedijos ambicijas Rytų politikoje galėjo stiprinti šios šalies siekis kurti politinį pagrindą artėjančiam pirmininkavimui ES Tarybai¹¹⁵. Lenkijos ir Švedijos ambicingumas ir radikalių permainų siekis Rytų

¹¹⁴Kempe, I. *Ten pat.* P. 34.

¹¹⁵Švedija ES Tarybai pirmininkavo 2009 metų liepos-gruodžio mėnesiais.

politikoje sutapo, todėl šalys nusprendė bendradarbiauti. Tuo tarpu, likusios V4 šalys nebuvo linkusios atsisakyti nuosaikių pozicijų dėl EKP plėtros.

Antra, V4 pirmininkaujančios valstybės, įskaitant Lenkiją, nebuvo pakankamai reiklios formuojant bendras V4 darbotvarkes. Atsižvelgiant į tai, V4 negalėjo veikti kaip ambicingas regioninis veikėjas Rytų politikoje. Dėl to, 2007 metų balandžio mėn. Višegrado grupės indėlis į diskusiją dėl EKP stiprinimo – blankus „kompromisinis“ tekstas, kuriame perteikiama bendra V4 pozicija, tačiau atsisakoma ilgalaikio tikslo, būdų jam siekti. Rytų politikos konceptui susiformuoti V4 viduje buvo potenciali galimybė dar 2007 – 2008 metais per Čekijos pirmininkavimą V4, tačiau ja nepasinaudota. Nors Čekija apjungė V4 šalis pritarimui ES siūlymams Rytų politikoje, V4 nebuvo niekuo išsiskiriantis. Lenkijos reiklumas permainoms taip pat neatsispindėjo jos pirmininkavimo V4 darbotvarkėje. Verta atkreipti dėmesį, kad Lenkijos pirmininkavimas V4 vyko tuo metu, kai prasidėjo pačios intensyviausios diskusijos dėl ES Rytų politikos plėtros, tačiau Rytų Partnerystės iniciatyva atsirado už V4 rėmų, bendradarbiaujant su Švedija. Vengrija išsiskyrė savo pasyvumu ir nesuinteresuotumu pažeisti *status quo* Rytuose. V4 pirmininkavimo metu, šiai šaliai labiau rūpėjo Vakarų Balkanų ateities klausimas, o ES Rytų politika tik tiek, kiek lietė vengrų etninę mažumą Ukrainos Užkarpatės regione arba dar nebaigtus ekonominius projektus Moldovoje ar Azerbaidžane. Slovakija aptariamam laikotarpiu V4 nepirmininkavo, palaikė ES pozicijas.

Trečia, aptartos V4 pirmininkavimo ir šalių bendro veikimo problemos atsiskleidžia ir tuomet, kai iš esmės nesugebama išnaudoti atsivėrusio „galimybių lango“: V4 šalys ne visada pajėgios greitai ir efektyviai reaguoti, priimant išsamius politinius sprendimus, kai jų įgyvendinimo galimybė yra didelė. Pavyzdžiui N. Sarkozy „Viduržemio jūros regiono valstybių sąjunga“ akivaizdžiai tapo precedentu Rytų Partnerystės plėtotei dėl Europos kaimynystės formalaus ir galutinio suskirstymo į Rytų ir Pietų dimensijas, tačiau tokia galimybe pasinaudojo kiti.

Ketvirta, aptariamam laiku V4 efektyvią veiklą riboja ištekliai Rytų kaimynėms. Santykinai nedidelis V4 lėšų kiekis šioms šalims skatina jas imtis vertinimų, kurie kuria nepilnavertės žaidėjos įvaizdį. Nepasitenkinimą tarp valstybių dar labiau sustiptina netolygus esamo finansavimo paskirstymas. Tarkime, Moldova ne kartą išreiškė nepasitenkinimą, jog, priešingai nei Ukraina, ji nėra TVF specialiojo studijų fondo dalimi. Penkta, V4 nenoras priimti naujas valstybes-nares pakerta jos įvaizdį tarp rytinių kaimynių. Iki šiol V4 nesutaria dėl Višegrado grupės plėtros, išsiskiria šalių interesai ir tai nėra V4 šalių prioritetas¹¹⁶. Tuo tarpu, tokių valstybių kaip Ukraina priėmimas galėtų

¹¹⁶Maksak, H., *Visegrad plus Ukraine = V5?* Euroactiv, liepos 25 d., 2018:<<https://www.euractiv.com/section/central-europe/opinion/visegrad-plus-ukraine-v5/>> [žr. 2021 – 03 – 15].

išplėsti V4 bendradarbiavimo spektrą, sustiprinti V4 veikėjo įvaizdį ES plėtros kontekste, atverti daugiau galimybių tarp pačių V4 šalių.

Šešta, problema gali būti ir V4 šalių institucijų pajėgume perteikti reikiamas žinias ir patirtį Rytų kaimynėms. Nepaisant to, kad 2005 metų V4 pranešime¹¹⁷ pažymima, jog „susigiminiavimas“ (angl. *Twinning*) su Rytų valstybėmis yra prioritetas V4 indėlio į Rytų politiką aspektas, Rytų Partnerystės susiformavimo kontekste jo beveik nebūta¹¹⁸.

Septinta, 2008 – 2009 metų Lenkijos pirmininkavimo V4 programoje pripažįstamas neišnaudotas daugiašalio bendradarbiavimo potencialas teikiant esmines veiksmų koordinacines priemones „<...>, ypač techninio pobūdžio, V4 kaimyninėms valstybėms, t. y. Baltarusijai, Moldovai, Ukrainai ir Kaukazo šalims¹¹⁹“. Tai gali lemti skirtingi veiksniai: netolygus teikiamos pagalbos mastas ir netinkamos priemonės; vykdomų pagalbos programų trukmė; alternatyvūs nacionaliniai prioritetai (pvz. Vengrijai svarbesnis dėmesys Vakarų Balkanams); teikiama pirmenybė dvišaliam bendradarbiavimui ir dalyvavimui alternatyviose subregioninėse programose¹²⁰; Pagal Kratochvilį ir Tumetsą, Čekijos atveju, institucinis Europos kaimynystės politikos koordinavimas buvo nepaprastai sudėtingas uždavinys¹²¹. Jos padėtį apsunkino vidaus politikos veiksniai, t. y. Mireko Topolaneko vyriausybės griūtis ir tebesitęsiantys iššūkiai dėl pasaulinės finansų krizės. Nors nemažai to meto Čekijos pagrindinių institucijų bendradarbiavo su Rytų kaimynėmis, tačiau šis bendradarbiavimas vyko už ES EKP rėmų. Vienintelė institucija, kuri buvo susijusi su EKP politika Čekijoje – Užsienio reikalų ministerija. Tačiau net ir ten, dirbant keletui departamentų, susidurta su rimtomis komunikacinėmis problemomis, trūko NVO programų koordinavimo pajėgumų. Apibendrinant galima teigti, kad V4 valstybių pagalbos teikimas Rytų kaimynėms buvo reikšmingas dvišaliuose formatuose, tačiau jos potencialas pakankamai neišnaudotas per V4 struktūrą.

Kita vertus, pačiose Rytų kaimynystės valstybėse susidurta su rimtomis politinėmis ir institucinėmis problemomis, siekiant pasinaudoti suteikta pagalba. 2005 metų birželio mėn. Čekijos

¹¹⁷Dangerfield, M. *The Visegrad Group in the Expanded European Union: From Pre-accession to Post-accession Cooperation*. East European Politics and Society (22), nr. 3, 2008.

¹¹⁸Tencerova V., *What has been the Practical Contribution of the Visegrad Four Co-operation Since the Visegrad Countries Entered the European Union?* Bratislavos universitetas, magistro darbas, 2010. P. 82.

¹¹⁹Lenkijos programoje pažymėta, kad Lenkijos valdžia 2008 m. spalio mėn. siekė surengti konferenciją, kurioje būtų aptartos detalesnės V4 šalių pagalbos priemonės, įskaitant Rytų šalis. Teigiama, kad toks sprendimas leistų efektyviau dalytis patirtimi, kuriant ir įgyvendinant projektus V4 kaimyninėse šalyse. Programoje taip pat užsiminta apie siūlymą steigti labiau institucionalizuotą bendradarbiavimo būdą. Vis dėlto, **tokio pobūdžio konferencija neįvyko**. Ilgainiui, tiesiog sekė bendri V4 pritarimai ES Rytų Partnerystės iniciatyvai be V4 mechanizmo tobulinimo perspektyvos artimiausioje ateityje. Žr. Lenkijos pirmininkavimo V4 programą: <<https://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/2008-2009-polish-110412>> [žr. 2021 – 01 – 21].

¹²⁰Hamberger, J. *The Future of the Visegrad Cooperation from the Hungarian Perspective*. International Issues and Slovak Foreign Policy Affairs (15), nr. 3-4, 2006. P. 96 – 97.

¹²¹Kratochvil, P. ir Tumets, E. *Checking the Czech Role in the European Neighbourhood, Analyses from Czech Republic* (2), gegužės mėn., 2007. P. 11.

užsienio reikalų ministerija pateikė Ukrainai siūlymus, kurie galėtų padėti įgyvendinti ES Veiksmų planą. Jame nurodytos tikslios pagalbos sritys už kurias galėtų būti atsakinga pati Čekijos ministerija. Šia Čekijos pagalba Ukraina tiesiog nepasinaudojo. Tai suponuoja, kad dalijimasis patirtimi gali būti ribotas, jei ją priimanti šalis nesugeba visapusiškai ištraukti į atitinkamų reformų įgyvendinimą – ypač kai nėra siūloma finansinė paskata¹²². Iš kitos pusės, tai gali būti dingstis, kuri skatina manyti, jog V4 valstybių reikšmė galėtų augti, jei Rytų kaimynėms pavyks sukurti reikiamus reformų įgyvendinimo pajėgumus.

Galiausiai, reiktų aptarti, ar susiskaldymas dėl pozicijos Rusijos klausimu apriboja V4 bendro veikimo galimybes. Manymas, kad visos Vidurio ir Rytų Europos valstybės palaiko tolimesnę ES plėtrą, neigiamai vertina Rusiją ir nori perkeisti tuo metu galiojantį ES Rytų kaimynystės politikos modelį, šiuo atveju yra pernelyg nivelijuojantis. Išties, pastebimi ryškūs V4 šalių pozicijų skirtumai – tiek dėl požiūrio į Rytus, tiek EKP atžvilgiu¹²³. Nors Kratochvil analizė rodo, kad V4 grupėje yra mažiau nesutarimų, palyginus su visomis Vidurio ir Rytų regiono valstybėmis, abejonė dėl skirtingų požiūrių į Rytų politiką vis tiek išlieka. Skirtingai nei Lenkija, likusios V4 šalys stengiasi išlaikyti pakankamai gerus santykius su Rusija: ne retai Čekijos¹²⁴, Vengrijos ir Slovakijos geri santykiai su kitomis Rytų Europos valstybėmis iškeičiami į geresnius santykius su Rusija¹²⁵.

Vis dėlto, skirtingas požiūris į Rusiją neatrodo fundamentali V4 valstybių daugiašalio bendradarbiavimo problema. Aptariamame kontekste V4 dalyvavimo Rytų kaimynystėje pobūdis ir mastas nėra toks platus ir galintis iš esmės pakeisti santykius su Rusija. Priešingai, aptariamam laikui V4 randa būdų kaip įtraukti Rusiją į jos veiklą: Rusija yra TVF projektų dalyvė – kaip ir kitos Rytų kaimynystės šalys. Kadangi yra pernelyg daug jautrių politinių klausimų, kurie liečia santykius su Rusija didžiosios politikos kontekste, įskaitant kietojo saugumo priemones, jie tiesiog lieka už V4 bendradarbiavimo ribos (pavyzdžiui Slovakija ir Vengrija nepritarė priešraketinės gynybos sistemos dislokavimui V4 šalyse).

Kita vertus, V4 vieningų pozicijų ir bendradarbiavimo Rusijos atžvilgiu formavimo potencialas išryškėjo po Gruzijos¹²⁶ ir Ukrainos karų¹²⁷. Visos V4 šalys, įskaitant Lenkiją, sutiko atnaujinti

¹²²Tai leidžia manyti, kad aptarta Kratochvil ir Tumets analizė dėl V4 efektyvumo yra pernelyg pesimistinė.

¹²³Kratochvil, P. *The New EU Members and the ENP: Different Agendas, Different Strategies*. Inter economics – Review of European Economic Policy (42), nr. 4, 2007. P. 191.

¹²⁴2021 m. balandžio mėn. Čekijos sprendimas išsiųsti Rusijos diplomatus dėl 2014 m. šalyje Rusijos organizuotų sprogdinių suponuoja besikeičiantį Čekijos-Rusijos santykių pobūdį. Čekijos santykis su Rusija, tikėtina, taps panašiu į Lietuvos ir Lenkijos santykius su Rusija.

¹²⁵Kratochvil, P. *Ten pat*. P. 193.

¹²⁶2008 m. lapkričio 5 d. Varšuvoje vykusiame V4 ministrų pirmininkų susitikime priimtoje deklaracijoje nurodama bendra parama Gruzijos teritoriniam vientisumui ir suverenitetui. V4 palankiai vertino ES veiksmus, susijusius su Gruzijos ir Rusijos karu. Buvo pritarta ES stebėjimo misijos dislokavimui, deryboms Ženevoje. Taip pat pritarta pagalbai Gruzijos ekonomikos atsigavimui. Žr. *Joint Statement of the Visegrad Group Prime Ministers*, Varšuva, 8 lapkričio 2008: <<https://www.visegradgroup.eu/2008/joint-statement-of-the-110412-3>> [žr. 2021 – 01 – 21].

¹²⁷Nuo 2016 metų, siekiant atgrasyti Rusiją, veikia V4 šalių bendrai koordinuojamas ES kovinis dalinys.

derybas dėl naujo ES-Rusijos Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimo 2008 metų lapkričio 13 d. Nicos viršūnių susitikime. Galiausiai, aptariamam laikotarpiui, V4 pirmininkaujanti Lenkija savo programoje brėžė bendras V4 gaires dėl patirties perteikimo Ukrainai ir Gruzijai, siekiant jas labiau integruoti ne tik į ES struktūrą, bet ir suteikti joms pagalbą NATO Narystės veiksmų planui (MAP) gauti. Taigi galima daryti prielaidą, kad prieštaringas V4 bendradarbiavimas Rusijos atžvilgiu gali tapti vis labiau nuspėjamu.

3.3. Santykiai su Rusija ir Ukrainos krizė

Šiuolaikinis Vidurio Europos šalių užsienio politikos diskursas rodo, kad nepaisant santykinai glaudaus bendradarbiavimo Rytų partnerystės srityje, V4 šalys turi skirtingą požiūrį Rusijos ir Ukrainos atžvilgiu. 2014 metais prasidėjusi Ukrainos krizė atgaivino kurį laiką apimusias diskusijas apie Višegrado grupės šalių ir Rusijos prieštarigus santykius.

3.3.1. V4 santykiai su Rusija prieš Ukrainos krizę

Nuo 1990 – tujų metų pradžios visos Višegrado grupės šalys nusprendė įgyvendinti provakarietišką užsienio politiką, kuria siekiama narystės ES ir NATO. Vis dėlto, sovietmečio paveiktų šalių politinio režimo transformacija nebuvo sklandi. Paveldėtas priklausomumas nuo Rusijos dujų tiekimo¹²⁸ ir ekonomikos vyko palaiptai, pereinant prie ES siūlomos rinkos, o saugumo ir karinio priklausomumo klausimai buvo sprendžiami tik per dvišalius formatus su pačia Rusija.

1991 metų vasario 15 dieną priimtoje pirmojoje V4 deklaracijoje yra nurodomi uždaviniai, kurie daro įtaką V4 santykiui su Rusija: „visiškas valstybių nepriklausomybės, demokratijos ir laisvės atkūrimas“ ir visiškas V4 valstybių išitraukimas į „Europos politinę ir ekonominę sistemą“¹²⁹. V4 šalys tarpusavyje susitaria derinti veiklą, kad būtų pasiektas glaudus bendradarbiavimas su Europos institucijomis. Tai implikuoja tikslą atsikvoti sovietų įtakos sferos ir prisijungti prie Europos integracijos proceso. Tuo pačiu, šalys siekia „pašalinti visus esamus socialinius, ekonominius ir dvasinius totalitarinės sistemos aspektus“¹³⁰. Nors atskiros Višegrado grupės šalys iniciavo sovietų karių iš regiono išvedimą, prisidėjo prie Varšuvos sutarties (ypatingas Vengrijos indėlis) ir Ekonominės savitarpio pagalbos tarybos organizacijų išardymo, tiesioginis V4 organizacijos santykis su Rusija nėra apibrėžiamas V4 deklaracijoje.

¹²⁸Chyong C. K., Tcherneva V., *Europe's vulnerability on Russian gas*. European Council on Foreign Relations, kovo 17 d. 2015: <https://ecfr.eu/article/commentary_europes_vulnerability_on_russian_gas/> [žr. 2021 – 02 – 12].

¹²⁹Čekijos, Slovakijos, Lenkijos ir Vengrijos Višegrado deklaracija, vasario 15 d., 1991: <www.visegradgroup.eu/documents/visegrad-declarations/visegrad-declaration-110412> [žr. 2021 – 02 – 10].

¹³⁰Ten pat, Višegrado šalių deklaracija [žr. 2021 – 03 – 15].

Rusija laikėsi ir tebesilaiko santūrios pozicijos santykiuose su V4, pirmenybę teikia dvišaliam bendradarbiavimui. Rusija nėra linkusi skirti ypatingo dėmesio V4. Jos veikimo imperatyvas santykiuose su V4 organizacija aiškiausiai galėtų būti apibūdinamas Pierre-Joseph Proudhono ironiška Julijaus Cezario parafraze: „*Divide et impera*– skaldyk, ir galėsi įsakinėti; skaldyk, ir turėsi; skaldyk, ir mulkinsi žmones, temdysi jiems protą, tyčiosies iš teisingumo!“¹³¹ Todėl nėra tikro Rusijos-V4 santykio – yra tik Rusijos pragmatiškas santykis su atskiromis V4 šalimis. Dar daugiau, Rusija nemato V4 šalių kaip atskiro regiono Vidurio Europoje. Instituciniu požiūriu, V4 šalys Rusijos užsienio reikalų ministerijoje iki šiol priklauso Trečiajam Europos departamentui, o tai reiškia, kad jos yra matomos kaip Vidurio Europos regiono dalis – kartu su tokiais valstybėmis kaip Austrija, Vokietija ir Šveicarija¹³². Be to, V4 egzistavimo klausimas yra atsidūręs Rusijos akademinės bendruomenės paraštėse, išskyrus išimtinius atvejus¹³³. Vis dėlto, Rusija savo pirmojoje užsienio politikos doktrinoje, paskelbtoje 1993 metų pradžioje, patvirtino, jog Rytų ir Vidurio Europos regionas yra ypatingai svarbus jos nacionaliniams interesams¹³⁴, pirmasis išsamios regiono strategijos rengimas buvo nukeltas į 1997 metus. Joje vienareikšmiškai kritikuojama numatyta NATO plėtra, nors laikomasi prielaidos, jog regionas artimiausiu metu integruosis į ES ir NATO struktūras. Čekijos, Vengrijos ir Lenkijos stojimas į NATO įvyko 1999 metais Kosovo krizės metu. Taigi įvykiai regione simbolizavo Rusijos galios ir įtakos jame mažėjimą.

Taigi dvišaliai Rusijos ir V4 šalių santykiai pergyveno pokyčius. Po SSRS griūties paveldėtas V4 šalių priklausomumas nuo Rusijos mažėjo, todėl santykių su Rusija pobūdis darėsi vis pragmatiškesnis, neretai įgaudavo įtampos formas. Pavyzdžiui, ekonominės problemos tapo Čekijos santykių su Rusija ašimi: Čekija tapo pirmąja valstybe, kuri ėmėsi mažinti priklausomybę nuo Rusijos per naftos ir dujų išteklių diversifikavimą¹³⁵. Dar daugiau, Čekijoje nuo V. Havelo prezidentavimo pradžios iš principo gintos žmogaus teisės ir įgyvendinta (ypač nuo 2004 m.) mažumų apsaugos politika. Tokių teisių stoka Rusijoje tapo bene pagrindine nesutarimų su Rusija ašimi.

Slovakija laikėsi kitoniško kurso Rusijos atžvilgiu – Rusiją laikė svarbia saugumo architektūros dalimi, plėtojo politinius ir ekonominius santykius, nenorėjo stoti į NATO. Valdant Vladimirui

¹³¹Proudhon, P. – Joseph, *What is Property? An Inquiry into the Principle of Right and of Government*, University of Virginia Library: Electronic Text Center, 1995.

¹³²Freire, M. R., *Russia at the borders of Central Europe: changing dynamics in foreign policy relations*, žr. Šabič Z., Drulak P., *Regional and International Relations in Central Europe*, Palgrave macmillan, 2012. P. 127.

¹³³Shishelina L. *Vishegradskaya Evropa: Otkuda? Dva desiatiletija po puti reform v Vengrii, Polshe, Slovakii I Tshekhii*, Maskva: Ves'oMir, 2010. P. 453.

¹³⁴Poti L., *The rediscovered backyard: Central Europe in Russian foreign policy*. Acta Slavica Iaponica, nr. 16, 2007. P. 117.

¹³⁵Votapek V., *Policy of the Czech Republic towards Russia, the Ukraine and Belarus*, žr. Peleczynska Nalecz K., Duleba A., Poti L., *Votapek, Eastern Policy of the Enlarged European Union*. Bratislava: Slovak Foreign Policy Association, 2003. P. 93.

Mečiarui (1994 – 1998 m.), šalis priėmė „Rusijos požiūrį į Europos saugumo architektūrą“¹³⁶ ir išgyveno krizę santykiuose su JAV ir ES. Ryškiausiai visa tai atsiskleidė per Jugoslavijos Federacinės Respublikos ir Baltarusijos klausimus¹³⁷. Tuo tarpu, buvęs Slovakijos ministras pirmininkas Janas Čarnogursky (1991 - 1992) propagavo ilgalaikę „tilto tarp Rytų ir Vakarų“ viziją. Jos esmė – priešinimasis Slovakijos integracijai į NATO, artimesnis bendradarbiavimas tarp slaviškų Europos tautų, įskaitant Rusiją, ir Slovakijos integracijos į ES palaikymas. Jei V. Mečiaras siekė savo partijos („Judėjimas už demokratinę Slovakiją“) interesų, tai J. Čarnogursky projektas buvo paremtas tapatybe grįstu bendradarbiavimu su Rusija politinėje ir saugumo srityse. Tačiau po 1998 metų Slovakijos parlamento rinkimų, naujoji centro-kairiųjų ir centro-dešiniųjų valdančioji koalicija perkeitė kursą ir paspartino ES ir NATO integraciją. Višegrado grupės šalių (ypač Lenkijos) parama Slovakijos stojimui į NATO buvo ypač svarbi, o tai padėjo atstatyti Višegrado grupės reputaciją¹³⁸.

Slovakijos ir Vengrijos dvišaliuose santykiuose (nuo 1998 m.) su Rusija dominavo verslo klausimai. Pavyzdžiui, Vengrijos konservatorių vyriausybė, sumokėjo Rusijai pirmąją skolos dalį už iš sovietinių laikų paveldėtas karines technologijas, kuri siekė 1,6 mlrd. JAV dolerių¹³⁹. Nors tokie ir panašūs sprendimai dažniausiai susilaukdavo kritikos, galima teigti, kad Vengrijos politinio elito santykis su Rusija iki Ukrainos krizės nebuvo prioritetas ir buvo grįstas ekonominiu pragmatizmu.

Rusijos ir Lenkijos santykiai buvo įtempčiausi dėl jos prioriteto palaikyti Ukrainos, Baltarusijos, Lietuvos ir kt. buvusių sovietinių respublikų nepriklausomybę ir pro-vakarietišką politiką. Lenkija vienareikšmiškai laikėsi pozicijos, kad bet kokia pakartotinė integracija į Rusijos dominuojamą posovietinę erdvę yra grėsmė nacionaliniam saugumui. Dėl to, buvo siekta mažinti priklausomybę nuo Rusijos visame regione – ne tik politinėje, bet ir ekonominėje bei socialinėje srityse.

Formuodamos santykius su Rusija, Lenkijos, Čekijos ir Vengrijos vyriausybės buvo linkusios pabrėžti iš istorinės atminties ir nesutarimų kylančias problemas: žudynes Katynėje, Varšuvos pakto invaziją į Budapeštą, „Prahos pavasario“ nuslopinimą ir kt. Tačiau Slovakija, priešingai nei kitos V4 šalys, dvišaliuose santykiuose su Rusija nebuvo linkusi pernelyg išryškinti praeities problemų. R. Fico ir prezidentas Ivanas Gašparovič buvo linkę pabrėžti teigiamus bendros istorijos aspektus,

¹³⁶Duleba A., *The blind pragmatism of Slovak foreign policy: implications for cooperation in Central Europe*. Bratislava: Research Center of the Slovak Foreign Policy Association, 1996. P. 28 – 9.

¹³⁷Gniazdowski M., *Białorus w słowackiej polityce zagranicznej. Implikacje dla współdziałania w Europie Środkowej*. Polski Przegląd Dyplomatyczny (30), nr. 2, 2009. P. 37 – 64.

¹³⁸Dangerfield, M. *The Visegrad Group in the Expanded European Union: From Pre-accession to Post-accession Cooperation*. East European Politics and Society (22), nr. 3, 2008. P. 641.

¹³⁹Poti L., *The good, the bad and the non-existent: the Hungarian Policy towards Ukraine, Russia, Belarus, 1991 – 2002*. *Žr. Ten pat*, 2003. P. 77.

pavyzdžiui, slavų tautų kultūrinį artumą ar SSRS vaidmenį kovoje prieš nacistinę Vokietiją, jos indėlį formuojant pokario tvarką¹⁴⁰.

Santykių įtemptumo pobūdis tarp V4 ir Rusijos pirmą kartą geriausiai atsiskleidžia per 2007 metų sausio mėn. įvykius. Šiuo laikotarpiu įvyko dvišalis ginčas tarp Lenkijos ir Rusijos dėl pastarosios įgyvendinamos mėsos eksporto blokados. Nesutarimas buvo pastebėtas tarptautinės bendruomenės. Labiausiai išsiskyrė griežta Vokietijos kanclerės Angelos Merkel pozicija: „Sankcijos prieš Lenkiją, sankcijos prieš ES.“¹⁴¹ Besitęsianti įtampa tarp Lenkijos ir Rusijos paskatino V4 šalis susitelkimui: susidariusi situacija tampa V4 darbotvarkės dalimi, tačiau pati Rusija tiesiogiai neminima. V4 solidarizavosi ir ginče palaikė Lenkiją, nurodydamos, kad Rusija taiko vienašalius prekybos ribojimus politiniams tikslams. Parlamentų Europos reikalų komitetų pirmininkai pabrėžė, kad „vienašaliai prekybos apribojimai neturėtų būti pasitelkiami politiniams tikslams“, „<...> reikia solidarumo tarp Europos Sąjungos valstybių narių su trečiosiomis šalimis“¹⁴². Vis dėlto, V4 santykių su Rusija esmė iki Ukrainos krizės V4 susitikimuose apibrėžiama tik per energetinio saugumo temą, nes Rusija išlieka pagrindine energijos tiekėja¹⁴³.

Nepaisant kai kurių V4 šalių santykių su Rusija svarbos užsienio politikoje ir prekyboje, Rusija niekada netapo V4+ formato partnere. Viso to pagrindinės priežastys – V4 šalių požiūrio į Rusiją esminiai skirtumai¹⁴⁴. Jeigu Lenkiją, dėl išskirtinio dėmesio saugumui, galima apibūdinti kaip „naująją-Šaltojo karo karę“, Čekiją, dėl žmogaus teisių akcentavimo, kaip „ledinę pragmatikę“, tai Slovakiją ir Vengriją, dėl nuosaikios kritikos Rusijos atžvilgiu, kaip „draugiškas pragmatikės“¹⁴⁵. Nors realioje politikoje ne visada šalys telpa į pastarąsias kategorijas, Rusijos vertinimo išsiskyrimai implikuoja Višegrado grupės bendradarbiavimo su Rusija problemišumą.

¹⁴⁰RadioFreeEurope, *Russian President Commemorates Bratislava's Liberation by Soviet Troops*, bal. 7 d., 2010: <www.rferl.org/a/Russian_President_Commemorates_Bratislavas_Liberation_By_Soviet_Troops/2005031.html> [žr. 2021 – 02 – 12].

¹⁴¹Dempsey, J., *Witold Waszczykowski and the New Sound from Warsaw*, kovo 17 d., 2016: <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/63057> [žr. 2021 – 03 – 15].

¹⁴²*Statement of the 5th meeting of the European Union Affairs Committees of the national parliaments of the Visegrad Group Countries*, Krokava, birželio 15 – 16 d., 2007: <www.visegradgroup.eu/2007/statement-of-the-5th> [žr. 2021 – 02 – 12].

¹⁴³Adamczyk A., *Cooperation of the Visegrad Group member countries within European Union: experiences and challenges for Poland*, žr. Adamczyk A., Dubel P., *The European Union and Poland. Problems and Achievements*. Centre for Europe, University of Warsaw, 2015. P. 68 – 69.

¹⁴⁴Rusija paprastai renkasi dvišalio, t. y. tiesioginio bendradarbiavimo su konkrečiomis šalimis formatą. Tokia tendencija išlieka ir energetikos srityje.

¹⁴⁵Popescu N., Leonard M., *A power audit of EU-Russia relations*. Policy paper, European Council on Foreign Relations, lapkr. 7 d., 2007: <https://ecfr.eu/publication/a_power_audit_of_eu_russia_relations/> [žr. 2021 – 02 – 12].

Pirmąkart V4 nesutarimai ryškiausiai pasimatė per šalių pozicijų išsiskyrimą dėl Rusijos-Gruzijos karo¹⁴⁶. Lenkija suskubo kaltinti Rusiją, tuo tarpu, Čekija, Vengrija ir Slovakija – Gruziją¹⁴⁷. V4 šalių vieningo požiūrio į Rusijos veiksmus stygius privertė Lenkijos prezidentą Lechą Kaszynski telkti Gruzijos veiksmus palaikančią Lietuvos, Latvijos, Estijos ir Ukrainos koaliciją. Višegrado grupėje nevyko bendradarbiavimas Rusijos-Gruzijos karo metu. Nors, ilgainiui, V4 viduje susiformavo vieninga pozicija Gruzijos euroatlantinės integracijos atžvilgiu, 2008 – 2009 metų Vengrijos V4 pirmininkavimo darbotvarkėje apie Gruzijos konfliktą net neužsiminama. Panaši situacija susiklostė 2009 m. sausio mėn., kai Rusija nutraukė dujų tiekimą Ukrainai, tuo pačiu, paveikdama V4 šalis¹⁴⁸. Vėl gi Slovakija kaltino Ukrainą, jog ši atsakinga už dujų tiekimo į Slovakiją trikdymą¹⁴⁹. Kitas Višegrado grupės pasidalijimą liudijantis įvykis – V4 vidiniai nesutarimai dėl NATO sprendimo diegti gynybinius, balistines raketas aptinkančius, radarus Čekijoje ir priešraketinės gynybos sistemą Lenkijoje – ryškus Slovakijos nepritartis tokiems veiksams¹⁵⁰.

Skirtumai tarp V4 šalių išryškėjo santykiuose su Ukraina per vadinamąją Oranžinę revoliuciją. Gilios politinės krizės Ukrainoje metu paaiškėjo, kurios V4 šalys yra iš esmės pasiryžusios palaikyti Ukrainos provakarietišką kursą ir imtis aktyvių priemonių. Kol kitos V4 narės pasyviai stebėjo įvykius, tuometinis Lenkijos prezidentas Aleksandras Kwasniewskis kartu su Lietuvos prezidentu Valdu Adamkumi, ėmėsi iniciatyvos ir atliko lemiamą vaidmenį, įtraukiant ES į derybos procesus dėl Ukrainos valdžios ir opozicijos kompromiso¹⁵¹. Likusios V4 šalys apsiribojo deklaratyviais pareiškimais dėl nesąžiningų rinkimų Ukrainoje, tačiau nesiėmė jokių papildomų diplomatinių veiksmų. Slovakijos užsienio reikalų ministras pareiškė, kad šalis ir toliau nesikiš į įvykius Ukrainoje ir palaikys joje vykstančius demokratinius procesus¹⁵². Čekijos užsienio reikalų ministras Kirilas Svoboda, išreiškė viltį, kad dabartinis vyksmas Ukrainoje bus įvertintas ES lygmenyje¹⁵³. Tuo tarpu, Vengrija į Oranžinę revoliuciją Ukrainoje reagavo atsargiai, nesugebėjo išreikšti atviro palaikymo

¹⁴⁶Šioje vietoje galima kalbėti apie Slovakijos ir Vengrijos didesnę priklausomumą nuo Rusijos. Be to, tokiems veiksniams darė įtaką tarptautinė aplinka ir didžiųjų valstybių vykdoma santykių su Rusija “perkrovimo” politika. Taigi Rusijos-Gruzijos kontraversiško konflikto metu, Vengrija ir Slovakija nusprendė neišsiskirti pozicija, kuri gali potencialiai vesti į santykių su Rusija pablogėjimą.

¹⁴⁷Marcinkowska P., *The Scope of Influence of the Central and Eastern European Member States of the EU on Shaping the EU's Policy towards Russia – The Case of the Visegrad Countries*, *International Relations* (52), nr. 4, University of Warsaw, 2016. P. 114.

¹⁴⁸Lenkija buvo mažiau paveikta nei Slovakija, Vengrija ir Čekija.

¹⁴⁹Duleba A., *Slovak foreign policy after EU and NATO accession*, žr. Majer M., Ondrejcsak R., Tarasovič V., Valašek T., *Panorama of global security environment 2010*, Bratislava: Centre for European and North Atlantic Affairs (CENAA), 2010. P. 35 – 47.

¹⁵⁰Dangerfield M., *Visegrad Group cooperation and Russia*. *Journal of Common Market Studies* (50), nr. 6, 2012.

¹⁵¹Kuzio T., *Poland Plays Strategic Role in Ukraine's 'Orange Revolution'*, *Eurasia Daily Monitor* (1), nr. 144, 2004: <<https://jamestown.org/program/poland-plays-strategic-role-in-ukraines-orange-revolution/>> [žr. 2021 – 04 – 03].

¹⁵²Macleod, M., *Ukraine court decrees re-run*, *Slovak Spectator*, gruodžio 13 d., 2004: <<https://spectator.sme.sk/c/20024331/ukraine-court-decrees-re-run.html>> [žr. 2021 – 04 – 03].

¹⁵³Čekijos URM, *Statement of Minister Svoboda on the Elections in Ukraine*, lapkričio 25 d., 2004: <www.mzv.cz/jnp/en/issues_and_press/archive/statements/x2004/statement_of_minister_svoboda_on_the_1.html> [žr. 2021 – 04 – 03].

opozicionieriams ir Viktorui Juščenkai. Priešingai, tuometinė Vengrijos socialistų valdžia neslėpė intencijų, palaikydama prorusiškų pažiūrų Viktoro Janukovičiaus kandidatūrą Ukrainos prezidento rinkimuose¹⁵⁴.

2012 – 2013 metais prieš Ukrainos parlamento rinkimus ir Ukrainos ES Asociacijos susitarimo pasirašymą tarp V4 šalių pozicijų taip pat nebuvo vienovės. Nors Slovakija ir Lenkija reikalavo tęsti „kritinį dialogą“ su Kijevu, nepaisant vis didėjančios Vakarų kritikos dėl demokratijos principų pažeidimo Ukrainoje, Čekija palaikė Ukrainos valdžios opoziciją, suteikė jai prieglobstį¹⁵⁵, tačiau Vengrija nebuvo aktyvi ES Rytų partnerystės programoje ir daugiausiai dėmesio skyrė vengrų mažumos padėties klausimui Užkarpatės regione¹⁵⁶. V4 šalių požiūrių išsiskyrimas savo apogėjų pasiekė 2012 metais, kai Vengrijos ministras pirmininkas Viktoras Orbanas Budapešte paskelbė apie „atsivėrimo Rytams“ strategiją, siekiant atrasti naujas rinkas eksportui Rytų šalyse, įskaitant Rusiją¹⁵⁷. Vėliau, po 2013 metais vykusio vizito į Maskvą, jis pranešė apie „naujos eros pradžia“ santykiuose su Rusija ir išreiškė palaikymą „South Stream“ dujotiekio projektui¹⁵⁸. Nepaisant to, jog projektas turėjo užtikrinti Rusijos dujų patekimą į Vidurio ir Vakarų Europą, jis buvo kritikuojamas ES institucijų ir atskirų valstybių. Pasak Orbano, Rusija atlieka ypatingą ekonominį ir energetinį vaidmenį Vengrijoje¹⁵⁹. 2013 metais gruodžio mėn. Vengrija pasirašo sutartį su Rusijos atominė bendrove „Rosatom“ dėl dviejų atominių blokų statybos Pakse¹⁶⁰. Aptariamam laikmečiui, Vengrija kuria artimus ryšius ne tik su Rusija, bet ir kitais autoritariniais režimais posovietinėje erdvėje, pavyzdžiui, M. Sakašvilio Gruzija ir Azerbaidžanu. Galiausiai, teismo procese dėl Maskvos feminisčių pankroko grupės „Makšties maištas“ (angl. *Pussy Riot*) narių viešo koncerto Maskvos Kristaus Išganytojo katedroje, Čekijos ministras pirmininkas Petras Nekas užima „draugišką-

¹⁵⁴Dempsey J., *Bush looking for new partner in East Europe – Europe – International Herald Tribune*, New York Times, birželio 21 d., 2006: <<https://www.nytimes.com/2006/06/21/world/europe/21iht-hungary.2022669.html>> [žr. 2021 – 04 – 03].

¹⁵⁵Hovet J., Balmforth R., *Czechs give asylum to spouse of Ukraine's Tymoshenko*, „Reuters“, sausio 6 d., 2012: <www.reuters.com/article/ukraine-tymoshenko-czech/czechs-give-asylum-to-spouse-of-ukraines-tymoshenko-idINDEE8050FQ20120106?edition-redirect=uk> [žr. 2021 – 02 – 12].

¹⁵⁶*The Hungarian ministry of foreign affairs on the parliamentary elections in Ukraine*, Ministry of Foreign Affairs of Hungary, lapkr. 7 d., 2012.

¹⁵⁷Janjevic D., *Vladimir Putin and Viktor Orban's special relationship*, „DW News“, 2018 rugs. 18 d.: <<https://www.dw.com/en/vladimir-putin-and-viktor-orbans-special-relationship/a-45512712>> [žr. 2021 – 02 – 12].

¹⁵⁸Nolan D., *Orban defends South Stream gas pipeline project*, „The Budapest Beacon“, liepos 2 d., 2014: <<https://budapestbeacon.com/orban-defends-south-stream-gas-pipeline-project/>> [žr. 2021 – 02 – 12].

¹⁵⁹Koltuniak L., *Can Visegrad survive the Ukrainian crisis?* „New Eastern Europe“, spalio 1 d., 2014: <http://neweasterneurope.eu/old_site/articles-and-commentary/1344-can-visegrad-survive-the-ukrainian-crisis> [žr. 2021 – 02 – 12].

¹⁶⁰Racz A., *The Visegrad cooperation: Central Europe divided over Russia*, „L'Europeen formation (55)“, nr. 374, 2014. P. 70. Taip pat žr. Liedekerke A., *Political cacophony in the East: Visegrad fraying at the seams*, Yale Journal of International Affairs (10), nr. 1, 2015.

pragmatinę“ poziciją. Pasak jo, lygiai taip pat kaip „Dalai-Lamaizmo“, taip ir „Makšties maišto“ narių-nuteistųjų palaikymas kenkia Čekijos ekonominiams interesams¹⁶¹.

Taigi prieš Ukrainos krizę V4 šalys palaiko santykius su Rusija per dvišalį formatą. Nei pagrindiniuose V4 dokumentuose, nei Rusijos užsienio politikos gairėse nėra tiesiogiai įvardijamos V4-Rusijos santykių pusės. Atsižvelgiant į visa, kas pasakyta, V4 (kaip organizacijos) santykio su Rusija arba nėra, arba jis nėra tiesioginis. Taip yra dėl V4 šalių santykio su Rusija abipusio pragmatiškumo, V4 šalių požiūrių skirtumų. Be to, pati Rusija nori spręsti rūpimus klausimus už V4 ribų, t. y. nacionaliniame lygmenyje. Atsižvelgiant į tai, kyla klausimas, kas sąlygojo V4 šalių bendros pozicijos susiformavimą ir bendradarbiavimą Ukrainos krizės metu?

3.3.2. V4 šalių požiūrių skirtumai ir bendros pozicijos susiformavimas per Ukrainos krizę

Višegrado grupės šalys susitarė, kad taikus „Ukrainos krizės“ sprendimas yra prioritetas darbotvarkės klausimas. Vengrijos pirmininkavimo V4 metu, suformuojama darbotvarkė, kurioje atsispindi V4-Ukrainos ypatingųjų santykių esmė: „Ukraina yra ypatinga mūsų partnerė, turinti lemiamą reikšmę mūsų regiono saugumui ir stabilumui. Tolimesnė Ukrainos plėtra yra išskirtinai reikšminga visam V4¹⁶².“ Be to, 2014 metų sausio 29 d. V4 ministrų pirmininkų viršūnių susitikime, išreikštas Ukrainos opozicijos palaikymas ir V4 įsipareigojimas teikti pagalbą Ukrainai ES integracijos kelyje¹⁶³. Be to, V4 užsienio reikalų ministrai pritarė Julijos Timošenko išlaisvinimui ir išreiškė paramą Lenkijos diplomato Radoslawo Sikorskio tarpininkavimo misijai Ukrainoje. Tų pačių metų kovo mėn. V4 gynybos ministrai priėmė dokumentą dėl bendradarbiavimo gynybos srityje¹⁶⁴. Prasidėjus Rusijos agresijai Kryme, V4 šalys laikėsi ES ir NATO pozicijos – nepripažinti Krymo aneksijos. V4 šalių ministrai pirmininkai skatino Rusiją gerbti Budapešto memorandumą ir užtikrinti Ukrainos teritorinį vientisumą¹⁶⁵, ES lygmenyje palaikė sankcijas Rusijai¹⁶⁶. Taip pat V4 šalys nurodė, kad yra pasirengusios teikti humanitarinę pagalbą, atnaujinti ir plėtoti atvirkštinį gamtinių dujų tiekimo į Ukrainą srautą.

¹⁶¹Aktualne.cz, *PM: Support for Pussy Riot, Dalai Lama hurts exports*, rugs. 11 d., 2012: <<https://zpravy.aktualne.cz/pm-support-for-pussy-riot-dalai-lama-hurts-exports/r~i:article:757072/>> [žr. 2021 – 02 – 12].

¹⁶²Vengrijos pirmininkavimo V4 programa, 2013 – 2014 metai, *2013 – 2014 Hungarian Presidency*, žr.: <<https://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/20132014-hungarian>> [žr. 2021 – 05 – 07].

¹⁶³Bendras V4 ministrų pirmininkų pareiškimas dėl situacijos Ukrainoje, Budapeštas, sausio 29 d., 2014: <<https://www.visegradgroup.eu/joint-statement-of-v4>> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁶⁴Ilgalaikė V4 šalių vizija dėl bendradarbiavimo gynybos srityje (.PDF dokumentas), kovo 14 d., 2014: <<https://www.visegradgroup.eu/download.php?docID=253>> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁶⁵Bendras V4 ministrų pirmininkų pareiškimas dėl situacijos Ukrainoje, kovo 4 d., 2014: <<https://www.visegradgroup.eu/calendar/2014/statement-of-the-prime>> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁶⁶Romanowska A., *V4 countries towards Russian aggression against Ukraine*, The Warsaw Institute Review, rugsėjo 24 d. 2018: <<https://warsawinstitute.org/v4-countries-towards-russian-aggression-ukraine/>> [žr. 2021 – 04 – 04].

Slovakija 2014 metų liepos mėn. pradėjo pirmininkavimą V4. Jos V4 darbotvarkėje pažymima Ukrainos krizės reikšmė Rytų politikoje: „Atsižvelgiant į susiklosčiusią geopolitinę padėtį, Ukrainos krizė be jokios abejonės turės įtakos tolimesniam ES ir jos rytinių kaimynių santykių vystymuisi.¹⁶⁷“ Besitęsiant Rusijos kariniams veiksams Donbase, 2014 metų gruodžio mėn. V4 diplomatijos vadovų susitikime su Ukrainos užsienio reikalų ministru Pavlo Klimkinu, V4 šalys pasidalijo atsakomybėmis dėl konkrečių Ukrainos politinio režimo transformacijos sričių¹⁶⁸. Dar daugiau, sutariama sustiprinti karinių pajėgumų sąveiką per bendros kovinės grupės sukūrimą ir dalyvaujančių šalių karinio planavimo konvergenciją. Lenkijos siūlymu, V4 palaiko idėją pratęsti Višegrado grupės ir Ukrainos bendros kovinės grupės egzistavimą nuo 2019 metų¹⁶⁹. Vis dėlto, Ukrainos krizės suvaldymo kontekste, V4 šalių sprendimų priėmimo procesas ir pozicijų formavimas nevyko sklandžiai. Skirtumai tarp V4 šalių pozicijų susiformavo vertinant Rusijos grėsmę, sankcijų veiksmingumą ir tolesnį jų taikymą bei ekonominių interesų (ypač energetikos srityje) požiūriu.

Po Krymo aneksijos ir Rusijos remiamų separatistinių judėjimų Donbaso regione, Lenkija palaikė bendrą ES politinę kryptį ir pritarė Rusijos veiksmus sankcionuojančiai pozicijai bei krizės valdymui per vadinamąjį „Normandijos ketvertą“¹⁷⁰. Nereikšminga išimti tapo negausių Lenkijos partijų parama Rusijos veiksams: prorusiškus veiksmus ES parlamente palaikė partijų „Permaina“ („Zmiana) ir „KORWiN“ atstovai¹⁷¹.

Čekija taip pat laikėsi bendros ES pozicijos. Daugiausia kritikos Rusijos atžvilgiu pateikė valdančios socialdemokratų partijos (ČSSD) užsienio reikalų ministras Lubomiras Zaoralekas ir pagrindinės opozicinės partijos „TOP 09“ atstovai. Pavyzdžiui, Zaoralekas Rusijos agresiją prieš Ukrainą lygino su Hitlerio Vokietijos veiksmais 1938 m. prieš Čekoslovakiją¹⁷². Vis dėlto, Čekijos oficiali pozicija, priešingai nei Lenkijos atveju, formavosi daug lėčiau. Pačioje pradžioje nebuvo vieningos pozicijos ženklų, todėl nesunku išvelgti politinio nenuoseklumo ženklų. Čekijos ministras pirmininkas Bohuslavas Sobotka viešai kvestionavo 2014 metų vasarą priimtų ekonominių sankcijų veiksmingumą, vyriausybė atsisakė tiekti Ukrainai ginklus, padėti modernizuoti Ukrainos karines

¹⁶⁷Slovakijos pirmininkavimo V4 programa, 2014 – 2015 metai, *2014 – 2015 Slovak Presidency*, žr.

<<https://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/20142015-slovak>> [žr. 2021 – 05 – 07].

¹⁶⁸Bendras V4 ir Ukrainos pareiškimas, gruodžio 16 d., 2014: <<https://www.visegradgroup.eu/calendar/2014/joint-statement-of-the-141217>> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁶⁹V4 ministrų pirmininkų Bratislavos deklaracija dėl bendradarbiavimo gynybos srityje gilimo, gruodžio 9 d., 2014: <<https://www.visegradgroup.eu/calendar/2014/bratislava-declaration>> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁷⁰Buras P., *Can Poland remain a leader of EU foreign policy?* European Council on Foreign Relations, vasario 5 d., 2015: <https://ecfr.eu/article/commentary_can_poland_remain_a_leader_of_eu_foreign_policy418/> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁷¹Lucas E., Pomeranzev P., *Winning the Information War: Techniques and Counter-strategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe*, Center for European Policy Analysis (CEPA) ir Legatum instituto raportas, 2016. P. 30 – 32.

¹⁷²Gniazdowski M., Groszkowski J., Sadecki A., *A Visegrad cacophony over the conflict between Russia and Ukraine*, Centre for Eastern Studies, rugsėjo 10 d., 2014: <<https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2014-09-10/a-visegrad-cacophony-over-conflict-between-russia-and-ukraine>> [žr. 2021 – 02 – 15].

pajėgas ir gydyti sužeistus Ukrainos karius. Be to, Sobotka nepritarė JAV karinių pajėgumų Vidurio-Rytų Europoje sustiprinimo idėjai¹⁷³. Vyriausybės politiką Rusijos atžvilgiu pakankamai aktyviai kritikavo ne tik Bohemijos ir Moravijos komunistų partija, kuri nepalaikė Ukrainos „pomaidaninės“ vyriausybės, bet ir kai kurie valdančiosios partijos (ČSSD) nariai¹⁷⁴. Prorusiškas pozicijas išreiškė ir buvęs Čekijos prezidentas Vaclavas Klausas bei buvęs konservatorių ministras pirmininkas Petras Nečas¹⁷⁵, Tomijo Okamuros vadovaujama dešiniųjų populistų partija „Laisvė ir tiesioginė demokratija“¹⁷⁶.

Čekijos pozicijos formavimasis pakankamai ryškiai atsiskleidžia prezidento Milošo Zemanio politiniuose pasisakymuose. Viena vertus, Zemanas Rusijos veiksmus Ukrainoje lygina su sovietų invazija į Čekoslovakiją 1968 metais¹⁷⁷, ragina Vakarų „imtis stiprių veiksmų“, įskaitant NATO pajėgų įvedimą į Ukrainą, jei Rusija bandys aneksuoti rytinę šalies dalį¹⁷⁸. Ilgainiui, Zemanas ima smerkti sankcijas Rusijai, neigti karą Ukrainoje¹⁷⁹. 2015 metų gegužės 9 dieną, minint Antrojo pasaulinio karo baigties 70 – metį, Zemanas išvyksta į oficialias Pergalės dienos iškilmes Maskvoje. Čia svarbu paminėti, Čekijos prezidentas (po 2002 metų pasitraukimo iš premjero posto) ne mažiau kaip dešimtmetį turėjo stiprių ryšių su Rusijos verslu¹⁸⁰. Galima teigti, kad dėl Zemanio pasisakymų buvo sugadinta šios valstybės reputacija Ukrainos krizės kontekste, sukurtas nepatikimos partnerės įvaizdis. Kaip bebūtų, 2015 metų liepą, Čekijos vyriausybės priimtoje užsienio politikos strategijoje yra matoma Čekijos pozicija. Joje teigiama, kad Čekijos oficialią poziciją Rusijos atžvilgiu lems Rusijos pagarba tarptautinei teisei ir jos kaimynių teritorinis integralumas ir suverenitetas“¹⁸¹. 2021

¹⁷³Willoughby I., *Sobotka: Czechs will not call for increased NATO presence in Europe*, kovo 6 d., 2014: <<https://english.radio.cz/sobotka-czechs-will-not-call-increased-nato-presence-europe-8294004>> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁷⁴Pačioje Čekijos vyriausybėje nuomonės Ukrainos atžvilgiu išsiskyrė. Pavyzdžiui, pramonės ir prekybos ministras Janas Mladekas ir parlamento nariai Stanislovas Humblis bei Jaroslavas Foldyna apkaltino Ukrainos „pomaidaninę“ vyriausybę dėl fašizmo toleravimo ir palaikymo.

¹⁷⁵„Petr Nečas promlouva: Nenuťme Rusku naše hodnoty <...>.“ [Petras Nečas kalba: neprimetinėkim Rusijai savo vertybių], „Parlamentní Listy“, birželio 9 d. 2015: < <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Petr-Necas-promlouva-Nenuťme-Rusku-nase-hodnoty-Uznali-jsme-Kosovo-nedivme-se-Krymu-Kvoty-na-imigranty-jsou-silene-Debatujme-o-konci-Schengenu-a-zavedeni-hranicnich-kontrol-378772>> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁷⁶„Čech řečeny Kafka zvalči za proruske separatisty.“ [Čekija yra žinoma kaip Kaukazo kovotoja už Rusijos separatistus], liepos 27 d., 2015: <<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/exkluzivne-cech-receny-kavkaz-valci-za-proruske-separatisty/r~7de98ec833d611e595f70025900fea04/>> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁷⁷Lazarova D., *Czech government condemns Russia's intrusion into Ukraine*, „Radio Prague International“, kovo 3 d., 2014: <<https://english.radio.cz/czech-government-condemns-russias-intrusion-ukraine-8302727>> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁷⁸“Reuters” darbuotojai, *Czech leader says NATO could offer troops to Ukraine if Russia goes beyond Crimea*, bal., 6 d., 2014: <<https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-nato-czech-idUSBREA350LY20140406>> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁷⁹Foy H., OliverCh., *Czech president Milos Zeman in war of words over Russia stance*, „Financial Times“, vasario 9 d., 2015: <<https://www.ft.com/content/b0f5c6a2-adfc-11e4-8188-00144feab7de>> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁸⁰Smolenova I., *Russia's Propaganda War*, „Forbes“, kovo 25 d., 2015: <<https://www.forbes.com/sites/realspin/2015/03/25/russias-propaganda-war/?sh=51a66ecb5bf4>> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁸¹Čekijos užsienio politikos strategija, Čekijos URM, liepos 13 d., 2015: <www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analyzy_a_koncepce/koncepce_zahranicni_politiky_cr.html> [žr. 2021 – 02 – 15].

metų balandžio mėn. Čekija priima sprendimą išsiųsti iš savo šalies 18 Rusijos diplomatų dėl 2014 m. įvykusių sprogdinimų¹⁸². Šiai pozicijai pritarė ir Zemanas.

Slovakija, kaip ir kitos ES narės, pasmerkė Krymo inkorporavimą kaip „Rusijos Federacijos tarptautinės teisės pažeidimą“¹⁸³. Visos Slovakijos parlamentinės partijos palaikė Ukrainos teritorinį integralumą; tačiau ES parlamentarė, slovakė Monika Flašíkova-Benova nesutiko su ES ir JAV pozicija dėl referendumo rengimo Kryme. Jos argumentas - vietos gyventojų daugumos teisė pasirinkti dėl Krymo ateities¹⁸⁴. Iš esmės, Slovakijos vyriausybė ir parlamentinės partijos vengė eskaluoti nesutarimus su Rusija. Tačiau iš kai kurių R. Fico pasisakymų galima teigti, kad jis nepritarė oficialiai ES politikai: Ficokelis kartus pabrėžė sankcijų Rusijai beprasmiškumą ir 2014 metų rugpjūtį perspėjo, kad Slovakija gali vetuoti svarstymus dėl sankcijų, kurie gali pakenkti Slovakijos nacionaliniams interesams¹⁸⁵. Vėliau, rugsėjo mėn., Fico konfliktą Ukrainoje apibūdino kaip geopolitinę kovą tarp Rusijos ir JAV¹⁸⁶. Nepaisant šių pasisakymų, Slovakija neblokavo sankcijų Rusijai. Tačiau Fico, lygiai taip pat kaip ir Čekijos prezidentas Zemanas, dalyvavo „Pergalės dienos“ 70 – mečio iškilmėse¹⁸⁷, vyko į Maskvą spręsti ekonominių klausimų¹⁸⁸. Galiausiai, Fico priešinosi potencialiai Ukrainos narystei NATO ir NATO karinių bazių steigimui Slovakijoje, tačiau teikė kitokio pobūdžio pagalbą, pavyzdžiui, 2014 metais dujotiekiu Vojany-Uzhgorod buvo pradėtas atvirkštinis dujų srauto tiekimas į Ukrainą¹⁸⁹. Pagrindiniai Rusijos politikos šalininkai Ukrainoje – Slovakijos komunistų partija, kuri neturi savo atstovų parlamente, ir jos valdomos nevyriausybinių organizacijos. Pati komunistų partija Slovakijoje nėra populiari¹⁹⁰. Vis tik kritika Vakarų pozicijai dėl Rusijos veiksmų buvo išsakoma ir per kitus kanalus¹⁹¹. Tuo tarpu, Centro dešinės opozicija (SDKU-DS, Laisvės ir solidarumo partija (SaS) ir NOVA) kaltino Fico dėl prorusiškos politikos.

¹⁸²Kremlin Watch Team, *Rusijos karinė ataka Čekijos teritorijoje: detalės, implikacijos ir tolimesni veiksmai*, Informna palm: European Values Center for Security Policy, žr. 15 min.lt, balandžio 23 d.:<<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/karine-rusijos-ataka-cekijos-teritorijoje-detales-implikacijos-ir-busimi-zingsniai-57-1491814>> [žr. 2021 – 04 – 24].

¹⁸³Slovakijos parlamento deklaracija dėl situacijos Ukrainoje, rezoliucija nr. 1060, Bratislava, kovo 18 d., 2014.

¹⁸⁴„The Slovak Spectator“ darbuotojai, *MEP: Not recognising Crimea referendum is irresponsible*, „The Slovak Spectator“, kovo 18 d., 2014: <<https://spectator.sme.sk/c/20050140/mep-not-recognising-crimea-referendum-is-irresponsible.html>> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁸⁵„Reuters“ darbuotojai, *Slovak PM slams sanctions on Russia, threatens to veto new ones*, „Reuters“, rugpjūčio 31 d., 2014:<<https://www.reuters.com/article/us-eu-summit-sanctions-slovakia/slovak-pm-slams-sanctions-on-russia-threatens-to-veto-new-ones-idUKKBN0GU0YE20140830>> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁸⁶Rousek L., *Slovakia Warns of Danger of Wider Ukraine Conflict*, „The Wall Street Journal“, gruodžio 2 d., 2014: <www.wsj.com/articles/slovakia-warns-of-danger-of-wider-ukraine-conflict-1417541937> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁸⁷Lenkijos ir Vengrijos vadovai, reikšdami nepasitenkinimą dėl Rusijos agresyvios politikos, atsisakė Rusijos kvietimo į „Pergalės dienos“ minėjimą.

¹⁸⁸Groszkowski J., Kardas S., *Prime Minister Fico's Russian card*, Centre for Eastern Studies: OSW Commentary, nr. 175, 2015.

¹⁸⁹Vilikovska Z., *Fico and Yatsenyuk open reverse gas flow pipe*, „The Slovak Spectator“, rugs. 3 d., 2014: <<https://spectator.sme.sk/c/20051881/fico-and-yatsenyuk-open-reverse-gas-flow-pipe.html>> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁹⁰Komunistų partija Slovakijos parlamente neturi vietų, o jos atstovas per prezidento rinkimus surinko vos 0,64 proc. balsų.

¹⁹¹Kritiką Rusijos atžvilgiu išreiškė Europos reikalų komiteto vadovas parlamente Luboš Blaha, kairysis liberalų publicistas Eduardas Chmelaras. Pastarasis netgi įkūrė specialų politinį judėjimą „SEN“, kurio tikslas – sunaikinti NATO.

Slovakijos prezidentas Andriejus Kiska, palaikomas centro dešiniųjų opozicijos, kritiškai vertino Rusijos užsienio politiką, atmetė Rusijos siūlymus vykti į Maskvą dėl Rusijos įvykdytos Krymo aneksijos ir konflikto Rytų Ukrainoje¹⁹².

Pastaruoju metu Vengrija palaiko glaudžius ryšius su Rusija. Nors Vengrija ir kitos V4 šalys pasmerkė Krymo aneksiją, 2014 metų kovo mėn. pradžioje V. Orbanas konstatavo, kad „Vengrija nėra [Rusijos-Ukrainos] konflikto dalimi“¹⁹³. Pagrindiniai Vengrijos prioritetai – palanki vengrų mažumos padėtis Ukrainos Užkarpatėje¹⁹⁴ ir geri ekonominiai santykiai. Orbanas bene labiausiai nepritarė ES ekonominėms sankcijoms Rusijai. Jis manė, kad ekonominių sankcijų taikymas – Europos „šūvis sau pačiai į koją“ ir tai jai kenkia¹⁹⁵. 2015 metų birželio mėn. Vengrija buvo viena iš nedaugelio Europos valstybių (be Suomijos, Austrijos ir Slovakijos), kurios vedė dvišales derybas su Rusijos prezidentu V. Putinu. Pats Putinas 2015 m. vasario mėn. lankėsi Budapešte. Nors planuojama dvišalė Rusijos ir Vengrijos sutartis dėl dujų tiekimo nebuvo pasirašyta, Orbanas ir Putinas išreiškė norą toliau bendradarbiauti, ieškant naujų sprendimų po „Pietų srauto“ dujotiekio projekto nesėkmės¹⁹⁶. Tiek Rusijai, tiek Vengrijai pastarasis vizitas nebuvo politiškai neutralus: Putinui tai buvo proga įrodyti, kad ES yra silpna ir susiskaldžiusi, o Orbanui – kad pablogėjus santykiams su ES ir JAV – Vengrija gali turėti alternatyvių partnerių. Tačiau Orbanas išliko ištikimas narystėms ES ir NATO, pritarė pozicijai dėl Ukrainos teritorinio vientisumo¹⁹⁷. Vis dėlto, Orbano pritarimą galima suvokti kaip pragmatinio skaičiavimo rezultata¹⁹⁸.

Taigi net ir V4 priėmus bendrus nutarimus per Ukrainos krizę, V4 šalių požiūriai sprendimų priėmimo proceso metu skyrėsi Rusijos grėsmės suvokime, ekonominių/nacionalinių interesų požiūriu ir dėl sankcijų prieš Rusiją veiksmingumo. Jeigu iki Ukrainos krizės vienintelė Lenkija išsiskyrė antagonistine ir kategoriška pozicija dėl santykių su Rusija, tai karo Ukrainoje metu visos šalys nusprendė sekti Lenkijos keliu. Tiesa, iš giluminės analizės galima daryti išvadą, kad tiek Slovakijai, tiek Čekijai, tiek Vengrijai būti Ukrainos šalininkais nebuvo lengva užduotis, nes bet

¹⁹²Bne Intelli News, *Central Europe split by Moscow's WWII ceremony*, kovo 19 d., 2015: <<https://www.intellinews.com/central-europe-split-by-moscow-s-wwii-ceremony-500445351/?archive=bne>> [žr. 2021 – 02 – 15]

¹⁹³Feher, M., *Hungary Not Part of Russia-Ukraine Conflict, Premier Orban Says*, “The Wall Street Journal”, kovo 4 d., 2014: <www.wsj.com/articles/BL-NEB-7413> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁹⁴Gardner A., *Orban to Ukraine: give Hungarians autonomy*, “Politico.eu”, gegužės 15 d., 2014: <www.politico.eu/article/orban-to-ukraine-give-hungarians-autonomy/> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁹⁵Szakacs G., *Europe 'shot itself in foot' with Russia sanctions: Hungary PM*, „Reuters”, rugpjūčio 15 d., 2014: <www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-sanctions-hungary-idUSKBN0GF0ES20140815> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁹⁶Sadecki A., *Putin in Budapest: overcoming isolation*, Centre for Eastern Studies, vasario 18 d., 2015: <www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2015-02-18/putin-budapest-overcoming-isolation> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁹⁷Fidesz: *Hungary supports preserving Ukraine's territorial integrity*, “Dailynews Hungary”, birželio 6 d., 2014: <<https://dailynewshungary.com/fidesz-hungary-supports-preserving-ukraines-territorial-integrity/>> [žr. 2021 – 02 – 15].

¹⁹⁸Toth C., *Full text of Victor Orban's speech at Baile Tuznad (Tusnadfurdo) of 26 July 2014*, liepos 29 d., 2014: <<https://budapestbeacon.com/full-text-of-viktor-orbans-speech-at-baile-tusnad-tusnadfurdo-of-26-july-2014/>> [žr. 2021 – 02 – 15].

kokia pozicija per Ukrainos krizę galėjo lemti santykių su Rusija kokybę. Šiose šalyse, priešingai nei Lenkijoje, tebevyrauja intensyvios diskusijos, politinio elito nuomonių įvairovė dėl santykio su Rusija. Tačiau, drįstu teigti, kad Rusijos sukelta Ukrainos krizė buvo pakankamai stiprus veiksnys, kuris valstybes (net ir nenoromis) skatino užimti priešingą Rusijai poziciją. Tai atsispindi ne tik tarp V4 šalių, bet ir visoje ES. Daugelis Europos šalių, įskaitant Vokietiją, nusprendė netoleruoti Rusijos agresijos Ukrainoje, laikytis kategoriškesnės politikos, pakeisti santykių su Rusija kursą. Nors V4 priėmė bendrus sprendimus, dėl įvairių veiksmų poveikio sunku kalbėti apie V4 sprendimų priėmimo proceso efektyvumą.

3.3.3. V4 sprendimų priėmimo proceso problema Rusijos santykių ir Ukrainos krizės kontekste

V4 bendradarbiavimą santykiuose su Rusija iki Ukrainos krizės apsinkino skirtingi veiksniai. Po SSRS griūties V4 šalys palaiko dvišalius santykius su Rusija, ilgainiui šių santykių ašimi tampa ekonominiai, energetiniai ir žmogaus teisių klausimai, kurie sprendžiami nacionaliniame lygmenyje, tuo tarpu, atsiribojama nuo daugelio kitų saugumo ir užsienio politikos klausimų. Išimtimi tapo V4 susitelkimas 2007 metais dėl Rusijos sprendimo blokuoti mėsos eksportą iš Lenkijos, tačiau V4 šalių susivienijimui akivaizdžiai darė įtaką tarptautinė bendruomenė, įskaitant ES. Iš esmės, tarp V4 šalių ir Rusijos išivyravo pragmatiniai dvišaliai santykiai. Prieš Ukrainos krizę nei pagrindiniuose V4 dokumentuose, nei Rusijos užsienio politikos gairėse nėra tiesiogiai įvardijamos V4-Rusijos santykių pusės. V4 (kaip organizacijos) santykio su Rusija arba nėra, arba jis nėra tiesioginis. Be to, pati Rusija nori spręsti rūpimus klausimus už V4 ribų, t. y. nacionaliniame lygmenyje.

Per Ukrainos krizę V4 sprendimų priėmimo procesas santykiuose su Rusija yra efektyvus. Nors V4 šalių požiūriai sprendimų priėmimo proceso metu skyrėsi, pavyko priimti bendrus nutarimus. Vengrijos pirmininkavimo V4 metu, pažymima V4-Ukrainos ypatingų santykių reikšmė. 2014 metų sausio 29 d. V4 ministrų pirmininkų viršūnių susitikime, išreikštas Ukrainos opozicijos palaikymas ir V4 įsipareigojimas teikti pagalbą Ukrainai ES integracijos kelyje. Slovakijos 2014 – 2015 metų V4 darbotvarkėje atsiskleidžia Ukrainos krizės sprendinio svarba tolimesniuose santykiuose tarp ES, įskaitant V4 šalis, ir Rytų kaimynių. Kitaip tariant, V4 pirmininkaujančioms valstybėms pavyko suderinti šalių interesus ir priimti bendras darbotvarkes, tačiau tolimesnis V4 šalių santykis su Rusija priklausė nuo Ukrainos krizės sprendinio. Jeigu iki Ukrainos krizės vienintelė Lenkija išsiskyrė antagonistine ir kategoriška pozicija dėl santykių su Rusija, tai karo Ukrainoje metu visos šalys nusprendė sekti Lenkijos keliu. Nors V4 priėmė bendrus sprendimus dėl skirtingų V4 šalių nacionalinių interesų įtakos, sunku kalbėti apie V4 sprendimų priėmimo proceso efektyvumą.

Iš giluminės analizės galima daryti išvadą, kad tiek Slovakijai, tiek Čekijai, tiek Vengrijai būti Ukrainos šalininkais nebuvo lengva užduotis, nes bet kokia pozicija per Ukrainos krizę galėjo lemti

santykių su Rusija kokybę. Be to, skyrėsi šalių požiūriai dėl Rusijos grėsmės suvokimo, ekonominių interesų, sprendimo didinti karines išlaidas, galiausiai, dėl Ukrainos kontekste taikomų sankcijų prieš Rusiją veiksmingumo. Šiose šalyse, priešingai nei Lenkijoje, tebevyrauja intensyvios diskusijos, politinio elito nuomonių įvairovė dėl santykio su Rusija. Nors Lenkija ir Čekija nuolat pasisakė už bendrus ES veiksmus, tik Lenkijos piliečiai vieningai (77 proc.) palaikė griežtesnių sankcijų Rusijai dėl veiksmų Ukrainoje idėją¹⁹⁹. Tuo tarpu, Slovakija, Vengrija ir Čekija²⁰⁰ bandė atlikti tarpininko vaidmenį tarp Ukrainos ir Rusijos okupantų. Geriausi to pavyzdžiai – 2015 metų kovo 6 – 7 dienomis Slovakijos mieste Košicėje vykusio konferencija „Kelias į taiką“, kurią organizavo valdančiosios „Smer – Socialinės demokratijos“ partijos narys (buvęs Slovakijos parlamento pirmininkas) Pavolis Paška, ir Vokietijos – Rusijos forumas²⁰¹. Taigi jautrūs klausimai, kurie gali lemti santykių su Rusija pobūdį, pvz. Vengrijai rūpima tautinių mažumų tema Ukrainoje arba sankcijų Rusijai palaikymas, nėra įtraukiami į V4 darbotvarkes²⁰².

Tačiau, drįstu teigti, kad Rusijos sukelta Ukrainos krizė buvo pakankamai stiprus veiksnys, kuris valstybes (net ir nenoromis) skatino užimti priešingą Rusijai poziciją. Tai atsispindi ne tik tarp V4 šalių, bet ir visoje ES. Daugelis Europos šalių, įskaitant Vokietiją, nusprendė netoleruoti Rusijos agresijos Ukrainoje, laikytis kategoriškesnės politikos, pakeisti santykių su Rusija kursą.

Atsižvelgiant į V4 arba V4 šalių santykių su Rusija pobūdį prieš Ukrainos krizę, V4 šalių susitelkimui ir V4 bendradarbiavimui Ukrainos krizės kontekste įtaką darė tarptautinis spaudimas – ypač iš ES. Besitęsianti Rusijos agresija Ukrainoje skatino tokių veiksmų netoleranciją Europoje – net ir tarp Europos valstybių, kurios turi didelių ekonominių-verslo interesų Rusijoje. Pavyzdžiui, Lianos Fix straipsnyje *The Different 'Shades' of German Power: Germany and EU Foreign Policy during the Ukraine Conflict* analizuojamas svarbus Vokietijos užsienio politikos pokytis 2014–2015 metais²⁰³. Pastebima, kad Ukrainos krizės kontekste, Vokietija imasi ryžtingos pozicijos perkeičiant diskursą ir ES politikos turinį, Rusijos atžvilgiu. Autorė remiasi Barnetto ir Duvallo *galios* taksonomija²⁰⁴ ir pažymi, kad Vokietija yra centrinė politikos formavimo ašis – santykiyje tarp ES ir Rusijos per Ukrainos krizę. Argumentuojama, kad ši šalis panaudojo savo *institucine galia*

¹⁹⁹Forbrig J., *A Region Disunited? Central European Responses to the Russia-Ukraine crisis*, The German Marshall Fund of the United States: Strengthening Transatlantic Cooperation, Europe Policy Paper, nr. 1, 2015. P. 35.

²⁰⁰Dostal, V., Eberle J., *Agenda pro českou zahraniční politiku 2015*, Prague: Association for International Affairs, 2015. P. 48.

²⁰¹Žr. *Pro-Russia conference to open in Košice*, “Slovak Spectator”, kovo 5 d. 2015; Taip pat, *The Košice conference about Ukraine ended vaguely*, “Slovak Spectator”, kovo 9 d., 2015.

²⁰²Dangerfield M., *The contribution of the Visegrad Group of the European Union's "Eastern" policy: Rhetoric or reality?* Žr. Gower, J., Timmins G., *The European Union, Russia and the Shared Neighbourhood*, Londonas: Routledge, Europe-Asia Studies, University of Glasgow, 2011. P. 52 – 54.

²⁰³Fix, L., *The Different 'Shades' of German Power: Germany and EU foreign Policy during the Ukraine Conflict*, German Politics (27), nr. 4, 2018.

²⁰⁴Barnett M. ir Raymond D., *Power in International Politics*, International Organisations (59), 2005. P. 39 – 75.

perkeičiant politines darbotvarkes, praktikas, politinę veiklą ES institucijose, taip pat naudojosi agreguota ES institucine galia (kas yra daugiau nei valstybių-narių galių suma), siekiant trokštamo poveikio. Liana Fix atranda, kad ES valdymo sistema nesudaro pernelyg didelių kliūčių Vokietijos sistemai, t. y. jos atitinka viena kitą – tas atitikimas reiškiasi per Ukrainos krizės valdymą ir, tikėtina, turi įtakos galutinei ES politikos išdava. Nepaisant to, kad Vokietijos *Machtpolitik* santykiuose su Rusija yra daug kompleksiškesnė, t. y. istoriškai-cikliškai išgyvenanti atšilimo ir atšalimo laikotarpius, galima kalbėti apie Vokietijos įtaką ES pozicijai dėl Rusijos veiksmų Ukrainoje. Taigi ES, įskaitant Vokietiją, nusprendė netoleruoti Rusijos agresijos Ukrainoje, laikytis kategoriškesnės politikos, keisti santykių su Rusija kursą, o V4 šalys tiesiog palaikė šiuos sprendimus.

Apsikritai galima kalbėti apie V4-Rusijos abipusio dėmesio nebuvimą. Rusija nėra linkusi bendradarbiauti per V4 formatą bei nemato V4 kaip regioninio veikėjo: Rusija nenori turėti jokio tiesioginio santykio su Višegrado grupe. Tuo tarpu, V4 išryškėja ne tik atsargių pozicijų Rusijos atžvilgiu tendencija, bet ir Rusijos įvardijimo vengimas. V4 darbotvarkėse/pirmininkavimo programose Rusija nėra minima iki 2008 – 2009 metų Lenkijos V4 pirmininkavimo pradžios. Šių metų V4 programoje²⁰⁵ Rusija yra paminėta vos kelis kartus, pažymint bendrą V4 šalių santykį su Rusija, bet per kitas valstybes, ar valstybių grupes, pozicijas tam tikrais klausimais²⁰⁶. 2009 – 2010 metų Vengrijos V4 pirmininkavimo programoje²⁰⁷ nurodomas ketinimas remtis „V4+“ ekspertų lygmens dialogu su Rusija dėl ES ir Rusijos santykių, kuris buvo inicijuotas prieš metus, t. y. Lenkijos V4 pirmininkavimo metu. Taip pat minimas glaudesnis bendradarbiavimas su Rusija žemės ūkio produktų prekybos ir turizmo srityse. Kalbant apie 2010 – 2011 metų Slovakijos programą²⁰⁸, santykis su Rusija apibrėžiamas tik vienintelėje vietoje – turizmo srityje. Net Rusijos agresijos prieš Ukrainą kontekste, kai pirmininkavo Vengrija, o vėliau – Slovakija, Rusija minima tik po vieną kartą kartu su kitomis valstybėmis arba jų grupėmis (pvz. Rytų Partnerystės šalimis) skiltyje apie turizmą²⁰⁹. Tik po kiek laiko, t. y. 2016 – 2017 metų Lenkijos pirmininkavimo metu apibrėžiamas „unikali istorinė santykių su Rusija patirtis“, tačiau laikantis bendros ES pozicijos ir nuorodų į

²⁰⁵Lenkijos pirmininkavimo V4 programa, *Programme of the Polish Presidency of the Visegrad Group*, 2008 – 2009: <<https://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/2008-2009-polish-110412>> [žr. 2021 – 03 – 16].

²⁰⁶Apibrėžiant V4 santykį su Rusija apsiribojama bendro pobūdžio, atsargiais teiginiais. Pavyzdžiui, teigiama, kad V4 bendradarbiaus su kitomis valstybėmis Europoje ir Kaukaze, „atsižvelgiant į tarptautinio saugumo iššūkius, kurie susiję su Rusija ir su Kaukazo šalimis“.

²⁰⁷Vengrijos V4 pirmininkavimo programa, 2009 – 2010 *Hungarian Presidency*, 2009: <<https://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/2009-2010-hungarian-110412>> [žr. 2021 – 03 – 16].

²⁰⁸Slovakijos V4 pirmininkavimo programa, 2010 – 2011 *Slovak Presidency*, 2010: <<https://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/2010-2011-slovak-110412>> [žr. 2021 – 03 – 16].

²⁰⁹Vengrijos V4 pirmininkavimo programos, 2013 – 2014 *Hungarian Presidency*, 2013: <<https://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/20132014-hungarian>>; Slovakijos V4 pirmininkavimo programa, 2014 – 2015 *Slovak Presidency*, 2014: <<https://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/20142015-slovak>> [žr. 2021 – 03 – 16].

tarptautinės teisės principus²¹⁰. Tokia V4 darbotvarkių formulavimo tendencija išlieka iki šių dienų: Lenkija savo 2020 – 2021 metų programoje konkretų santykį su Rusija apibrėžia tik per turizmą su kitomis penkiomis valstybėmis ir Artimųjų Rytų šalimis²¹¹. Taigi galima teigti, kad V4 sprendimų priėmimo procese tiesioginis santykis su Rusija nėra prioritetas, jis lieka paribiuose ir netampa darbotvarkių dalimi. Tik per Ukrainos krizę yra pastebima vieninga, bet atsargi, Rusijos veiksmus kritikuojanti, V4 pozicija, kuri, beje, yra priklausanti nuo tarptautinės politikos dėsnių.

Ilgainiui, Ukrainos krizė parodė, kad sunkiai pasiektas V4 konsensusas dėl Ukrainos yra trapus²¹². Nors ES ir Rusijos konfliktas darskart išryškino faktą, kad visos V4 valstybės gali bendradarbiauti, tačiau santykiuose su Rusija kai kurios V4 šalys (ypač Vengrija ir Slovakija) vis dar laikosi pragmatizmo principo, skirtingai suvokia su Rusija susijusias grėsmes nacionaliniam saugumui, iškelia ekonominius interesus. V4 šalių santykiui su Rusija ir V4 efektyvumui įtaką daro tarptautinė bendruomenė – ypač ES. Šiame kontekste sumenksta V4 pirmininkaujančių valstybių interesų derinimo ir darbotvarkių formavimo veiksnys. „Višegradizacijos“ santykiuose su Rusija trūkumas, neturi tiesioginės įtakos V4 bendradarbiavimui kitose srityse. Kai kurie strateginiai tikslai, tokie kaip energijos transportavimo maršrutų diversifikavimas, bendradarbiavimas gynybos, aplinkos ir klimato klausimais, pagalba Ukrainos politinio režimo transformaciniams procesams, išlieka V4 prioritetais.

Išvados

Šiame darbe V4 sprendimų priėmimo procesą vadinau *efektyviu*, jei šalys bendradarbiauja, t. y. šalims pavyksta suformuoti bendrą V4 poziciją. Jo metu laikiausi prielaidos, kad organizacijos efektyvumas priklauso nuo kelių svarbesnių veiksnių: 1) V4 šalių nacionalinių interesų sutapimo ir nesutapimo prioritetingose užsienio politikos ir saugumo srityse ir 2) V4 pirmininkaujančios valstybės vaidmens, derinant šalių interesus ir formuojant bendrą V4 darbotvarkę. Atsižvelgiant į tai, kad V4 šalys dėl įvairių priežasčių gali rinktis ir nebendradarbiavimo kelią, susilaikymą nuo dalyvavimo V4 bendros pozicijos formavimo procese, kėliau pagrindinį darbo klausimą: *kada* Višegrado grupės narės yra linkusios bendradarbiauti ir nebendradarbiauti? Ieškant atsakymo į šį klausimą, aptariau V4 formaluosius/institucinius, sprendimų priėmimo procedūrinius aspektus ir atlikau V4 sprendimų priėmimo proceso analizę pagal tris bendradarbiavimo atvejus.

²¹⁰Lenkijos pirmininkavimo V4 programa, *Program of the Polish Presidency in the Visegrad Group*, 2016:<<https://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/program-of-the-polish>> [žr. 2021 – 03 – 16].

²¹¹Lenkijos pirmininkavimo V4 programa, 2020/2021 *Polish Presidency*, 2020:<<https://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/2020-2021-polish>> [žr. 2021 – 03 – 16].

²¹²Diskusijose dėl Rusijos veiksmų Ukrainoje ir tolimesnių ES sankcijų paketų Čekija, Slovakija ir Vengrija yra skeptiškos. Vienintelė Lenkija laikosi griežtos-antagonistinės, tačiau nuoseklios pozicijos Rusijos atžvilgiu.

V4 sprendimų priėmimo institucinė sąranga sukuria intensyvios valstybių sąveikos galimybę bent trijose valdžios struktūrose: prezidentinėje, parlamentinėje ir vyriausybiniėje. V4 bendradarbiavimo būdas yra daugiau tarpvyriausybiniškas, nebiurokratinis (išskyrus TVF). Jo turinys siejamas su bendrų projektų įgyvendinimu, ypatingą dėmesį telkiant glaudžiam bendradarbiavimui su panašiomis organizacijomis ir valstybėmis V4 regione. Sprendimų priėmimo mechanizmo pobūdis leidžia kalbėti apie šalių interesų derinimo galimybę. V4 darbotvarkės formavimas priklauso nuo V4 pirmininkaujančios valstybės interesų ir V4 šalių bendro intereso. Tai reiškia, kad Višegrado grupei pirmininkaujanti šalis turi atsižvelgti į kitų šalių interesus. Jei nėra vieningos pozicijos, nėra konsensuso, tam tikras klausimas į darbotvarkę nėra įtraukimas. Galima skirti dvi Višegrado grupės bendradarbiavimo dimensijas – vidinę ir išorinę. Pagrindinis skirtumas tarp jų – santykinai didesnis vidinio bendradarbiavimo priklausymas nuo procedūrinių V4 sprendimo priėmimo taisyklių ir mažesnis priklausymas nuo išorinių struktūrų. Taigi V4 bendradarbiavimą lemia V4 narių nacionalinių interesų sutapimas prioritetinėse užsienio politikos ir saugumo srityse ir kompromiso galimybė, V4 pirmininkaujančios valstybės darbotvarkės prioritetai ir tarptautinės bendruomenės įtaka.

Migracijos krizės atvejis parodė, kad V4 glaudžiai bendradarbiavo. Visų pirma, sutapo V4 šalių nacionaliniai interesai: V4 šalys sutaria dėl bendros pozicijos, jos laikosi ES politikos atžvilgiu. Jas vienija siekis išsaugoti suverenumą migracijos politikoje, grėsmės nacionaliniam saugumui suvokimas – atvykėliai, kurių integracija kelia iššūkius. Antra, V4 pirmininkaujančių valstybių vaidmuo, derinant šalių interesus ir formuojant darbotvarkę, buvo simbolinis, nes visų valstybių pamatiniai interesai dėl migracijos politikos sutapo. Tyrimas parodė, kad V4 sprendimams ir bendrų pozicijų susiformavimui darė įtaką V4 išorinio bendradarbiavimo struktūra – Europos Sąjunga: ES Komisijos 2015 metų pozicija dėl privalomų migrantų kvotų taikymo ES valstybėse sustiprino V4 šalių bendradarbiavimo poreikį.

Rytų Kaimynystės politikos atveju, V4 taip pat bendradarbiavo, tačiau tik formaliai. Pirma, nors iš giluminės analizės paaiškėjo, kad Lenkijos nacionalinis interesas yra santykinai didesnis aktyvumas Rytų kaimynystėje (įskaitant Ukrainą), nei likusių V4 narių, pamatiniai V4 šalių interesai sutapo. Visos V4 šalys, išskyrus Lenkija, nebuvo suinteresuotos imtis radikalių permąnų ES Rytų politikoje, siekiant pradėti ES Rytų Partnerystės iniciatyvą, todėl V4 bendradarbiavimas įgavo deklaratyvią formą pagal ES siūlomą politiką. Antra, V4 pirmininkaujančių valstybių vaidmuo, derinant šalių interesus, nebuvo reikšmingas, nes šalys tiesiog pritarė nuosaikiems ES politiniams siūlymams, galiausiai, Lenkija nusprendė aktyviai bendradarbiauti su Švedija. Kitaip tariant, pirmininkaujančios valstybės nebuvo pakankamai reikšios formuojant bendrą V4 darbotvarkę, todėl, trečia, V4 bendradarbiavimas persikėlė į ES lygmenį, siekiant pritariti bendrai ES valstybių politikai.

V4 nebendradarbiavo santykiuose su Rusija prieš Ukrainos krizę, tačiau bendradarbiavo per Ukrainos krizę. Visų pirma, prieš Ukrainos krizę nėra bendro V4 šalių intereso bendradarbiauti Rusijos atžvilgiu. V4 šalys palaikė dvišalius santykius su Rusija, ilgainiui, šių santykių ašimi tapo ekonominiai, energetiniai ir žmogaus teisių klausimai, kurie buvo sprendžiami nacionaliniame lygmenyje, tuo tarpu, V4 šalys atsiribojo nuo kitų saugumo ir užsienio politikos klausimų. Galiausiai, pagrindiniuose V4 dokumentuose ir Rusijos užsienio politikos gairėse nėra tiesiogiai apibrėžiamas V4-Rusijos santykis. Be to, pati Rusija nori spręsti rūpimus klausimus nacionaliniame lygmenyje. Išimtimi tapo V4 susitelkimas 2007 metais dėl Rusijos sprendimo blokuoti mėsos eksportą iš Lenkijos, tačiau V4 šalių susivienijimui darė įtaką tarptautinė bendruomenė – ypač ES.

Per Ukrainos krizę V4 sprendimų priėmimo procesas santykiuose su Rusija yra efektyvus. Pirma, nors V4 šalių požiūriai sprendimų priėmimo proceso metu skyrėsi, joms pavyko priimti bendrus nutarimus. Net ir V4 priėmus bendrus nutarimus per Ukrainos krizę, V4 šalių požiūriai sprendimų priėmimo proceso metu skyrėsi Rusijos grėsmės suvokime, ekonominių/nacionalinių interesų požiūriu ir dėl sankcijų prieš Rusiją veiksmingumo. Antra, per Ukrainos krizę V4 pirmininkaujančioms valstybėms pavyko suderinti šalių interesus ir priimti bendras darbotvarkes. Trečia, V4 šalių santykiui su Rusija ir V4 sprendimų priėmimo proceso efektyvumui darė įtaką ES. Šiame kontekste sumenksta V4 nacionalinių interesų sutapimo ir pirmininkaujančių valstybių interesų derinimo ir darbotvarkių formavimo veiksniai.

Atsižvelgiant į šio tyrimo išvadas, būtina papildyti darbo pradžioje suformuluotą ginamąją tezę, nes V4 šalių bendradarbiavimui ir nebendradarbiavimui, priimant sprendimus, daro įtaką ne tik V4 šalių nacionalinių interesų sutapimas ir nesutapimas, V4 pirmininkaujančios valstybės gebėjimas derinti šalių narių interesus ir siekti kompromisinio sprendimo, bet ir V4 išorinio bendradarbiavimo veiksnys – ES narių bendros pozicijos ir politiniai sprendimai.

Šaltinių ir literatūros sąrašas

Internetiniai šaltiniai

- Aktualne.cz, *PM: Support for Pussy Riot, Dalai Lama hurts exports*, rugs. 11 d., 2012: <<https://zpravy.aktualne.cz/pm-support-for-pussy-riot-dalai-lama-hurts-exports/r~i:article:757072/>> [žr. 2021 – 02 – 12].
- Barber, T., *Switch-off Ends Czech Life Support Presidency*, „Financial Times“, birželio 16 d., 2009: <www.ft.com/content/ec98d840-5a95-11de-8c14-00144feabdc0> [žr. 2021 – 03 – 13].
- Bne Intelli News, *Central Europe split by Moscow's WWII ceremony*, kovo 19 d., 2015: <<https://www.intellinews.com/central-europe-split-by-moscow-s-wwii-ceremony-500445351/?archive=bne>> [žr. 2021 – 02 – 15].
- Buras P., *Can Poland remain a leader of EU foreign policy?* „European Council on Foreign Relations“, vasario 5 d., 2015: <https://ecfr.eu/article/commentary_can_poland_remain_a_leader_of_eu_foreign_policy418/> [žr. 2021 – 02 – 15].
- Chyong C. K., Tcherneva V., *Europe's vulnerability on Russian gas*. „European Council on Foreign Relations“, kovo 17 d. 2015: <https://ecfr.eu/article/commentary_europes_vulnerability_on_russian_gas/> [žr. 2021 – 02 – 12].
- Ciensi, Jan., *Why Poland doesn't want refugees?* „Politico“, geg. 17 d., 2017: <<https://www.politico.eu/article/politics-nationalism-and-religion-explain-why-poland-doesnt-want-refugees/>> [žr. 2020 – 12 -29].
- Cunningham B., *'We protect Slovakia'*, „Politico“, vasario 10 d., 2016: <<https://www.politico.eu/article/slovakia-fico-migrants-refugees-asylum-crisis-smer-election/>> [žr. 2020 – 12 – 30].
- ČSSD, Ministras pirmininkas Bhuslavo Sobotka, Bhuslavo Sobotka, *Rozhovor predsedy vlady Bohuslava Sobotky pro denik Pravo*, gruodžio 19 d. 2015: <<https://www.cssd.cz/media/cssd-v-mediich/rozhovor-predsedy-vlady-bohuslava-sobotky-pro-denik-pravo>> [žr. 2020 – 12 – 19].
- Daily News Hungary, *Official: V4 countries to contribute police for protection of southern border*, spalio 15 d., 2015: <<https://dailynewshungary.com/official-v4-countries-to-contribute-police-for-protection-of-southern-border/>> [žr. 2020 – 12 – 29].
- Daily news Hungary, *Fidesz: Hungary supports preserving Ukraine's territorial integrity*, birželio 6 d., 2014: <<https://dailynewshungary.com/fidesz-hungary-supports-preserving-ukraines-territorial-integrity/>> [žr. 2021 – 02 – 15].
- Dempsey J., *Bush looking for new partner in East Europe – Europe – International Herald Tribune*, „New York Times“, birželio 21 d., 2006: <<https://www.nytimes.com/2006/06/21/world/europe/21iht-hungary.2022669.html>> [žr. 2021 – 04 – 03].
- Dempsey, J., *Witold Waszczykowski and the New Sound from Warsaw*, „CarnegieEurope“, kovo 17 d., 2016: <<https://carnegieeurope.eu/strategieurope/63057>> [žr. 2021 – 03 – 15].
- Deutsche Welle, *Poland abandons promise to take in refugees after Brussels attacks*, 2015: <<https://www.dw.com/en/poland-abandons-promise-to-take-in-refugees-after-brussels-attacks/a-19137258>> [žr. 2020 – 12 – 30].
- Euractive, *Hungary's PM Orbancalls EU refugee quota plan 'mad'*, geg. 8 d. 2015: <<https://www.euractiv.com/section/all/news/hungary-s-pm-orban-calls-eu-refugee-quota-plan-mad/>> [žr. 2020 – 12 – 30].
- Euroactiv, *Many EU countries say "no" to immigration quotas*, birželio 8 d., 2015: <<https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/many-eu-countries-say-no-to-immigration-quotas/>> [žr. 2021 – 03 – 03].

Euroactive, *Hungary to build fence at Serbian border*, birž. 17, 2015: <<https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/hungary-to-build-fence-at-serbian-border/>> [žr. 2020 – 12 – 30].

Euroactive, *Orban says migrant crisis is 'Germany's' problem*, rugs. 3 d., 2015: <<https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/orban-says-migrant-crisis-is-germany-s-problem/>> [žr. 2020 – 12 – 30].

European Parliamentary Research Service Blog, *Migration and Asylum in the EU: Animated Infographic*, 2016: <<https://epthinktank.eu/2016/05/10/migration-and-asylum-in-the-eu-animated-infographic/>> [žr. 2020 – 12 – 29].

Feher, M., *Hungary Not Part of Russia-Ukraine Conflict, Premier Orban Says*, “The Wall Street Journal”, kovo 4 d., 2014: <www.wsj.com/articles/BL-NEB-7413> [žr. 2021 – 02 – 15].

Foy H., OliverCh., *Czech president Milos Zeman in war of words over Russia stance*, „Financial Times“, vasario 9 d., 2015: <<https://www.ft.com/content/b0f5c6a2-adfc-11e4-8188-00144feab7de>> [žr. 2021 – 02 – 15].

Frum, D., *The Toxic Politics of Migration in the Czech Republic*, “The Atlantic”, spal. 23 d., 2017: <<https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/10/czech-elections/543669/>> [žr. 2020 – 12 – 30].

Gardner A., *Orban to Ukraine: give Hungarians autonomy*, “Politico.eu”, gegužės 15 d., 2014: <www.politico.eu/article/orban-to-ukraine-give-hungarians-autonomy/> [žr. 2021 – 02 – 15].

Gniazdowski M., Groszkowski J., Sadecki A., *A Visegrad cacophony over the conflict between Russia and Ukraine*, Centre for Eastern Studies, rugsėjo 10 d., 2014: <<https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2014-09-10-a-visegrad-cacophony-over-conflict-between-russia-and-ukraine>> [žr. 2021 – 02 – 15].

Hovet J., Balmforth R., *Czechs give asylum to spouse of Ukraine's Tymoshenko*, “Reuters”, sausio 6 d., 2012: <www.reuters.com/article/ukraine-tymoshenko-czech/czechs-give-asylum-to-spouse-of-ukraines-tymoshenko-idINDEE8050FQ20120106?edition-redirect=uk> [žr. 2021 – 02 – 12].

Independent, *Refugee crisis: Plans to agree quotas to relocate 160,000 asylum-seekers draws rage from Eastern European countries*, rugs. 12 d., 2015: <<https://www.independent.co.uk/news/world/europe/refugee-crisis-plans-agree-quotas-relocate-160-000-asylum-seekers-draws-rage-eastern-european-countries-10498505.html>> [žr. 2020 – 12 – 30].

Janjevic D., *Vladimir Putin and Viktor Orban's special relationship*, „DW News“, 2018 rugs. 18 d.: <<https://www.dw.com/en/vladimir-putin-and-viktor-orbans-special-relationship/a-45512712>> [žr. 2021 – 02 – 12].

Just J., *Čech řečeny Kavka zvalči za proruske separatisty*, „Aktualne.cz“ [Čekija yra žinoma kaip Kaukazo kovotoja už Rusijos separatistus], liepos 27 d., 2015: <<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/exkluzivne-cech-receny-kavkaz-valci-za-proruske-separatisty/r~7de98ec833d611e595f70025900fea04/>> [žr. 2021 – 02 – 15].

Koltuniak L., *Can Visegrad survive the Ukrainian crisis?* „New Eastern Europe“, spalio 1 d., 2014: <http://neweasterneurope.eu/old_site/articles-and-commentary/1344-can-visegrad-survive-the-ukrainian-crisis> [žr. 2021 – 02 – 12].

Kremlin Watch Team, *Rusijos karinė ataka Čekijos teritorijoje: detalės, implikacijos ir tolimesni veiksmai*, Informna palm: European Values Center for Security Policy, žr. 15 min.lt, balandžio 23 d.: <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/karine-rusijos-ataka-cekijos-teritorijoje-detales-implikacijos-ir-busimi-zingsniai-57-1491814>> [žr. 2021 – 04 – 24].

Lazarova D., *Czech government condemns Russia's intrusion into Ukraine*, „RadioPrague International“, kovo 3 d., 2014: <<https://english.radio.cz/czech-government-condemns-russias-intrusion-ukraine-8302727>> [žr. 2021 – 02 – 15].

Life Site News, *Poland accepts refugee mother who fled Norway's child welfare services*, gruodž. 19, 2018: <www.lifesitenews.com/news/poland-accepts-refugee-mother-who-fled-norways-child-welfare-services> [žr. 2020 – 12 – 30].

Macleod, M., *Ukraine court decrees re-run*, „Slovak Spectator“, gruodžio 13 d., 2004: <<https://spectator.sme.sk/c/20024331/ukraine-court-decrees-re-run.html>> [žr. 2021 – 04 – 03].

Maksak, H., *Visegrad plus Ukraine = V5?* „Euroactiv“, liepos 25 d., 2018: <<https://www.euractiv.com/section/central-europe/opinion/visegrad-plus-ukraine-v5/>> [žr. 2021 – 03 – 15].

New York Times, *Czech Prime minister Says Sarkozy Comments Jeopardize EU treaty*, vasario 9 d., 2009: <www.nytimes.com/2009/02/09/world/europe/09iht-10czech.20045929.html> [žr. 2021 – 03 – 13].

News Agency of the Slovak Republic, *Fico: 25 Police Officers to Be Sent to Hungary Due to Migration Crisis*, liep. 29 d., 2016: <<https://newsnow.tasr.sk/foreign/3219/>>

Nolan D., *Orban defends South Stream gas pipeline project*, „The Budapest Beacon“, liepos 2 d., 2014: <<https://budapestbeacon.com/orban-defends-south-stream-gas-pipeline-project/>> [žr. 2021 – 02 – 12].

Parlamentni Listy, Petr Nečas promlouva: Nenuťme Rusku naše hodnoty, birželio 9 d. 2015: <<https://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Petr-Necas-promlouva-Nenuťme-Rusku-nase-hodnoty-Uznali-jsme-Kosovo-nedivme-se-Krymu-Kvoty-na-imigranty-jsou-silene-Debatujme-o-konci-Schengenu-a-zavedeni-hranicnich-kontrol-378772>> [žr. 2021 – 02 – 15].

Popescu N., Leonard M., *A power audit of EU-Russia relations*. Policy paper, „European Council on Foreign Relations“, lapkr. 7 d., 2007: <https://ecfr.eu/publication/a_power_audit_of_eu_russia_relations/> [žr. 2021 – 02 – 12].

Radio Poland, *PM Kopacz says Poland will not accept refugee quotas*, rugs. 3 d., 2015: <<http://archiwum.thenews.pl/1/10/Artykul/219744,PM-Kopacz-says-Poland-will-not-accept-refugee-quotas>> [žr. 2020 – 12 – 30].

Radio Free Europe, *Russian President Commemorates Bratislava's Liberation by Soviet Troops*, bal. 7 d., 2010: <www.rferl.org/a/Russian_President_Commemorates_Bratislavas_Liberation_By_Soviet_Troops/2005031.html> [žr. 2021 – 02 – 12].

Reuters, *Czech leader says NATO could offer troops to Ukraine if Russia goes beyond Crimea*, bal., 6 d., 2014: <<https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-nato-czech-idUSBREA350LY20140406>> [žr. 2021 – 02 – 15].

Reuters, *Slovak PM slams sanctions on Russia, threatens to veto new ones* rugpjūčio 31 d., 2014: <<https://www.reuters.com/article/us-eu-summit-sanctions-slovakia/slovak-pm-slams-sanctions-on-russia-threatens-to-veto-new-ones-idUKKBN0GU0YE20140830>> [žr. 2021 – 02 – 15].

Romanowska A., *V4 countries towards Russian aggression against Ukraine*, „The Warsaw Institute Review“, rugsėjo 24 d. 2018: <<https://warsawinstitute.org/v4-countries-towards-russian-aggression-ukraine/>> [žr. 2021 – 04 – 04].

Rousek L., *Slovakia Warns of Danger of Wider Ukraine Conflict*, „The Wall Street Journal“, gruodžio 2 d., 2014: <www.wsj.com/articles/slovakia-warns-of-danger-of-wider-ukraine-conflict-1417541937> [žr. 2021 – 02 – 15].

Sadecki A., *Putin in Budapest: overcoming isolation*, Centre for Eastern Studies, vasario 18 d., 2015: <www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2015-02-18/putin-budapest-overcoming-isolation> [žr. 2021 – 02 – 15].

Scally, D. *Poland set to vote for harder line on refugees*, „The Irish Times“, spal. 24 d., 2015: <<https://www.irishtimes.com/news/world/europe/poland-set-to-vote-for-harder-line-on-refugees-1.2403983>> [žr. 2020 – 12 – 30].

Slovak Spectator, *MEP: Not recognising Crimea referendum is irresponsible*, „The Slovak Spectator“, kovo 18 d., 2014: <<https://spectator.sme.sk/c/20050140/mep-not-recognising-crimea-referendum-is-irresponsible.html>> [žr. 2021 – 02 – 15].

Slovak Spectator, *Pro-Russia conference to open in Košice*, kovo 5 d. 2015: <<https://spectator.sme.sk/c/20056408/pro-russia-conference-to-open-in-kosice.html>> [žr. 2021 – 05 – 11].

Slovak Spectator, *The Košice conference about Ukraine ended vaguely*, kovo 9 d., 2015: <<https://spectator.sme.sk/c/20056461/the-kosice-conference-ended-vaguely-without-pm-ficos-attendance.html>> [žr. 2021 – 05 – 11].

Smolenova I., *Russia's Propaganda War*, „Forbes“, kovo 25 d., 2015 : <<https://www.forbes.com/sites/realspin/2015/03/25/russias-propaganda-war/?sh=51a66ecb5bf4> > [žr. 2021 – 02 – 15].

Szakacs G., *Europe 'shot itself in foot' with Russia sanctions: Hungary PM*, „Reuters“, rugpjūčio 15 d., 2014: <www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-sanctions-hungary-idUSKBN0GF0ES20140815> [žr. 2021 – 02 – 15].

Szczerbiak, A. *How Is The European Migration Crisis Affecting Polish Politics?* “Social Europe”, 2015: <www.socialeurope.eu/49234 > [žr. 2020 – 12 – 30].

Terenzani M., *Slovakia to house Austrian asylum-seekers in Gabčíkovo*, „The Slovakia Spectator“, liep. 15 d., 2015: <<https://spectator.sme.sk/c/20058828/slovakia-to-house-austrian-asylum-seekers-in-gabcikovo.html>> [žr. 2020 – 12 – 30].

Than K., Peto S., *Hungary could ban mandatory EU migrant quotas in November*, „Reuters“, spal. 4 d., 2016: <<https://www.reuters.com/article/uk-europe-migrants-hungary-law-idUKKCN1241M9> > [žr. 2020 – 12 – 30].

The Guardian, *Miloš Zeman: the hardline Czech leader fanning hostility to refugees*, rugs. 14 d., 2016: <<https://www.theguardian.com/world/2016/sep/14/milos-zeman-czech-leader-refugees>> [žr. 2020 – 12 – 30].

Toth C., *Full text of Victor Orban's speech at Baile Tusnad (Tusnad furdo) of 26 July 2014*, liepos 29 d., 2014: <<https://budapestbeacon.com/full-text-of-viktor-orbans-speech-at-baile-tusnad-tusnadfurdo-of-26-july-2014/>> [žr. 2021 – 02 – 15].

Vegh, Z. *'Flexible Solidarity'*, gruodžio 19 d., 2016 : <<https://www.visegradgroup.eu/flexible-solidarity>> [žr. 2021 – 03 – 03].

Vilikovska Z., *Fico and Yatsenyuk open reverse gas flow pipe*, “The Slovak Spectator”, rugs. 3 d., 2014: <<https://spectator.sme.sk/c/20051881/fico-and-yatsenyuk-open-reverse-gas-flow-pipe.html>> [žr. 2021 – 02 – 15].

Willoughby I., *Sobotka: Czechs will not call for increased NATO presence in Europe*, kovo 6 d., 2014: <<https://english.radio.cz/sobotka-czechs-will-not-call-increased-nato-presence-europe-8294004>> [žr. 2021 – 02 – 15].

Literatūra

Adamczyk A., *Cooperation of the Visegrad Group member countries within European Union: experiences and challenges for Poland*, žr. Adamczyk A., Dubel P., *The European Union and Poland. Problems and Achievements*. Centre for Europe, University of Warsaw, 2015.

Albrycht I., *The Eastern Partnership in the Context of the European Neighbourhood Policy and V4 Agenda*, Institut Kosciuszki, Krokava, 2010.

Barnett M. ir Raymond D., *Power in International Politics*, International Organisations (59), nr. 1, 2005.

Bryman A., *Social Research Methods*. New York: Oxford University Press, 2012.

Casablanca S., *The Dilemma of the EU Neighbourhood Policy: Mediterranean vs. Eastern Partnership*, Eastern Europe Studies Centre, nr. 3, balandis, 2015.

Cottey, A. *Sub-regional Cooperation in Europe: An Assessment*. Bruges Regional Integration & Global Governance Paper nr. 3, 2009.

Dangerfield M., *The contribution of the Visegrad Group of the European Union's "Eastern" policy: Rhetoric or reality?* Europe-Asia Studies (61), nr. 10, 2009.

- Dangerfield M., *Visegrad Group cooperation and Russia*. Journal of Common Market Studies (50), nr. 6, 2012.
- Dangerfield, M. *The Visegrad Group in the Expanded European Union: From Pre-accession to Post-accession Cooperation*. East European Politics and Society (22), nr. 3, 2008.
- Dangerfield, M. *The Visegrad Group in the Expanded European Union: From Pre-accession to Post-accession Cooperation*. East European Politics and Society (22), nr. 3, 2008. .
- Dobrowiecki, P., Stepper, P., *Hungary's Foreign Policy and the EU's Eastern Partnership*, Antall Jozsef Knowledge Centre, 2020.
- Dostal, V., Eberle J., *Agenda pro českou zahraniční politiku 2015*, Prague: Association for International Affairs, 2015.
- Duleba A., *Slovak foreign policy after EU and NATO accession*, International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs (21), nr. 3-4, 2012.
- Duleba A., *The blind pragmatism of Slovak foreign policy: implications for cooperation in Central Europe*. Bratislava: Research Center of the Slovak Foreign Policy Association, 1996.
- Duleba, A., Racz, A., Rihačková, V., Sadowski R., *Visegrad 4 the Eastern Partnership: Towards the Vilnius Summit*, Research Center of the Slovak Foreign Policy Association, Bratislava, 2013.
- Fix, L., *The Different 'Shades' of German Power: Germany and EU foreign Policy during the Ukraine Conflict*, German Politics (27), nr. 4, 2018.
- Forbrig J., *A Region Disunited? Central European Responses to the Russia-Ukraine crisis*, The German Marshall Fund of the United States: Strengthening Transatlantic Cooperation, Europe Policy Paper, nr. 1, 2015.
- Freire, M. R., *Russia at the borders of Central Europe: changing dynamics in foreign policy relations*, žr. Šabič Z., Drulak P., *Regional and International Relations in Central Europe*, Palgrave macmillan, 2012.
- Garai, N., *Challenges faced by the Visegrad Group in the 'European dimension' of cooperation*, International issues & Slovak Foreign Policy Affairs (27), nr. 1 – 2, 2018.
- Gniazdowski M., *Białorus w słowackiej polityce zagranicznej. Implikacje dla współdziałania w Europie Środkowej..* Polski Przegląd Dyplomatyczny (30), nr. 2, 2009.
- Gower, J., Timmins G., *The European Union, Russia and the Shared Neighbourhood*, Londonas: Routledge, Europe-Asia Studies, University of Glasgow, 2011.
- Groszkowski J., Kardas S., *Prime Minister Fico's Russian card*, Centre for Eastern Studies: OSW Commentary, nr. 175, 2015.
- Hamberger, J. *The Future of the Visegrad Cooperation from the Hungarian Perspective*. International Issues and Slovak Foreign Policy Affairs (15), nr. 3-4, 2006.
- Kempe, I. *The EU and its Neighbours: In Search of New Forms of Partnership*. International Issues and Slovak Foreign Policy Affairs (17), nr. 4, 2008. P. 10.
- Kolar, T., *The Migration Crisis and the Rise of Right-wing Extremism and Euroscepticism*, Institute for Politics and Society, birželis, 2016.
- Koltsov, V., Lomzhets Y., *Foreign Policy Imperatives for the Development of the Visegrad Group and Ukraine*. Baltic Journal of Economic Studies (6), nr. 4, 2020.
- ¹Kratochvil, P. ir Tumets, E. *Checking the Czech Role in the European Neighbourhood, Analyses from Czech Republic* (2), gežužės mėn., 2007.
- Kratochvil, P. *The New EU Members and the ENP: Different Agendas, Different Strategies*. Intereconomics – Review of European Economic Policy (42), nr. 4, 2007.
- Kuzio T., *Poland Plays Strategic Role in Ukraine's 'Orange Revolution'*, Eurasia Daily Monitor (1), nr. 144, 2004.

- Liedekerke A., *Political cacophony in the East: Visegrad fraying at the seams*, Yale Journal of International Affairs (10), nr. 1, 2015.
- Lucas E., Pomeranzev P., *Winning the Information War: Techniques and Counter-strategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe*, Center for European Policy Analysis (CEPA) ir Legatum instituto raportas, 2016.
- Majer M., Ondrejcsak R., Tarasovič V., Valašek T., *Panorama of global security environment 2010*, Bratislava: Centre for European and North Atlantic Affairs (CENAA), 2010.
- Marcinkowska P., *The Scope of Influence of the Central and Eastern European Member States of the EU on Shaping the EU's Policy towards Russia – The Case of the Visegrad Countries*, International Relations (52), nr. 4, University of Warsaw, 2016.
- Marušiak, J., *Slovakia and the Eastern Partnership*, žr. Brezani P., *Year book of Slovakia's Foreign Policy 2009*, Bratislava: Research Centre of the Slovak Foreign Policy Association, 2010.
- Pcolinska S., *Security Implications of Central Europe's In-Betweenness*, disertacija. University of Bath, 2011.
- Peleczyńska Nalecz K., Duleba A., Poti L., Votapek, *Eastern Policy of the Enlarged European Union*. Bratislava: Slovak Foreign Policy Association, 2003.
- Poti L., *The rediscovered backyard: Central Europe in Russian foreign policy*. Acta Slavica Iaponica, nr. 16, 2007.
- Proudhon, P. – Joseph, *What is Property? An Inquiry into the Principle of Right and of Government*, University of Virginia Library: Electronic Text Center, 1995.
- Racz A., *The Visegrad cooperation: Central Europe divided over Russia*, "L'Europeen formation (55), nr. 374, 2014.
- Racz, A., *Hungary and the Eastern Partnership*, žr. Albrycht, I., *The Eastern Partnership in the Context of the European Neighbourhood Policy and V4 Agenda*, Budapeštas: CEU Centre for EU Enlargement Studies, 2010.
- Shishelina L. *Vishegradskaya Evropa: Otkuda? Dva desiatiletija po puti reform v Vengrii, Polshe, Slovakii I Tshekhii*, Maskva: Ves'oMir, 2010.
- Solonenko, I., *European Neighbourhood Policy after Four Years: Has it Had any Impact on the Reform Process in Ukraine?* International Issues and Slovak Foreign Policy Affairs (17), nr. 4, 2008.
- Tencerova V., *What has been the Practical Contribution of the Visegrad Four Co-operation Since the Visegrad Countries Entered the European Union?* Bratislavos universitetas, magistro darbas, 2010.
- Toro C., Butler E. ir Gruber K., *Visegrad: The Evolving Pattern of Coordination and Partnership After EU Enlargement*, Europe-Asia Studies (66), nr. 3, 2013.
- Urbanski M., Dolega K., *The Visegrad Group in the Western Security System*, Security & Defence Quarterly (9), nr. 4, 2015.
- Yin, R. K. *Case study research: Design and methods*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2003.

Šaltiniai

- Bendras V4 ir Ukrainos pareiškimas, gruodžio 16 d., 2014: <<https://www.visegradgroup.eu/calendar/2014/joint-statement-of-the-141217>> [žr. 2021 – 02 – 15].
- Bendras V4 ministrų pirmininkų pareiškimas dėl situacijos Ukrainoje, Budapeštas, sausio 29 d., 2014: <<https://www.visegradgroup.eu/joint-statement-of-v4>> [žr. 2021 – 02 – 15].
- Bendras V4 ministrų pirmininkų pareiškimas dėl situacijos Ukrainoje, kovo 4 d., 2014: <<https://www.visegradgroup.eu/calendar/2014/statement-of-the-prime>> [žr. 2021 – 02 – 15].
- Bendras V4 užsienio reikalų ministrų pareiškimas, *Joint Statement of the Ministry of Foreign Affairs of the Visegrad Group Countries*, Čekija, balandžio 23 d., 2008: <<https://www.visegradgroup.eu/2008/joint-statement-of-the>> [žr. 2021 – 01 – 19].

Bendras V4, Švedijos ir Ukrainos šalių užsienio reikalų ministrų pareiškimas, 2008 m. balandžio 23 d.: <<https://www.visegradgroup.eu/2008/joint-statement-of-the-110412>> [žr. 2021 – 02 – 17].

Bendras Višegrado grupės užsienio reikalų ministrų pareiškimas, *Joint Statement of the Foreign Ministers of the Visegrad Group*, kovo 2 d. 2010: <<https://www.visegradgroup.eu/2010/joint-statement-of-the>> [žr. 2021 – 03 – 13].

Bendros V4 šalių vyriausybių vadovų išvados dėl migracijos suvaldymo, Praha, rugsėjo 4 d., 2015 m.: <<http://www.visegradgroup.eu/calendar/2015/joint-statement-of-the-150904>> [žr. 2020 – 12 – 29].

Bratislavos deklaracija, *The Bratislava Declaration of the Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on the occasion of the 20th anniversary of the Visegrad Group*, vasario 15 d., 2011: <<http://www.visegradgroup.eu/2011/the-bratislava>> [žr. 2020 – 12 – 12].

Buvusio Čekoslovakijos prezidento Vaclavo Havelo kalba Lenkijos parlamente. Varšuva, 1990 m. sausio 25 d.: <<https://www.visegradgroup.eu/the-visegrad-book/havel-vaclav-speech-in>> [žr. 2021 – 03 – 02].

Čekijos pirmininkavimo ES tarybai programa, *Work Programme of the Czech Presidency of the Council of the EU in 2009*, 2009. P. 3, 27-28.

Čekijos Respublikos migracijos politikos principai: <<https://www.mvcr.cz/mvcren/article/the-czech-government-s-migration-policy-principles.aspx>> [žr. 2020 – 12 – 30].

Čekijos Respublikos užsienio reikalų ministerija, *ENP and Eastern Neighbourhood – Time to Act*, balandžio 10 d., 2008.

Čekijos URM, *Statement of Minister Svoboda on the Elections in Ukraine*, lapkričio 25 d., 2004: <www.mzv.cz/jnp/en/issues_and_press/archive/statements/x2004/statement_of_minister_svoboda_on_the_1.html> [žr. 2021 – 04 – 03].

Čekijos užsienio politikos strategija, Čekijos URM, liepos 13 d., 2015: <www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analyzy_a_koncepcie/koncepcie_zahranicni_politiky_cr.html> [žr. 2021 – 02 – 15].

Čekijos, Slovakijos, Lenkijos ir Vengrijos Višegrado deklaracija, vasario 15 d., 1991: <www.visegradgroup.eu/documents/visegrad-declarations/visegrad-declaration-110412> [žr. 2021 – 02 – 10].

Čekijos, Vengrijos, Lenkijos ir Slovakijos ministrų pirmininkų deklaracija dėl Višegrado grupės šalių bendradarbiavimo po įstojimo į Europos sąjungą. 2004 m. gegužės 12 d.: <<https://www.visegradgroup.eu/documents/visegrad-declarations/visegrad-declaration-110412-1>> [žr. 2021 – 01 – 18].

ES Komisijos komunikatas, “Rytų partnerystė”, Briuselis, gruodžio 3 d., 2008, COM (2008) 823/4. P. 2 – 3.

ES Tarybos dokumentas, *Establishing Provisional Measures in the Area of International Protection for the benefit of Italy and Greece*, rugsėjo 22 d., 2015.

ES Vadovų Tarybos neeilinis susitikimas, *Pareiškimas*, balandžio 23 d., 2015: <<https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2015/04/23/special-euco-statement/>> [žr. 2020 – 12 – 29].

ES Vadovų Tarybos neeilinis susitikimas, *Protokolas*, balandžio 23 d., 2015: <<https://www.consilium.europa.eu/lt/meetings/european-council/2015/04/23/>> [žr. 2020 – 12 – 29].

Europos Komisijos komunikatas, *Europos migracijos darbotvarkė*, gegužės 13 d., 2015: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0240>> [žr. 2020 – 12 – 29].

Europos Komisijos komunikatas, *Towards a Reform of the Common European Asylum System and Enhancing Legal Avenues to Europe*, balandžio 6 d., 2016.

Europos Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui, *Dėl Europos Kaimynystės politikos stiprinimo*. COM 726 galutinis, Briuselis, gruodžio 4 d., 2006:<https://eeas.europa.eu/archives/docs/enp/pdf/pdf/com06_726_lt.pdf> [žr. 2021 – 01 – 19].

Ilgalaikė V4 šalių vizija dėl bendradarbiavimo gynybos srityje (.PDF dokumentas), kovo 14 d., 2014: <<https://www.visegradgroup.eu/download.php?docID=253>> [žr. 2021 – 02 – 15].

Kromeržyžo deklaracija, *Declaration of Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on cooperation of the Visegrad Group countries after their accession to the European Union*, geg. 12 d., 2004: <<http://www.visegradgroup.eu/2004/declaration-of-prime>> [žr. 2020 – 12 – 12].

Kromeržyžo deklaracijos priedas, *Guidelines on the Future Areas of Visegrad Cooperation*, 2004: <<http://www.visegradgroup.eu/cooperation/guidelines-on-the-future-110412>> [žr. 2021 – 01 – 18].

Lenkijos pirmininkavimo V4 programa, *2020/2021 Polish Presidency*, 2020: <<https://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/2020-2021-polish>> [žr. 2021 – 03 – 16].

Lenkijos pirmininkavimo V4 programa, *Program of the Polish Presidency in the Visegrad Group*, 2016: <<https://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/program-of-the-polish>> [žr. 2021 – 03 – 16].

Lenkijos V4 pirmininkavimo programa, *Programme of the Polish Presidency of the Visegrad Group*, 2008 – 2009: <<https://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/2008-2009-polish-110412>> [žr. 2021 – 03 – 14].

Ministry of Foreign Affairs of the Slovak Republic, *Annual Report Ministry of Foreign Affairs of the Slovak Republic, Foreign Policy in 2009*, 2009: <https://www.mzv.sk/web/en/ministry/publications/annual_report> [žr. 2021 – 03 – 14].

Ministrų ir sekretoriatų deklaracija Europos reikalams, *Declaration of the Ministers and Secretaries of State for European Affairs of Bulgaria, Hungary, Poland, Romania and Slovakia*, Varšuva, rugsėjo 26 d., 2008.

NATO, *Smart Defense*: <<https://www.nato.int/docu/review/topics/en/Smart-Defence.htm>> [žr. 2021 – 03 – 11].

Slovakijos parlamento deklaracija dėl situacijos Ukrainoje, rezoliucija nr. 1060, Bratislava, kovo 18 d., 2014.

Slovakijos pirmininkavimo V4 programa, 2014 – 2015 metai, *2014 – 2015 Slovak Presidency*, žr. <<https://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/20142015-slovak>> [žr. 2021 – 05 – 07].

Slovakijos V4 pirmininkavimo programa, *2010 – 2011 Slovak Presidency*, 2010 :<<https://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/2010-2011-slovak-110412>> [žr. 2021 – 03 – 16].

Statement of the 5th meeting of the European Union Affairs Committees of the national parliaments of the Visegrad Group Countries, Krokua, birželio 15 – 16 d., 2007: <www.visegradgroup.eu/2007/statement-of-the-5th> [žr. 2021 – 02 – 12].

The Hungarian Helsinki Committee, *Criminalization of Homelessness in Hungary*, 2013: <<https://www.helsinki.hu/en/criminalization-of-homelessness-in-hungary/>> [žr. 2020 – 12 – 30].

The Hungarian ministry of foreign affairs on the parliamentary elections in Ukraine, Ministry of Foreign Affairs of Hungary, lapkr. 7 d., 2012.

TVF, *V4+ Korea Jointly Assist Fight Against the Pandemic in Georgia and Ukraine*, vasario 1 d., 2021:<https://www.visegradfund.org/news/v4_korea_against_pandemic/> [žr. 2021 – 03 – 13].

V4 Bendras pareiškimas dėl EKP, *Joint Political Statement of the Visegrad Group on the Strengthening of the European Neighbourhood Policy*, sausio 22 d., 2007: <<https://www.visegradgroup.eu/official-statements/documents/joint-political>> [žr. 2021 – 01 – 19].

V4 ministrų pirmininkų Bratislavos deklaracija dėl bendradarbiavimo gynybos srityje gilimo, gruodžio 9 d., 2014: <<https://www.visegradgroup.eu/calendar/2014/bratislava-declaration>> [žr. 2021 – 02 – 15].

V4 šalių ministrų pirmininkų deklaracija, spalio 10 d., 2006: <<https://www.visegradgroup.eu/official-statements/documents/declaration-of-the>> [žr. 2021 – 02 – 17].

V4 šalių penktojo ES reikalų parlamentų komitetų susitikimo pareiškimas, sausio 15 – 16 d., 2007: <<https://www.visegradgroup.eu/2007/statement-of-the-5th>> [žr. 2021 – 02 – 17].

V4, Švedijos, Rumunijos, Bulgarijos ir Baltijos valstybių bendras pareiškimas, *Joint Statement of the Foreign Ministers of the Visegrad Group Countries, and of Bulgaria, Estonia, Lithuania, Latvia, Romania and Sweden*. Varšuva, lapkričio 24 d., 2008: <<https://www.visegradgroup.eu/2008/joint-statement-of-the-110412-4>> [žr. 2021 – 01 – 19].

Vengrijos V4 pirmininkavimo programa, 2009 – 2010 *Hungarian Presidency*, 2009: <<https://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/2009-2010-hungarian-110412>> [žr. 2021 – 03 – 16].

Vengrijos V4 pirmininkavimo programos, 2013 – 2014 *Hungarian Presidency*, 2013: <<https://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/20132014-hungarian>> [žr. 2021 – 03 – 16].

Visegrad Fund, *Infographics*, 2020: <https://www.visegradfund.org/explore/infographics/> [žr. 2020 – 12 – 13].

Visegrad Group, 2015-2016 *Czech Presidency*: <<http://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/20152016-czech>> [žr. 2020 – 12 – 29].

Visegrad Group, *Aims and Structure*: <<http://www.visegradgroup.eu/aims-and-structure/aims-and-structure>> [žr. 2020 – 12 – 13].

Visegrad Group, *Joint Statement of the Heads of Government of the Visegrad Group Countries*, 2015: <<http://www.visegradgroup.eu/calendar/2015/joint-statement-of-the-150904>> [žr. 2020 – 12 – 29].

Visegrad Group, *Joint Statement of the Heads of Government of the V4 Countries (V4 Prime Ministers)*, Briuselis, rugsėjo 16 d., 2016: <https://www.visegradgroup.eu/documents/official-statements/joint-statement-of-the-161215-1> [žr. 2021 – 03 – 22].

Visegrad Group, *Joint Statement of V4 Interior Ministers on the Establishment of the Migration Crisis Response Mechanism*, lapkr. 21 d., 2016: <<http://www.visegradgroup.eu/calendar/2016/joint-statement-of-v4>> [žr. 2020 – 12 – 29].

Visegrad Group, *Long Term Vision of the Visegrad Countries on Deepening Their Defence Cooperation*, Višegradas, kovo 14 d., 2014.

Višegrado deklaracija, 1991 m., <<http://www.visegradgroup.eu/documents/visegrad-declarations/visegrad-declaration-110412>> [žr. 2021 – 01 – 09].

Višegrado grupės bendras pareiškimas dėl Rytų Partnerystės ateities, balandžio 8 d. 2020: <<https://www.visegradgroup.eu/documents/official-statements/the-visegrad-group-joint-200409>> [žr. 2021 – 01 – 19].

Višegrado grupės deklaracija dėl atsakomybės stipresnei NATO, *Declaration of the Visegrad Group – Responsibility for a Strong NATO*, balandžio 18 d., 2012: <<https://www.visegradgroup.eu/documents/official-statements/declaration-of-the>> [žr. 2021 – 03 – 10].

Višegrado grupės indėlis, *The Visegrad Group Contribution to the Discussion on the Strengthening of the European Neighbourhood Policy*. Dokumentas pateiktas Bendrųjų reikalų ir išorės santykių tarybai (GAERC), 2007.

Višegrado grupės šalių ministrų pirmininkų susitikimas, 2004 m. gruodžio 8 d., Varšuva: <<https://www.visegradgroup.eu/2004/meeting-of-prime>> [žr. 2021 – 01 – 18].

Višegrado grupės šalių užsienio reikalų ministrų pareiškimas, 2004 m. gruodžio 7 d.: <<https://www.visegradgroup.eu/2004/statement-of-the>> [žr. 2021 – 01 – 18]

SUMMARY

Peculiarities of the decision-making process of the Visegrad Group

The analysis of the decision-making process of the Visegrad Group aims to reveal the factors of the organization that encourage cooperation and non-cooperation between the parties. An in-depth analysis of cases I help to identify the possibilities of coordination and compromise of the national interests of the countries, the circumstances of the formation of a common position. I analyze three decision-making cases: the migration crisis of 2014-2016, the EU's Eastern Neighborhood Policy and the V4's relations with Russia.

There is a lot of work investigating the V4 decision-making process, but there is a lack of attempts to explain what causes V4 countries to cooperate and not to cooperate. The studies focus on the formal, procedural aspects of the decision-making process, but do not examine the role of the V4 Presidencies. In addition, researchers limit themselves to the analysis of one V4 collaboration case, so there are no studies that take into account the effectiveness of the V4 decision-making process through the controversy of different V4 collaboration cases. The scientific analysis is enriched by rich empirical material, official papers, and individual policy statements.

The Visegrad Group (V4), consisting of four Central European states, was formed in 1993. As the countries became members of the EU and NATO, new goals and challenges arose in V4. The national interests of the member states themselves became more ambitious, there was a need to coordinate them, as well as to deepen integration with the EU and NATO. In practice, it is not uncommon for the interests of group members to stand out or for a joint decision to be reached. As a result, scholars and politicians began to question the effectiveness and prospects of the Visegrad Group.

In academic and political discourse, V4 assessments are contradictory. Skeptics believe the V4 organization is not effective. Its activities depend on the national, sometimes selfish, interests of the Member States. There is a belief that national goals limit the ability of V4 members to act together, which has a negative impact on the efficiency of the decision-making process, as cooperation only takes place when the interests of the parties overlap. Other authors note the flexibility of the V4 organization in reconciling the interests of the parties and the effectiveness of the V4 decision-making mechanism. In order to properly assess the state of the V4, it is appropriate to talk not only about the importance of national interests, but also about their coordination.

The analysis of the effectiveness of V4 focuses on the formal decision-making process. Emphasis is placed on summits of presidents and prime ministers, meetings of officials, experts and working groups and their results: cooperation in European policy, solving regional problems, etc.

Typically, such an analysis includes some of V4's long-term goals and priorities, institutional set-up, procedural aspects of decision-making, publicly declared V4 common positions, and the results of cooperation. It is not uncommon for the analysis to involve other actors in the decision-making process or informal actors: NGO representatives, business groups, the media. However, the role of the V4 Presidencies in shaping the V4 agenda and reconciling the interests of the parties is hardly explored. With this in mind, a natural question arises - how to evaluate the efficiency of the V4 decision-making process?

In this work, I call the V4 decision-making process effective if the parties cooperate, it means the parties succeed in reaching a joint V4 decision. In my work, I assume that the effectiveness of the organization depends on several important factors: 1) the overlap and mismatch of the V4 countries' national interests in the priority areas of foreign policy and security; However, for various reasons, the V4 countries may choose the path of non-cooperation, refraining from participating in the process of forming the V4 common position. Consistently discussing the formal/institutional, decision-making procedural aspects of V4, it is worth asking a fundamental work question - when are the members of the Visegrad Group willing to cooperate and not to cooperate?

The goal is to find out when members of the Visegrad Group tend to cooperate and not cooperate. The paper formulates three tasks: 1) to discuss the V4 institutional structure and decision-making process, the main areas of cooperation; 2) to analyze the cooperation / non-cooperation of the countries in making decisions: a) during the migration crisis of 2014-2016; (b) the EU's Eastern Neighborhood Policy; (c) relations with Russia and Ukraine in the context of the crisis; 3) to reveal the factors that help / do not help the V4 parties to balance their interests and make a joint decision.

The defending thesis of this work is the cooperation and non-cooperation of the V4 countries in decision-making, influenced by several important factors and their interaction: overlap and mismatch of national interests, the Presidency's ability to reconcile the interests of member states and reach a compromise solution.

In the case study, the defensive thesis formed at the beginning of the work was only partially confirmed, as V4 cooperation and non-cooperation in decision-making are influenced not only by V4 national overlaps and inconsistencies, V4 presidency ability to reconcile interests and compromise, but also V4 the common positions and political decisions of the EU members are a factor of external cooperation.